

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ULUSAL REFAHIN SAĞLANMASI VE
KORUNMASINDA EKONOMİK İSTİHBARATIN
ROLÜ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr.Üyesi Şükrü İNAN

HAZIRLAYAN
Yakup DOĞAN

MALATYA 2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ULUSAL REFAHIN SAĞLANMASI VE KORUNMASINDA EKONOMİK
İSTİHBARATIN ROLÜ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Yakup DOĞAN

DANIŞMAN
Dr. Öğr.Üyesi Şükrü İNAN

MALATYA-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ULUSAL REFAHIN SAĞLANMASI VE KORUNMASINDA
EKONOMİK İSTİHBARATIN ROLÜ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Şükrü İnan

HAZIRLAYAN

Yakup Doğan

Jürimiz 19.07.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezi (oybirliği) ile başarılı bulunarak İktisat Anabilim, İktisat Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı İmzası

1.Prof.Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ

2.Doç.Dr. Mehmet KAYA

3.Dr.Öğr. Üyesi Şükrü İNAN

4.

5.

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doktor Öğretim Üyesi Şükrü İnan'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **ULUSAL REFAHIN SAĞLANMASI VE KORUNMASINDA EKONOMİK İSTİHBARATIN ROLÜ VE ÖNEMİ** başlıklı çalışmamda bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yakup DOĞAN

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Yakup DOĞAN

ÖNSÖZ

İstihbaratın bir dalı olan ekonomik istihbaratın Soğuk Savaş sonrasında dünyadaki önemi artmıştır. Diğer yandan ekonomik istihbaratın öneminin artması ile jeoekonominin yükselişi aynı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde askeri üstünlüklerin yerini ekonomik üstünlükler almaya başlamış olup devletlerarası ilişkilerde ekonomik araçlar ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede ekonomik istihbarat ekonomik refahın sağlanmasında yadsınamaz bir öneme sahip olmuştur.

Bu çalışmada ekonomik istihbarata geçiş yapılmadan önce istihbarat kavramı geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Sonrasında ekonomik istihbarat tanım, kapsam, amaç vb. birçok farklı yönüyle irdelenerek ekonomik istihbarat açısından başarılı örnekler olarak gösterilen ülkelere ait sistemler açıklanmaya çalışılmıştır. Ekonomik istihbaratın önem kazanması jeoekonomik bir döneme denk geldiğinden jeoekonomi kavramına ve bu kavramlarla ilişkili olan ekonomik güç ve ekonomik güvenliğe ise sonraki bölümde yer verilmiştir. Son bölümde ise Türkiye’de ekonomik istihbarat görevi yürüten kurum ve kuruluşlar ele alınmış, sayılan ülkelere benzer şekilde Türkiye’de de bir ekonomik istihbarat sistemine ihtiyaç duyulduğu vurgulanarak bu sistemin hangi fonksiyonları yerine getirmesi gerektiği açıklanmıştır.

Tez çalışmamda beni destekleyen, tezimin hazırlanma aşamasında sabırla bana yardımcı olmaya çalışan danışman hocam Sn. Şükrü İnan’a ve çalışmalarımda yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Malatya 2018

Yakup Doğan

ÖZET

Soğuk Savaş sonrasında ekonomik istihbarat ve jeoekonominin yükselişinden bahsetmek mümkündür. Ekonomik istihbaratın yükselişinin jeoekonomik bir döneme denk gelmesi bağlamında ekonomik gücün ulusal güç, ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik içindeki yeri ve önemi artmıştır. Bu denklem çerçevesinde ekonomik istihbaratın ulusal refahın artılmasındaki rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır. Bu durumun farkında olan bazı ülkeler ekonomik istihbarat sistemleri oluşturmak suretiyle ulusal refahlarına katkı sunmayı amaçlamıştır. Bölgesel ve küresel bir aktör olmayı amaçlayan Türkiye, kurumların ekonomik istihbarata ilişkin münferit görevlerini aşan biçimde ulusal güvenlik ve ulusal güç fonksiyonlarının yanısıra başka fonksiyonları yerine getirerek ulusal refahına katkı sunacak bir ekonomik istihbarat sistemine ihtiyaç duymaktadır.

Bu tezin temel amacı ülkeler arası ilişkilerde askeri araçlardan ziyade ekonomik araçların ön plana çıktığı içinde bulunduğumuz jeoekonomik dönem itibarıyla ekonomik istihbaratın ulusal refaha olan katkısını anlatmaktır. Bu çerçevede farklı ülkelerin ekonomik istihbarat sistemleri incelenecek olup Türkiye'nin nasıl bir ekonomik istihbarat sistemine duyduğu ihtiyacı dile getirilecektir.

Bu çalışmada ekonomik istihbarata ilişkin yerli ve yabancı birçok makale incelenmiş, ayrıca web sitelerinden ekonomik istihbaratla ilgili güncel gelişmeleri içeren haberler irdelenmiş, Türkiye'de ekonomik istihbarat görevi bulunan kurumların bu kapsamdaki mevzuatları ele alınarak önceki bölümlerle ilişkilendirilmiş ve ortaya özgün bir metin ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik istihbarat, ekonomik istihbarat sistemi, jeoekonomi, ekonomik güvenlik, ekonomik güç.

ABSTRACT

It is possible to talk about the rise of economic intelligence and geo-economy after the Cold War. Within the context of the coincidence of the rise of economic intelligence with the geoeconomic era, the place, and importance of the economic power in national power and the economic security in the national security have become significant. In this framework, the role and importance of economic intelligence in increasing national welfare have prominently emerged. Some countries which are aware of this situation aim to contribute to national welfare by creating economic intelligence systems. Turkey aims to become a regional and global actor, beyond the individual tasks of its institutions related to economic intelligence, needs an economic intelligence system fulfilling national security, national power, and other necessary tasks as well as contributing to national welfare.

The aim of this study is to explain the contribution of economic intelligence to national welfare in the current geoeconomic period when economic instruments come to the forefront, rather than the military tools for the relationships between countries. In this scope, examined economic intelligence systems of various countries will be examined and then the economic intelligence system that Turkey needs will be mentioned.

This study examined numerous domestic and foreign articles on economic intelligence, and also analyzed news in websites about recent developments on economic intelligence, discussed the regulations of the institutions in Turkey that have economic intelligence duties and linked them with the previous chapters and in brief, it tried to put forward a unique research.

Keywords: Economic intelligence, economic intelligence system, geoeconomics, economic security, economic power.

İÇİNDEKİLER

ULUSAL REFAHIN SAĞLANMASI VE KORUNMASINDA EKONOMİK İSTİHBARATIN ROLÜ VE ÖNEMİ

	<u>Sayfa No</u>
KABUL ONAY	ii
ONUR SÖZÜ	iii
BİLDİRİM	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. İSTİHBARATIN GENEL OLARAK ELE ALINMASI	2
1.1. Tanımı	2
1.2. İstihbaratın Sınıflandırılması	5
1.3. İstihbarat Üretimi ve İstihbarat Çarkı	6
1.3.1. Klasik İstihbarat Çarkının Yeniden Ele Alınması	9
1.4. Stratejik İstihbarat	10
1.4.1. Stratejik İstihbaratın Üretimi	11
1.4.2. İstihbarat ve Ekonomi	14
2. EKONOMİK İSTİHBARAT	18
2.1. Ekonomik İstihbaratın Tanımı	18
2.2. Ekonomik İstihbaratın Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Uygulamaları	20
2.3. Ekonomik İstihbaratın Amaç ve Fonksiyonu	23
2.4. Ekonomik İstihbaratın Bilimsel ve Disipliner Yapısı	25
2.5. Ekonomik İstihbaratın Sınıflandırılması	27
2.5.1. Ekonomik ve Endüstriyel Casusluk	28
2.5.2. Rekabet ve İş/Ticaret İstihbaratı	30
2.5.3. Mikro ve Makro Ekonomik İstihbarat	32

2.6. Ekonomik İstihbarat Sistemleri ve Ülke Uygulamaları	33
2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri	34
2.6.2. Japonya.....	41
2.6.3. Fransa	43
2.6.4. Almanya.....	47
2.6.5. Rusya Federasyonu	48
2.6.6. Çin Halk Cumhuriyeti	50
3. JEOKONOMİ, EKONOMİK GÜVENLİK VE EKONOMİK GÜÇ.....	52
3.1. Je ekonominin Tanımı ve Ortaya Çıkışı	53
3.2. Güvenlik, Ulusal ve Ekonomik Güvenlik.....	56
3.2.1. Ekonomik Güvenlik Bağlamında İstihbarat Teşkilatlarının Ekonomiye Müdahalesi	58
3.2.1.1. Stratejik Ticaret Politikası Olarak Ekonomik İstihbarat.....	59
3.2.1.2. Kamu Malı Olarak Bilgi.....	61
3.2.1.3. Emniyet Hizmeti (Polis) Argümanı	63
3.3. Güç, Ulusal ve Ekonomik Güç	63
4. TÜRKİYE’DE EKONOMİK İSTİHBARATIN GÜNCEL DURUMU, YENİ BİR SİSTEM GEREKSİNİMİ VE FONKSİYONLARI	69
4.1. Ekonomik İstihbaratla İlgili Kurum ve Kuruluşlar	69
4.1.1. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanlığı	70
4.1.2. Ekonomi Politikaları Kurulu.....	73
4.1.3. Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)	74
4.1.4. Ticaret Bakanlığı	75
4.1.5. Dışişleri Bakanlığı.....	76
4.1.6. Bağımsız İdari Otoriteler	77
4.1.7. Ofisler	79
4.1.8. Diğer Kurum ve Kuruluşlar	80
4.2. Yasal Düzenlemeler.....	82
4.3. Türkiye’de Ekonomik İstihbaratın Fonksiyonları.....	84
4.3.1. İhracatı Artırma	84
4.3.2. İnovasyonu Destekleme ve Geliştirme	92
4.3.3. Ekonomik Karşı İstihbarat.....	99

4.4. Türkiye’de Ekonomik İstihbaratın Kaynakları ve Bir Ekonomik İstihbarat Sistemi Oluşturulması.....	104
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	109

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Ekonomik İstihbaratın Çalışma Alanları	25
Tablo 2.2. Ekonomik İstihbaratın Çeşitleri	27
Tablo 2.3. Ekonomik İstihbaratın Çeşitleri	27
Tablo 2.4. İşletmelerin ve Devletlerin Eİ Sistemlerinin Karşılaştırılması	34
Tablo 3.1. Casusluk Faaliyeti Öncesi Durum	60
Tablo 3.2. Casusluk Faaliyeti Sonrası Durum	60
Tablo 3.3. Kamu Malları ve Diğer Mallar	62
Tablo 3.4. Farklı Güç Modelleri	66
Tablo 3.5. Farklı Bileşenlerin Ulusal Güç İçindeki Yeri	67
Tablo 4.1. Türk Sisteminde İstihbaratın Toplanması	71
Tablo 4.2. Türkiye'nin 2007-2016 Arası İhracatı	87
Tablo 4.3. Ülkelere Ait İnovasyon Endeks Sıralaması (2016 verileri)	93
Tablo 4.4. Ülkelere Ait Üniversite-Sanayi İşbirliği Sıralaması (2016 yılı verileri)	94
Tablo 4.5. Uluslararası Patent İşbirliği Antlaşması'na Yapılan Başvuru Sayısına Göre Sıralama (2016 yılı verileri)	95
Tablo 4.6. Bilimsel ve Teknik Makale Sayısı Açısından Sıralama (2016 verileri)	95
Tablo 4.7. Türkiye'de Ekonomik Karşı İstihbarattan Sorumlu Kurumlar ve Görevleri	103
Tablo 4.8. Türkiye'de Ekonomik İstihbaratın Kaynakları	104
Tablo 4.9. Türkiye'de Ekonomik İstihbarat Sistemi	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. İstihbarat Üretim Süreci ve Aktörleri	7
Şekil 1.2. İstihbarat Çarkı	8
Şekil 1.3. Çok Katmanlı İstihbarat Modeli	9
Şekil 1.4. Stratejik İstihbarat Üretiminde Kullanılan Bilgi	12
Şekil 1.5. Stratejik İstihbarat Üretimi	13
Şekil 1.6. Stratejik İstihbaratın Analiz Süreci Akış Şeması	14
Şekil 1.7. Stratejik İstihbaratın Kullanıldığı Alanlar	16
Şekil 2.1. Ekonomik İstihbarat Alanında Yapılan Çalışmalar.....	26
Şekil 2.2. Amerikan Ekonomik İstihbarat Sistemi	39
Şekil 2.3. Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi	42
Şekil 2.4. Fransız Ekonomik İstihbarat Sistemi	45
Şekil 2.5. Alman Ekonomik İstihbarat Sistemi	48
Şekil 3.1. Kavramlar Arası İlişki	53
Şekil 3.2. Güç Modeli.....	65
Şekil 4.1. Yıllara Göre Türkiye'nin Dünya İhracatından Aldığı Pay	85
Şekil 4.2. Yıllara Göre Değer ve Miktar Bazında İhracatın Değişimi	85
Şekil 4.3. Teknoloji Düzeyine Göre Türkiye'nin İmalat Sanayi İhracatı (1982-2012)..	88
Şekil 4.4. Teknoloji Düzeyine Göre Türkiye'nin İmalat Sanayi İhracatı (2013-2015)..	88
Şekil 4.5. Türkiye'nin Yüksek Teknoloji Ürünleri İhracatının Karşılaştırılması.....	90
Şekil 4.6. İhracatı Artırma Amacı Doğrultusunda Ekonomik İstihbarat Sisteminin İşleyişi	91
Şekil 4.7. Türkiye'de Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı.....	94
Şekil 4.8. Sistemler Arası Etkileşim.....	98

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan istihbarat kavramı zaman içinde gelişerek farklı türlere sahip olmuştur. İstihbarat türlerinden ekonomik istihbarat özellikle Soğuk Savaş sonrasında ülkeler ve firmalar açısından daha dikkatle ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte ekonomik istihbaratın yükselişe geçtiği bu dönem aynı zamanda jeoekonomik bir dönemdir. Bu dönemde ulusal güç içinde ekonomik gücün, ulusal güvenlik içinde ise ekonomik güvenliğin yeri ve önemi artmıştır. Bu kapsamda ülkeler kendi refahlarına katkı sunacak ekonomik istihbarat sistemlerine ihtiyaç duymuştur. Türkiye’de ekonomik istihbarat görevi üstlenen kurum ve kuruluşlar olmasına karşın küresel bir güç olmasına katkı sunacak bir ekonomik istihbarat sisteminin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bunun yanında Türkiye’de kurulacak bir ekonomik istihbarat sistemi ekonomik güvenlik ve ekonomik güç gibi genel fonksiyonların yanısıra ülkenin öteden beri sahip olduğu bazı kırılganlıkların giderilmesine yardımcı olmalıdır.

Tezin birinci bölümünde istihbarat kavramı, geniş bir şekilde ele alınarak istihbaratın tanım ve türlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde tezin ana konusu olan ekonomik istihbarat, tanım, çeşit, kapsam, tarihsel örnekler ile alınmış ayrıca ekonomik casusluk, endüstriyel casusluk, rekabet istihbaratı vd. ekonomik istihbarata benzer kavramlar açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca belli başlı ülkelere ait ekonomik istihbarat sistemleri irdelenmiştir. Jeoekonomi kavramı, ekonomik güvenlik ve ekonomik güç ise üçüncü bölümde ele alınmıştır. Tezin dördüncü bölümü Türkiye ile ilgilidir, burada Türkiye’de ekonomik istihbarata ilişkin görevleri bulunan kurum ve kuruluşlar ayrıntılı olarak yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde Türkiye’de nasıl bir ekonomik istihbarat sisteminin olması gerektiği ve bu sistemin hangi fonksiyonları üstleneceği açıklanmıştır.

1. İSTİHBARATIN GENEL OLARAK ELE ALINMASI

Çalışmanın ana konusu olan ekonomik istihbarata geçmeden daha üst bir kavram olan istihbarat bu bölümde geniş bir şekilde ele alınacaktır. Bu bölümde istihbaratın tanımı, sınıflandırılması, istihbaratın üretimi ve istihbaratın bir türü olan stratejik istihbarat konuları şekillere de yer verilmek suretiyle ele alınacaktır.

1.1. Tanımı

Arapça bir kökenden gelen “istihbarat” kelimesi, haber ve bilgi alma anlamına gelen “istihbar” kelimesinin de çoğuludur. İstihbaratın İngilizce karşılığı ise “intelligence” olup bahse konu kavramın “akıl” ve “zekâ” gibi anlamları bulunmaktadır. Bunun yanında istihbarat kelimesi Almanca’da “nachrichten” (haberler) biçiminde yer alırken Fransızca’da ise bu alanda “renseignement” (işaret, aydınlanma, öğrenme) kullanılmaktadır (Tılısbık N. ve Ö.Akbal, 2006:11). İstihbaratın farklı dillerdeki karşılıklarının birbiriyle örtüşmemesi toplumsal olarak nasıl anlaşıldığıyla ilgilidir. Örneğin Araplar kavramı, bir haberleşme ve/veya bilgi alma anlamında kullanırken İngilizler, akıl ve/veya zekâ yoluyla diğerlerinden üstün gelme olarak kabul etmektedir.

İstihbarat, “veri” ve “bilgi” gibi kavramlarla sıklıkla karıştırılmaktadır. Veri, “çeşitli sembol, harf, rakam ve işaretlerle temsil edilen işlenmemiş gerçekler ya da izlenimlerdir” (Seyrek ve Sarıkaya, 2008:55). Bilgi ise anlamı olan analiz edilmiş malumdur (Özdağ, 2014:263). İstihbarat, bilgi ve verinin belirli aşamalardan geçerek işlenmesi sonucu ortaya çıkan üründür. Bunun yanında istihbaratı bilgidan ayıran en önemli özelliklerden birisi gizli oluşudur. Bazı araştırmacılar, bilginin katma değer üretmekte iken istihbaratın ise güç temin ettiğini öne sürmüştür (Arenas, 2014:16).

İstihbarat başlangıçta askeri bir anlama sıkışmışsa da özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında yeni dünyada siyasi ve ekonomik arenada “neler oluyor, neler olacak” sorusunun cevabını bulmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede araştırmacılar tarafından farklı tanımları yapılmıştır.

Atay (1996:79) istihbaratı “salt bilginin ne kadarının yararlı ve güvenilir sayılacağını belirlemek amacıyla işleme konulması veya analizi” şeklinde ifade etmiştir. Atay, bu tanımda her türlü bilginin istihbarat olarak ele alınamayacağını vurgulamaktadır. Örneğin, günlük gazetelerde ve internet sitelerinde yer alan bilgilerin

önemli bir kısmı istihbari niteliğe sahip değildir. Bununla birlikte istihbarat üretilmesi sürecinde doğru ve güvenilir bilginin yanı sıra yetenekli analizcilerin olması da elzemdir. Zira son derece kıymetli bilgilerden yetersiz bir analizcinin elinden kaliteli istihbarat üretilmeyeceği gibi tersi de mümkündür.

Açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan elde edilen veri, malumat ve bilginin genel/özel politikaların gerçekleştirilmesi veya ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacıyla önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, analizi ve değerlendirilmesi neticesinde elde edilen ürün istihbarat olarak adlandırılmaktadır (Özdağ, 2014:31). Söz konusu tanım kapsamında iki noktayı özellikle vurgulamak gerekmektedir. Birincisi, istihbarat üretilmesi için kullanılacak bilginin açık kaynaklardan da toplanabilmesinin mümkün olduğudur. Gerçekten de 21.yy'da bilgi teknolojisindeki gelişim ve internetin yaygınlaşmasıyla çoğu bilgiye açık kaynaklar vasıtasıyla erişmek mümkün olmuştur. Açık kaynaklardan bilgi toplanması, yarı açık ve gizli kaynaklara nispeten risksiz ve daha az maliyetlidir. Diğer yandan açık kaynaklarda bol miktarda bilginin olması yararlı olanlarının ayıklanarak istihbarat üretilmesini de zorlaştırmaktadır. Ayrıca söz konusu bilgilerin bir kısmının dezenformasyon ve propaganda amaçlı olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Tanımdaki ikinci nokta ise istihbaratın bir süreç olarak ele alınmasıdır. Araştırmacılar tarafından yapılan tanımlamalarda istihbaratın “süreç” ve “sonuç” yönüne sıklıkla atıf yapılmaktadır. İstihbarat çarkı¹ ele alınacak olursa istihbaratın süreç yönü rahatlıkla anlaşılabilecektir. Bununla birlikte bilginin geçirdiği aşamalar sonrasında ortaya çıkan istihbarat aynı zamanda bir sonuçtur.

Prunck (2010'dan aktaran Seren, 2017:225), istihbaratın gaipen vermek anlamına gelmediğini, nicel ve nitel araştırma metotlarına dayanan mutlak bir bilim olduğunu ileri sürmüştür. Yarım yüzyılı aşkın bir süredir üniversitelerde akademik olarak ele alınan istihbaratın casus, ajan vb. magazinsel ve gündelik kullanımının ötesinde teorik bir altyapıya sahip olduğu açıktır. Kavram, son dönemde karar alma süreçleri, kritik düşünme gibi metodolojileri daha fazla kullanarak bilimsel kapsamını genişletmiştir. Bir bilim olarak istihbaratın teorik yönüne göre pratik yönü ağır basmaktadır.

Güvenlik konularıyla ilgilenen bir çok yazar istihbaratın öncelikli amacının ulusal güvenlik gereksinimini karşılamak olduğunu ifade ederek bu minvalde istihbarat

¹İstihbarat çarkına çalışmanın sonraki sayfalarında değinilecektir.

tanımları yapmıştır. Tılısbık, N., ve Ö. Akbal (2006:16), ABD, İngiltere ve İsrail istihbarat servislerinin kendi ülkelerine yönelik somut bir eylem tehdidi olmadığına dahi pek çok kurum, şahıs ve ülke hakkında istihbarata ihtiyaç duyduğunu, bu kapsamda aktüel bir tehdit bulunmasa da istihbaratın var olması gerektiğini belirtmektedir.

Avcı (2004:5) ise kavrama yönelik farklı bir noktaya işaret ederek “insanların fitri bir melekesi olan tecessüs (merak, öğrenme arzusu) ile doğduğunu” öne sürmüştür. Şüphesiz ki insanlar ve toplumlar, tarihin eski çağlarından bu yana hayatta kalmanın yanı sıra sahip oldukları merak duyguları nedeniyle diğer insanlar ve toplumlar hakkında bilgi edinme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu anlamda istihbaratçılığın dünyanın en eski mesleklerinden biri olduğunu söylemek de yanlış olmaz. İstihbarat, tarihin eski dönemlerinden bu yana değişim geçirerek günümüzde modern bir döneme adım atmıştır. Yaşadığımız dönem itibarıyla devlet dışı aktörler (firmalar, stratejik araştırma kuruluşları, think-tank'ler) kendi stratejik amaçları doğrultusunda istihbarat kavramıyla daha fazla ilgilenir hale gelmiştir. İstihbarat servisleri terörün küresel bir nitelik kazandığının farkına varmış, 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan saldırıda görüldüğü üzere terörün artık hedef göstermeksizin toplumun genelini etkileyebildiği görülmüştür. Bu kapsamda bulunduğumuz dönemde geçerli olan ve “modern” olarak da nitelendirilebilecek istihbarat kavramı -istihbarat servisleri açısından- klasik istihbarata nazaran çoğulcu, tekniğe daha fazla yer veren diyalog ve işbirliğine yatkın bir niteliğe sahip olmalıdır (Girgin, 2003:127-128).

Kent (2003:1-51 ve 136), istihbaratın bilgi, organizasyon ve faaliyet olmak üzere 3 temel unsura sahip olduğunu öne sürmüştür. Kent (2003:IX)'e göre istihbarat, “belli bir tür bilgiyi elde etmek için yapılan araştırmalardır”. Kent (2003:IX) aynı zamanda istihbaratın “basit ve açık” olduğunu ileri sürmek suretiyle kavramın insanların gündelik hayatlarında yaptıklarından olduğunu belirtmektedir. Bireyler çoğu kez farkına varmasalar da toplumsal ilişkilerinde zaman zaman istihbaratı bir araç olarak kullanmaktadır.

Sonuç olarak istihbarat;

- Devlet ve firma gibi farklı organizasyonların kendi amaçları çerçevesinde (örneğin devletler için ulusal güvenliğin sağlanması, firmalar için rekabet

gücünün artırılması) ham bilgiyi alıp çeşitli aşamalardan geçirdikten sonra elde ettikleri nihai üründür.

- Bilginin işlenmesi sırasında geçirdiği süreçtir.
- Farklı organizasyonlarda karar alıcılara yol gösteren, stratejik düşüncelerini sağlayan ve onlara bir vizyon sunan değerli ve gizli bilgidir.
- Disipliner bir yapıya sahip olan bilgi yönetimi, stratejik düşünce gibi kavramlarla da yakın ilişki içinde olan ve son dönemde gitgide bağımsızlaşan bir bilim dalıdır.

1.2. İstihbaratın Sınıflandırılması

Kitle imha silahlarının yayılımı, küresel ısınma, demografik değişimler, finansal krizler, siber saldırılar, enerji güvenliği vb. konular ulusal/uluslararası güvenliği tehdit eden ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı risk ve tehditler arasındadır. Söz konusu risk ve tehditler, istihbarat servislerinin daha fazla alanda faaliyet göstermesini beraberinde getirmiş, yeni istihbarat çeşit ve sınıflandırmaları ortaya çıkarmıştır.

İstihbaratın, alanlarına/hedeflerine, ölçeklerine, kullanılan araçlarına göre sınıflandırılması mümkündür. İstihbaratın alanları/hedefleri açısından sınıflandırılması yaygın olarak kullanılan ve ilk akla gelen sınıflandırmalardandır. Bu çerçevede istihbarat alanları/hedefleri açısından ele alındığında siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaştırma, bilim ve teknoloji olmak üzere 8 ana konuya ayrılmaktadır.

İstihbarat, kullanılan araçlara göre ise Beşeri İstihbarat (HUMINT) ve Teknik İstihbarat olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Teknik İstihbarat; Elektronik İstihbarat, Dinleme İstihbaratı, Görüntü/Fotoğraf İstihbaratı, Uydusal İstihbarat, Radar İstihbaratı ve Siber İstihbarat² gibi çeşitli alt dallara ayrılmaktadır (Özdağ, 2014:131). Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle istihbarat elde edilmesinde teknik metotlar ön plana çıkmaya başlamış olsa da HUMINT önemini korumaktadır.

Stratejik, operasyonel ve taktik istihbarat ayrımı ise kavramın ölçeğine göre sınıflandırılması sonucu ortaya çıkmıştır (Özdağ, 2014:131). Beşe ve Seren (2011:124)'e göre ise istihbarat uygulama alanı, kullandığı yöntemler ve amacına bağlı olarak stratejik, operasyonel ve taktiksel niteliklere sahiptir. Taktik ve operasyonel

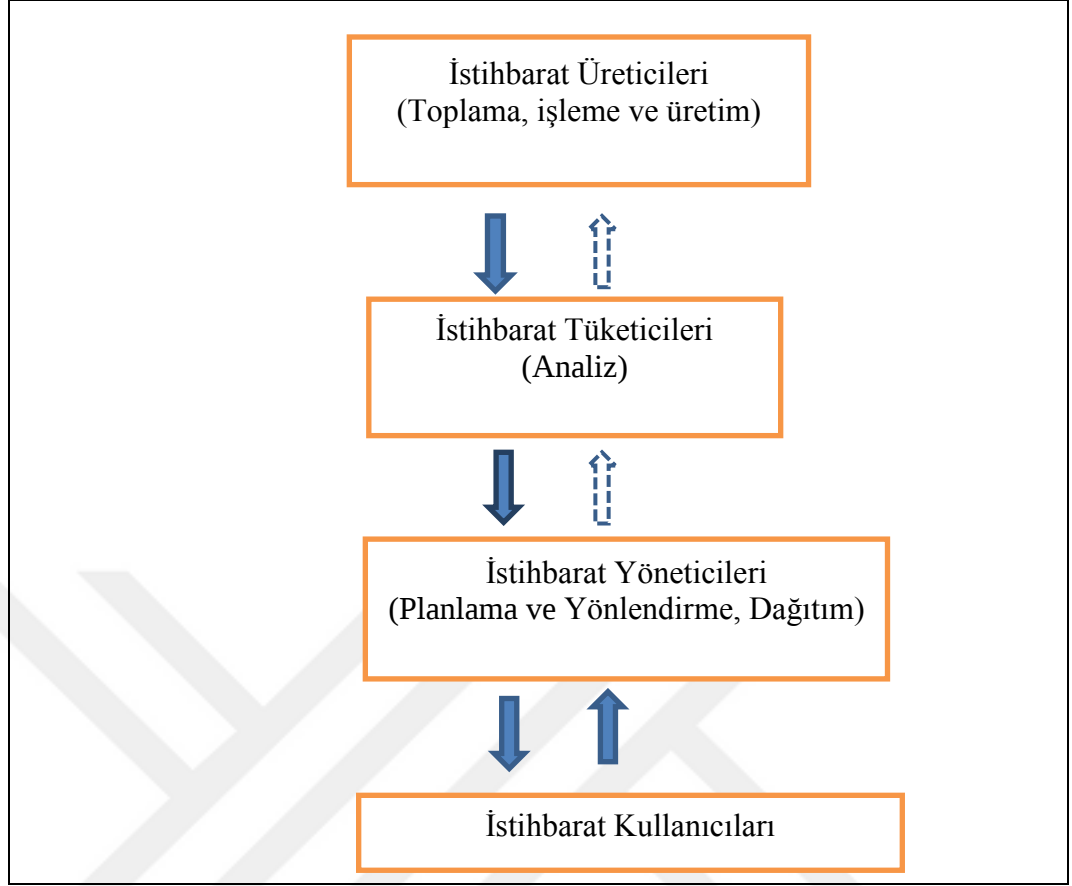
² 21. yy'da yaşanan teknolojik gelişmeler sonrasında siber istihbarat, bir önceki paragrafta yer alan ana konular arasında yer bulmaktadır.

istihbarat, belirli hedeflere yönelik olarak kısa süreli gerçekleştirilen faaliyetlerde kullanılmaktadır. McDowell (2009:13)'a göre taktik veya operasyonel istihbarat, yöneticilerin günlük ihtiyaçlarını karşılayıp ani, rutin ve devam eden aktivitelere odaklanmaktadır. Stratejik istihbarat ise yönetimle ilgili bir kullanıma sahip olup misyon, amaç, kaynak planlaması, gibi konularla ilgilenmekte, organizasyonel stratejilerin geliştirilmesine yardım etmektedir (McDowell, 2009:13). Stratejik istihbaratı, taktik ve operasyonel istihbarattan ayıran en önemli özelliklerden birisi de zaman boyutudur (Gül, 2015:120). Bu çerçevede bir sıralama yapılacak olursa stratejik istihbaratın taktik ve operasyonel istihbarata göre uzun vadeli olduğu aşikârdır. Operasyonel istihbarat ise taktik istihbarata göre daha uzun bir zaman dilimini kapsayan faaliyetlerle ilgilenmektedir. McDowell (2009'dan aktaran Gül, 2015:125), taktik istihbaratta günlük kişilere ve/veya örgütlere bir müdahale söz konusu iken operasyonel istihbaratta ise çoklu hedefler bulunduğunu ifade etmektedir.

1.3. İstihbarat Üretimi ve İstihbarat Çarkı

İstihbaratın üretimi, ham bilgilerin toplandıktan sonra sırasıyla tasniflenmesi, kıymetlendirilmesi, analiz edilmesi ve sonrasında ortaya çıkan nihai ürünün ilgili yerlere dağıtılması şeklinde icra edilen faaliyetlerin bütünüdür. Frini ve Brisket (2011'den aktaran Seren, 2017:249) literatürde istihbarat üretim sürecinde yer alan aktörlerin istihbarat üreticileri, istihbarat tüketicileri, istihbarat yöneticileri ve istihbarat kullanıcıları olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte en basit haliyle istihbarat üreticisi ve istihbarat kullanıcısı (müşterisi) olmak üzere iki aktörün yer aldığından söz etmek de mümkündür.

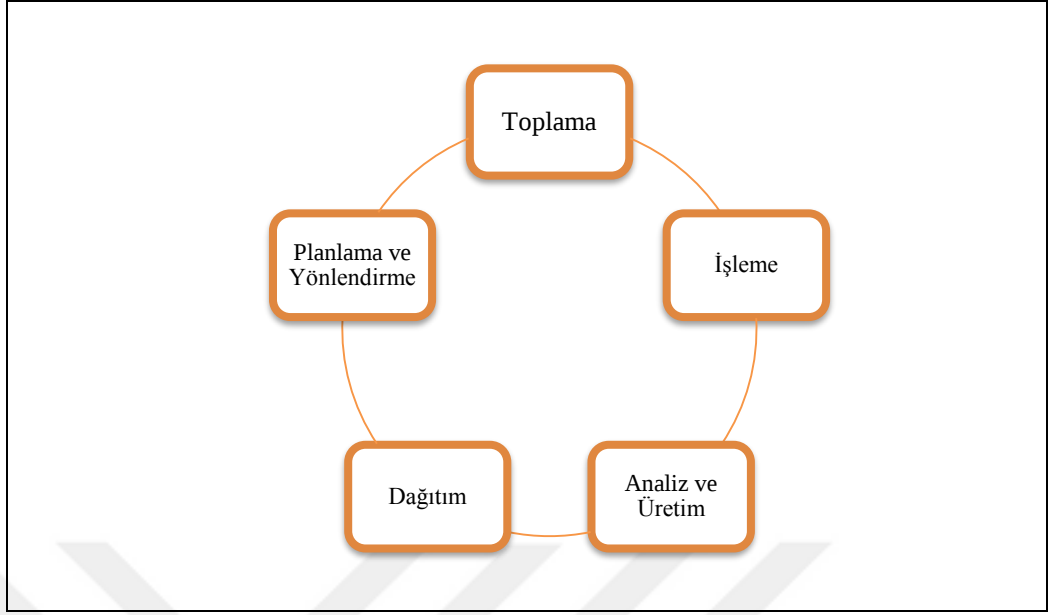
Bunun yanında her iki görüş de devletin istihbarat üretimi esas alınarak ileri sürülmüştür. İstihbarat üreticileri, haberi toplayan, işleyen ve değerlendirenlerden oluşmaktadır. Bunlar, farklı kaynaklardan elde ettikleri ham bilgiyi çeşitli yol ve yöntemlerle kendi süzgeçlerinden geçirdikten sonra istihbarat üretiminde kullanılması amacıyla işleme ve değerlendirmeye tabi tutarlar. İstihbarat üreticilerinin aynı zamanda iyi birer gözlemci olmaları gerekmekte olup farklı dini/etnik gruplara dâhil insanlarla iletişim kurma becerisine sahip olmaları icra ettiği görev açısından oldukça önemlidir.

Şekil 1.1. İstihbarat Üretim Süreci ve Aktörleri

Şekil 1.1’de gösterildiği üzere istihbarat üreticileri kendisine gelen haberleri işleyerek istihbarat ürettikten sonra bunu istihbarat tüketicilerine gönderir. İstihbarat tüketicileri elde edilen istihbaratı analiz edip öz ve yalın bir hale sokarak amirleri olan istihbarat yöneticilerine sunmakla görevlidir. İstihbarat yöneticileri, sunulan analizleri sahip oldukları mesleki tecrübelerin yardımıyla bir değerlendirmeye tabi tutar. Sonrasında ise ortaya çıkan istihbarat raporlarının siyasi karar alıcılara yani istihbarat kullanıcılarına iletmekten sorumludur.

İstihbarat çarkı Şekil 1.2’de en basit haliyle gösterildiği gibi beş aşamadan oluşan ve tekrar eden bir istihbarat üretim sürecidir. Bu çerçevede geleneksel istihbarat çarkı sırasıyla “planlama ve yönlendirme”, “toplama”, “işleme”, “analiz ve üretim” ve son olarak “dağıtım” aşamalarından oluşmaktadır (Seren, 2017:251).

Şekil 1.2. İstihbarat Çarkı

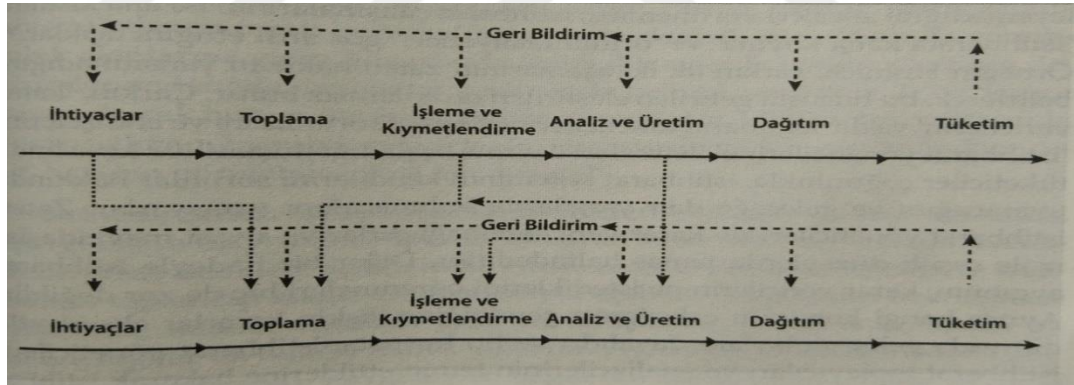
Beş aşamalı geleneksel istihbarat çarkı modeli³ birçok istihbarat servisi tarafından istihbarat üretim sürecinde temel alınmaktadır. İstihbarat üretim sürecinin başlaması için genellikle siyasi karar alıcının “hangi konuda ne tür bir istihbarata ihtiyaç duyduğu” gündeme gelir. Sonrasında ise bu talebin karşılanması amacıyla istihbarat servislerinin yöneticileri tarafından uygun bir planlama yapılması gerekir. Söz konusu girişimler planlama ve yönlendirme aşamasını oluşturur. Burada siyasi karar alıcının talebinin niteliği oldukça önemlidir. Siyasi karar alıcı, sürecin etkin, verimli ve hızlı bir şekilde sonuçlanması amacıyla muğlak istek/taleplerden kaçınmalı, kapsamını gereksiz biçimde geniş ve dağınık olmamasına dikkat etmelidir. Söz konusu talep, istihbarat servislerine iletdikten sonra bilginin/haberin toplama süreci başlar. İstihbarat üreticisi, daha önce vurguladığımız beşeri ve teknik kaynakların yanı sıra açık kaynaklardan yararlanmak suretiyle haberleri topladıktan sonra belli bir rapor formatına sokarak analizi amacıyla istihbarat tüketicisine gönderir. Toplama aşamasında istihbarat

³ Analiz aşamasına yer verilmeyerek istihbarat çarkının 4 aşamalı bir süreç olarak ele alınmakta ve değerlendirme sonrasında istihbaratın ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte değerlendirme aşamasından sonra haberlerin çok boyutlu bir şekilde analizi oldukça önemlidir. Değerlendirme aşamasında gözden kaçan boşluk bu sayede doldurularak doğru istihbarat üretimi sağlanmış olur. Bazı araştırmacılar ABD’deki 11 Eylül saldırılarını elde edilen bilgilerin yeterince analiz edilmemesine bağlamaktadır. Bu sebeple 11 Eylül sonrasında ABD istihbarat servislerinin istihbarat üretim sürecine analiz aşamasını da eklediği belirtilmektedir.

üreticisinin gereksiz bilgileri istihbarat tüketicisine ulaştırması çarkın işleyişine yavaşlatarak zaman ve kaynak israfına neden olur. Bu kapsamda istihbarat üreticisinin raporlarının kısa, öz ve anlaşılır olması oldukça önemlidir. İstihbarat tüketicisi söz konusu haberleri alarak bir değerlendirme ve analize tabi tutar ve böylece istihbarat ortaya çıkarılır. İstihbarat yöneticisinin ortaya çıkan nihai ürünü istihbarat kullanıcısına (genellikle siyasi karar alıcılardır) sunmasıyla birlikte süreç sonlandırılmış olur.

1.3.1. Klasik İstihbarat Çarkının Yeniden Ele Alınması

Lowenthal (2011'den aktaran Seren, 2017:263) klasik istihbarat çarkının istihbarat üretim sürecinin çok boyutlu-çok yönlü doğasını anlatmada eksik kaldığını belirterek “Çok Katmanlı İstihbarat Modeli”ni öne sürmüştür. Önceki modellere göre kompleks bir yapıya sahip bu modelde üretim sürecinde ortaya çıkan yanlışlıkların asgariye indirilmesi amacıyla istihbarat çarkı mekanizmasına geri bildirim unsuru eklenmiştir.

Kaynak: Lowenthal, 2011'den aktaran Seren, 2017:263

Şekil 1.3. Çok Katmanlı İstihbarat Modeli

Modelde klasik istihbarat çarkına benzer biçimde düz oklarla istihbarat üretim sürecinin aşamaları yer almaktadır. Modelde kesikli oklarla geri bildirim aşamasının her seviyede ele alınmasıyla aşamalar arasındaki etkileşimin süreç boyunca devam ettiği anlaşılmaktadır. Buradaki temel amacın, sürekli bir kontrol mekanizması sağlayarak üretim sürecinde ortaya çıkabilecek hataları en aza indirmek olduğu söylenebilir. Seren (2017:262)'e göre model, daha fazla istihbarat toplama süreci, analiz sonuçları ve

değişen gereksinimler gibi sonradan ortaya çıkabilecek sorunları nedeniyle sürecin tekrar edildikten sonra tamamlanabileceğini öne sürmektedir.

1.4. Stratejik İstihbarat

Strateji kavramı, 20.yy'a kadar ağırlıklı olarak askeri bir terim olarak savaşlarda kullanılmıştır. Kavram, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise istihbaratın yanı sıra farklı disiplinlerle birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte devletler, yeni güvenlik konseptinde istihbaratı “stratejik” bir nitelik çerçevesinde ele alması gerektiğinin farkına varmıştır. Bu çerçevede 1940'ların başında stratejik istihbarat, diğer istihbarat türlerinden ayrılarak kendine özgü teorik altyapısını ve ilkelerini oluşturmaya başlamıştır (Seren, 2017:324). ABD'nin bu yıllarda Pearl Harbour'da uğradığı yenilgi stratejik istihbaratın ortaya çıkışında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Birçok batılı devlet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dış politikada stratejik istihbaratı bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Yine bu tarihten sonra konuları itibariyle stratejik istihbaratın geniş bir alanı kapsadığının farkına varan batılı istihbarat servisleri, farklı stratejik konularda uzman personel çalıştırmaya özen göstermiştir.

Birçok araştırmacı Sherman Kent'i, stratejik istihbaratın kurucusu olarak nitelendirmekte, kavrama ilişkin hâlihazırda yapılan tartışmalarda anılanın görüşleri temel alınmaktadır. S. Kent, 1949'da yayımlanan ve Türkçeye “Stratejik İstihbarat” olarak tercüme edilen “Strategic Intelligence for American World Policy” adlı kitabı bu unvana hak kazanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Kent, istihbaratın bir parçası olan stratejik istihbaratı “Yüksek Düzey Pozitif Dış İstihbarat” olarak adlandırmıştır. Kent (2003:1)'e göre Yüksek Düzey Pozitif Dış İstihbarat, ABD'nin devlet adamlarının veya askerlerinin plansız ve bilgisiz davranışları neticesinde ülke hedef/çıkarlarının zarar görmesini engelleyen ihtiyaç duyduğu bilgidir.

Gül (2015:114), stratejik istihbaratın Sherman Kent tarafından dış istihbarat olarak tanımlandığını, McDowell tarafından iç güvenlik istihbaratına uyarlandığını, Liebowitz tarafından ise iş/şirket/pazar istihbaratı alanında değerlendirildiğini ifade etmektedir. Bahse konu araştırmacıların stratejik istihbaratı ele alış biçimleri kavramın farklı alanlara uygulanabilirliğini gözler önüne sermektedir. Bu çerçevede 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırısı sonrasında uzmanlar ve istihbaratçılar

tarafından terörün değişen yöntemlerine karşı iç güvenliğin stratejik istihbarat boyutuyla ele alınması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır.

McDowell (2009:24), stratejik istihbaratı tanımlarken kavramın yönetim üzerindeki etkisine vurgu yaparak grup, organizasyon ve hükümetlerin uzun dönemli amaçlarına odaklandığını belirtmektedir. McDowell (2009:26)'a göre stratejik araştırma sonucu ortaya çıkan istihbari ürün, risk, tehdit ve fırsatların anlaşılabilmesi için güçlü bir araçtır.

Sherman Kent'in ele aldığı biçimiyle stratejik istihbarat devletlerin birbirleri hakkında istihbarat toplama faaliyetleri (dış istihbarat faaliyetleri) yürütmesi olarak ele alınması yaygındır. Dış istihbarat faaliyetleri kapsamında bir ülkenin başka bir ülke hakkında topladığı istihbari bilginin 8 ana konuda yoğunlaştığı bilinmektedir. Kent (2003:25-29)'e göre stratejik istihbarat, biyografik, coğrafi, silahlı kuvvetler (askeri), ekonomik, siyasi, sosyal, moral, bilim ve teknoloji konularını kapsamaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin artan etkisiyle ortaya çıkan fırsat ve tehditler, uluslararası firmaların da stratejik istihbaratla ilgilenmelerini beraberinde getirmiştir. Küresel rekabetin artan baskısı firmaları stratejik istihbarat konusunda uzman personel istihdam etmeye, misyon ve vizyon anlayışlarını bu yönde yeniden ele almaya itmiştir. Stratejik istihbarat, devletler ve istihbarat teşkilatlarının yanı sıra think-tank'ler, stratejik araştırma merkezleri tarafından da üretilen, paylaşılan, global şirketlerin de ihtiyaç duyduğu değerli bir ürün haline gelmiştir (Yılmaz, 2015:128). Stratejik istihbaratın firmalara bazında en önemli yansımalarından biri de sonraki bölümde ele alınacak olan rekabet istihbaratıdır.

1.4.1. Stratejik İstihbaratın Üretimi

Stratejik istihbarat, bir organizasyon için hayati öneme sahip misyon, amaç, kaynak planlaması vb. hususlarla ilgilenmesi nedeniyle istihbaratın özel bir formudur. Stratejik istihbarat üretiminde ortaya çıkabilecek hatalar uzun dönemde devletlerin ulusal çıkarlarını, firmaların ise rekabet güçlerini olumsuz etkileyecektir. Bu çerçevede stratejik istihbarat üretiminde klasik istihbarat üretimine göre daha dikkatli davranmak gerekir.

Aşırı	Gerçek Olmayan Şey	Bilgi
Bilginin Miktarı	Söylenti	Belirsizlik

Yetersiz **Bilginin Kalitesi** Yeterli

Kaynak: Arenas, 2014:18

Şekil 1.4. Stratejik İstihbarat Üretiminde Kullanılan Bilgi

Bu çerçevede yukarıdaki şekilde gösterildiği üzere stratejik istihbarat üretiminde bilginin bazı parçalarını haber yerine arzu edilmeyen söylentiler ve karışıklıklar takip edebilir. Nitelikli stratejik istihbarat üretilmesi için kullanılacak hammaddenin “bilgi” niteliğini taşıması için hem yüksek kalitede olması hem de yeterli miktarda bulunması gerekir. Şekilde gösterildiği üzere söz konusu iki kriterin sağlanamadığı durumda “söylenti”, “belirsizlik” ve “gerçek olmayan şey” ortaya çıkmaktadır. Söz konusu üç durumun, stratejik istihbarat üretimi sürecinde geçerli olması halinde ise yanlış ve/veya eksik sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu nedenle stratejik istihbarat üretiminde kullanılacak hammaddenin farklı kaynak ve teknikler kullanmak suretiyle gözden geçirilip “nitelikli bilgi” olduğu kesin bir şekilde anlaşılmalıdır.

Aşağıdaki şekilde ise bir eşkenar dörtgen yardımıyla stratejik istihbarat üretimi sürecinde verimli kararların nasıl alınabileceği gösterilmiştir. Şekilde eşkenar dörtgenin köşelerinde; varsayımları belirleme (neyi bildiğimizi bilmek), örtülü bilgi (neyi bilmediğimizi bilmek), bilgi boşluğu (neyi bildiğimizi bilmemek) ve kör noktalar (bilmediğimizi bilmemek) bulunmaktadır.

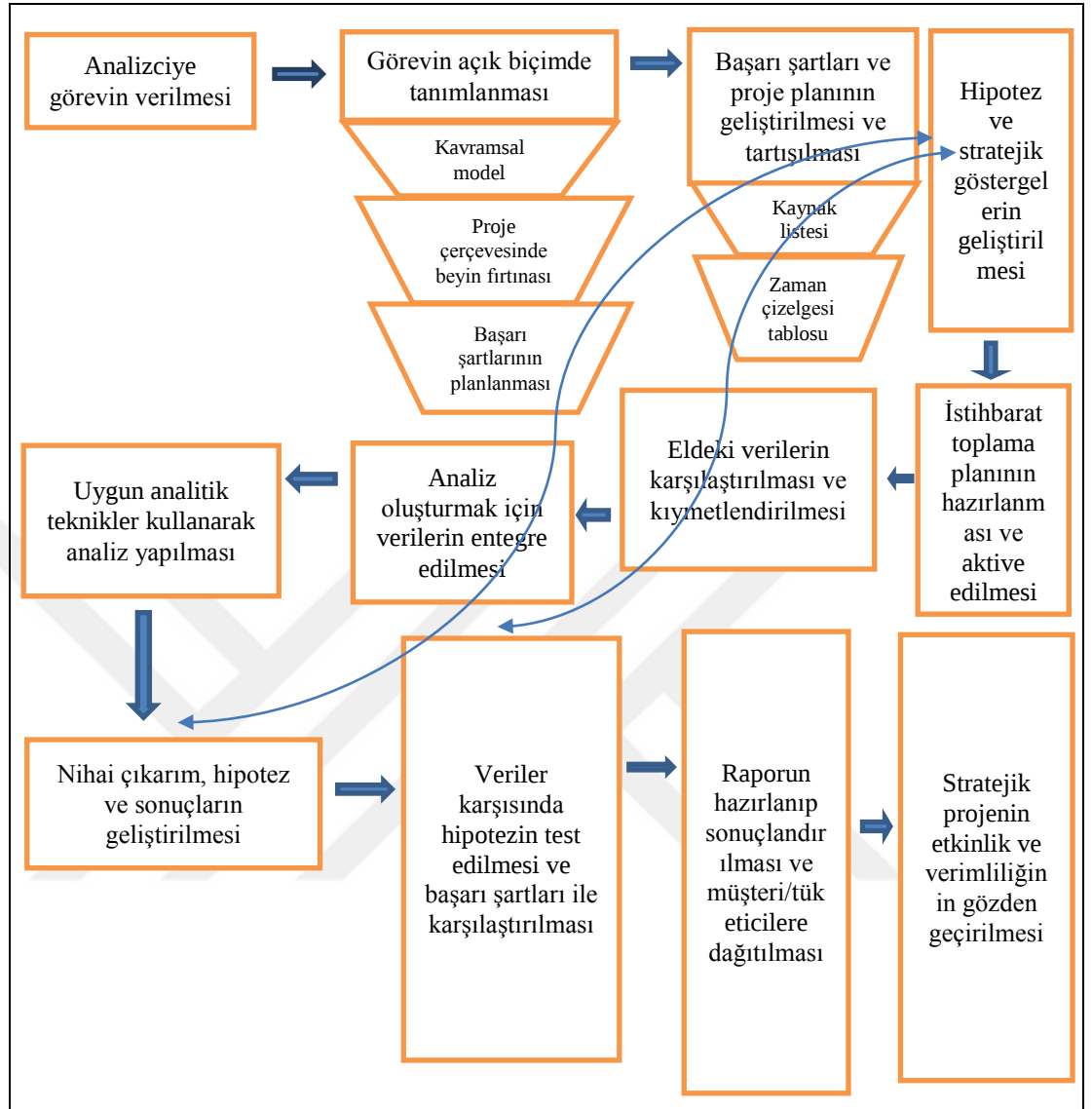

Kaynak: Arenas, 2014:17

Şekil 1.5. Stratejik İstihbarat Üretimi

Şekl 1.5'e göre stratejik istihbarat üretimi sürecinde verimli bir karar almak üzere eşkenar dörtgen üzerinde tanımladığımız her nokta üzerinde bilgi temin etme zorunluluğu vardır. Bununla birlikte söz konusu noktalar birbirleriyle karşılıklı ilişki halindedir. Söz konusu şekilde eğer dikey noktaları birleştireceksek (örneğin bildiğimiz şeyler) organizasyonun stratejik çevresinde olacağımızı yani bildiğimiz şeyler doğrultusunda herhangi bir organizasyonun geleceği için ne tür kararlar almamız gerektiği sonucuna ulaşmış oluruz. Yatay noktaları birleştirmemiz halinde ise bilmediğimiz şeyler ortaya çıkmış olur, bu durumda ise hangi konularda istihbarat üretilmesi gerektiği konusunda bir fikir edinmiş oluruz.

Stratejik istihbarata ilişkin yukarıda verilen şekillerde bir hammadde olarak “bilgi”ye yer verilmiştir. Bununla birlikte bazı araştırmacılar, stratejik istihbarat üretiminde klasik istihbarat çarkı yerine daha gelişmiş bir sistemin ele alınması gerektiğinden bahsetmektedir. Örneğin McDowell (2009) tarafından öne sürülen ve aşağıda yer alan “stratejik istihbaratın analiz süreci akış şeması” buna örnektir. McDowell’ın akış şemasında klasik istihbarat çarkına nazaran “analizci” ve “analiz”e daha fazla yer verildiği görülmektedir. Şemada görüldüğü üzere istihbarat üretim sürecinin hipotezlere dayandırılması ve farklı aşamalarda bilginin gelişimine katkı sağlanmasının amaçlanması klasik çarka göre bilimsel yöntemlere sıklıkla başvurulduğunun bir göstergesidir.

Kaynak: McDowell, 2009:20

Şekil 1.6. Stratejik İstihbaratın Analiz Süreci Akış Şeması

1.4.2. İstihbarat ve Ekonomi

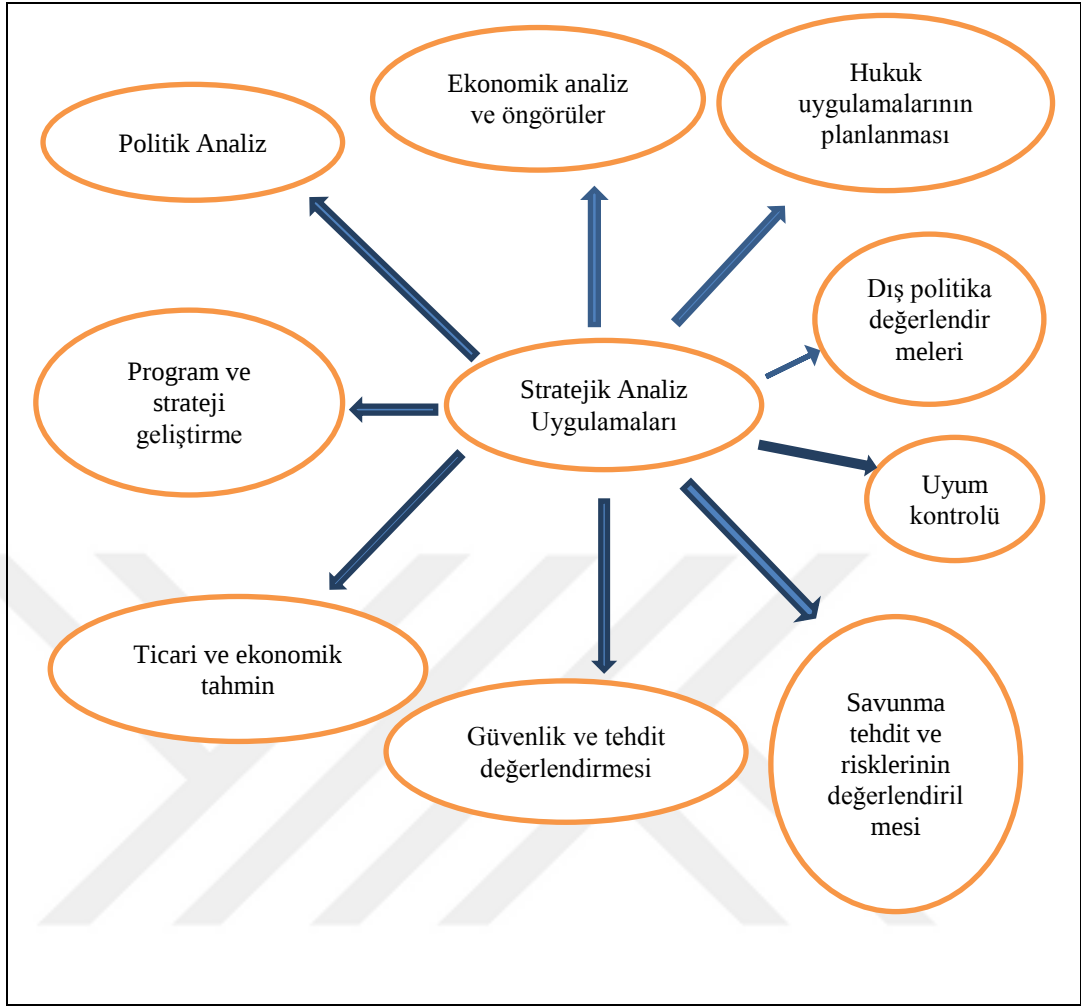
Ekonomi, geniş kapsamda istihbaratın dar kapsamda ise stratejik istihbaratın ana konularından biridir. Soğuk Savaş sonrasında askeri önceliklerin yerini ekonomik önceliklerin almasıyla birlikte ekonomi, stratejik istihbarat ana konuları arasındaki önemini artırmıştır. Dünyanın gittikçe daha küresel bir hale gelmesi, devletler ve şirketler arasındaki ekonomik rekabetin modern bir savaş alanı olarak görülmesi nedeniyle ekonomi bilimi, stratejik istihbarat analizcileri tarafından daha fazla dikkate

alınmaya başlanmıştır. Ülkeler, askeri, siyasi, coğrafi vb. araçları kullanmak suretiyle ekonomik amaçlarını sağlama gayretine girişmiştir. Örneğin, ABD'nin Mart 2003'de başlattığı Irak işgalinin arkasında Ortadoğu'daki ekonomik çıkarlarını korumak olduğu aşikârdır.

Diğer yandan, ekonominin istihbarat açısından yalnızca “stratejik” değil “taktiksel” ve “operasyonel” seviyede de ele alınması mümkündür. Bir istihbarat servisinin örtülü operasyon vasıtasıyla başka bir ülkeye yönelik ekonomik faaliyeti operasyonel seviyeyi göstermektedir. Örtülü operasyonu⁴ gerçekleştirmek amacına yönelik hedef ülkeye ait ekonomik verilerin takip edilmesi ise taktik seviyedeki bir faaliyettir.

Aşağıda yer alan şekilde stratejik analiz uygulamalarının temel konularını ele alınmıştır.

⁴ Bir ülkenin kendi politik ve ekonomik amaçları doğrultusunda başka ülkelere yönelik gerçekleştirdiği gizli faaliyetlere örtülü operasyon denir. İstihbarat servislerince gerçekleştirilen bu faaliyetler propaganda yapılması, politik grupların veya muhaliflerin finansal olarak desteklenmesi şeklinde yapılabileceği gibi darbe ve suikastler biçiminde de ortaya çıkabilir. CIA'in Soğuk Savaş döneminde Komünizm etkisinde olan Doğu Avrupa ülkelerindeki muhalifleri desteklemesi ve buradaki rejimleri sonlandırmayı amaçlaması örtülü operasyonlara birer örnektir. Örtülü operasyonlar casusluğa nazaran oldukça geniş kapsamlı bir faaliyettir. Daha fazla bilgi için bkz. David L. Perry, Partly Cloudly: Ethics in War, Espionage, Covert Action and Interrogation, Scarecrow Professional Intelligence Education Series No:6, The Scarecrow Press Inc 2009, ss. 163-189.

Kaynak: McDowell, 2009:14

Şekil 1.7. Stratejik İstihbaratın Kullanıldığı Alanlar

McDowell (2009:14), stratejik istihbaratın 9 alanda faaliyet gösterdiğini öne sürmektedir. Bununla birlikte söz konusu 9 alandan ikisi olan “ekonomik analiz ve öngörüler” ve “ticari ve ekonomik tahmin” ekonomi bilimini ilgilendirmektedir. Bu açıdan bakılacak olursa ekonomik analiz ve stratejik istihbaratın benzer özellikler taşıdıklarını söylemek mümkün hale gelir. Zira her ikisi de modeller oluşturmak suretiyle uzun dönemli değerlendirmeler gerçekleştirmeyi amaçlar.

İstihbarat çalışmalarında ekonomik konuların stratejik boyutunun yanı sıra taktiksel ve operasyonel açılardan ele alınması sonucunda “ekonomik istihbarat” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde istihbaratın

konuları arasında günden güne daha fazla yer bulan “ekonomik istihbarat” kavramı etraflı bir şekilde ele alınacaktır.

2. EKONOMİK İSTİHBARAT

Bu bölümde çalışmanın temelini teşkil eden ekonomik istihbarat konusunun farklı ve geniş bir biçimde ele alınması amaçlanmıştır. Bölüm içerisinde ekonomik istihbaratın tanımı, amaç ve fonksiyonu, bilimsel ve disiplinler yapısı, sınıflandırılması, kavramın ortaya çıkışı, gelişimi, ekonomik istihbarat sistemleri ve ülke uygulamaları bir çok tablo ve şekil yardımıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1. Ekonomik İstihbaratın Tanımı

Ekonomik istihbarat, kendisini açıklayan farklı modellere referans yapmış olan en eski yazıların başlamasından itibaren, bazen bir iletişim sistemi, bazen bir izleme süreci, bazılarına karşı savunma veya aksine bazılarına saldırı pratiği, diğerleri için bir yöntemler ve yönetim araçları dizisi ve nihayet bir yönetim tarzı olarak sunulmuştur (Briciu vd., 2009:22). Bu çerçevede kavramla ilgili olarak araştırmacılar farklı tanımlamalar yapmıştır.

Baumard (1991'den aktaran Briciu vd., 2009:23)'a göre ekonomik istihbarat, sadece bir gözlem sanatı değildir, aynı zamanda bilginin savunma ve saldırı pratiğidir. Amacı, firmanın stratejik ve taktik amaçlarına daha iyi hizmet etmek üzere, birkaç sahayı birlikte bağlamaktır, ekonomik istihbarat, firmanın eylemiyle bilgisi arasındaki bir bağlantı aracıdır.

Potter (1998:25)'a göre ekonomik istihbarat;

Politika, ticaret ile ilgili ekonomik ve teknik bilgileri içeren finansal, ticari ve hükümet bilgisi, yabancıların ilgisini çekebilecek kazanç, doğrudan veya dolaylı olarak toplayıcı organizasyonların ülkesine, nisbi verimliliğe ya da ekonominin rekabetçi pozisyonuna yardım eden istihbarattır.

Porteus (1994'ten aktaran Levytskyi, 2001:37), ekonomik istihbaratı; politik ya da ticaretle ilgili teknolojik veri, finansal, ticari (ticari plan, büyük ticari teklifler, müşteri araştırmaları) ve hükümet bilgilerini (ulusal ticaret görüşmelerinin bilgileri, ekonomiyle ilgili planlar ve stratejiler) içeren, yabancı meraklar tarafından toplayan, ülkeye direk ya da endirekt olarak verimli veya rekabetçi destek sağlayabilecek ekonomik bilginin elde edilmesi olarak tanımlamıştır.

Fransız ekonomik istihbarat düşüncesinde oldukça önemli bir yere sahip olan

Martre (1994), ekonomik aktörler için faydalı olan bilginin, kullanılmak üzere aranması, işlenmesi ve dağıtımıyla ilgili koordineli eylemler dizisini ekonomik istihbarat olarak ifade etmektedir. Bu eylemler, şirketin mal varlığının güvenliği için gerekli olan tüm korumayla yasal olarak ve en iyi kalite, en az gecikme ve maliyetle yürütülmektedir (Briciu vd., 2009:23).

Ekonomik istihbaratı, “ekonominin genel kapasitelerine, zayıf ve güçlü yanlarını tespit etmeye yönelik ve çok uzun zaman genellikle ekonominin silahlı kuvvetleri destekleyebilme derecesini tespitiye yönelik istihbarat” (Özdağ, 2014:61-62) olarak tanımlamak da mümkündür. Levytskyi (2001:37), CIA yayınlarından olan “İstihbarat Müşterisinin Kılavuzu” adlı kitapta ekonomik istihbaratın uluslararası ekonomik sistem araçlarından olan malların, hizmetlerin, emeğin, finansın, vergilendirmenin, alışverişin, ticaretin ve diğer unsurların üretimi, dağıtımı ve tüketimini içeren, yabancı ekonomik kaynakların, faaliyetlerin ve politikaların tespit edilmesi amacını güden istihbarat olarak tanımlandığını belirtmektedir.

Söz konusu tanımlar, ekonomik istihbaratın farklı açılardan ele alınmasına ve kavrama daha geniş bir açıdan bakabilme amacına matuftur. Porteus (1994), ekonomik istihbaratı, farklı bilgi çeşitlerinin elde edilmesi boyutuyla ele almaktadır. Martre (1994)’ın yaptığı tanımlamada “ekonomik aktörlerin” kimler olduğuna değinmeksizin işlenen bilginin çeşitli ekonomik aktörlere dağıtıldığından bahsedilmektedir. Özdağ (2014)’ın tanımından ekonomik istihbaratın askeri güç yanında ikinci planda kaldığı, ulusal güvenliği sağlamada bir araç olarak ele alındığı sonucuna ulaşmak mümkündür. CIA, ekonomik ve istihbari bakış açısını bir araya getirmek suretiyle tanım yapmıştır. Bu tanımla CIA’in uzun zamandan bu yana ekonomik konu ve faaliyetleri takip ettiği anlaşılmaktadır.

Miman (2007:115) ekonomik istihbaratın farklı tanım ve uygulamaları incelendiğinde üç ana unsurla karşılaştığını ifade etmektedir:

Birinci unsur, ekonomik istihbaratın yerel bilgi kaynaklarının ihracı, ikinci unsur, ekonomik istihbaratın ekonomik casusluktan ayrılan yönüdür. Yani, ekonomik istihbaratta kullanılan bir kısım bilgiler yasal ve açık kaynaklardan elde edilmiştir. Üçüncü unsur ise, ekonomik istihbaratın büyük organizasyonlar tarafından yürütülerek değişik basamaklarda toplama, paylaşma ve değerlendirme faaliyetlerinin etkileşimli olarak yürütülmesidir.

Ekonomik istihbarat ile ilgili başka tanımlar da incelendiğinde bazı yazarların ekonomik istihbaratı işletmelerin kendi organizasyonel yapıları içerisinde açıklamaya çalıştığı, bazılarının ise devletlerin istihbarat faaliyetleri içerisinde gördüğü anlaşılmaktadır. Bu kapsamda kavram, zamanla ilk biçimi olan “İşletme İstihbarat Sistemi”nden şimdiki “Ekonomik İstihbarat”ın kabul edilmesine kadar evrim geçirmiştir (Briciu vd., 2009:23).

Sonuç olarak ekonomik istihbarat; Devletlerin ulusal güvenliğin sağlanması, firmaların ise küresel rekabette ayakta kalmaları amacıyla ürettikleri, legal ya da illegal yollarla elde ettikleri, karar almada kullandıkları ekonomik değere haiz işlenmiş bilgi ve bilgi birikimidir (üründür). Operasyonel bir seviyede ele alındığında ise ekonomik istihbarat aynı zamanda bir süreçtir. Ekonomik istihbarat süreci ise kullanılabilir bilgi ve bilgi birikiminin ele geçirilmesi, değerlendirilmesi ve üretimidir. Bu süreç, sadece ekonomik rekabeti ilgilendiren göstergeleri dar bir anlamda kullanmanın dışında anlamaya çalışan bir bilgi sürecini de kapsamaktadır. Bu süreç, bireyler, olaylar, kültürler ve stratejiler arasında var olabilen bütün yaşamsal bağları ayrıntılı bir şekilde belirlemeye çalışmakta olup eldeki tüm sinyalleri ve göstergeleri kullanmaktadır (Clerc, 1997:306).

Küreselleşme ve karşılıklı ekonomik bağımlılıklarının artışı nedeniyle ekonomik istihbaratın dinamik bir niteliğe sahip olması gerekir. Ekonomik istihbaratın ilgilendiği alanlar her geçen gün artmakta, ekonomik bilginin yanısıra teknolojiyi ilgilendiren bir çok konu kavramla ilişkili hale gelmektedir. Bunun yanında nitelikli ekonomik istihbarat elde edilmesinde sadece ekonomik verilerin kullanılması yeterli değildir, bu çerçevede istihbaratın diğer ana konularından da yararlanılmalıdır.

2.2. Ekonomik İstihbaratın Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Uygulamaları

Birçok araştırmacı, ekonomik istihbaratın bilimsel bir disiplin olarak ortaya çıkışını 20.yy’a dayandırsa da önceki yüzyıllarda adı konmamış ekonomik istihbarat uygulamalarına rastlamak mümkündür. Gerolymatos (2001’den aktaran Konstantopoulos, 2010:14-15), M.Ö. 46’da Atinalıların Eugesta adlı bir şehre işgal etmeyi düşündüğünü, bu amaçla şehrin ekonomik kapasitesini ölçmek üzere bir heyet yolladığını, şehir halkının ise kendi ekonomik kaynaklarını saklayarak heyete yanıltıcı bilgiler verdiğini ifade etmektedir. Yaklaşık 1500 yıl önce bir Çin Prensesi yaptığı bir

gezide ipek böceklerini şapkasının arasına saklayarak ülke dışına çıkarmış ve ipek böceklerini Hintli bir kişiye vererek ipeğin Çin dışına çıkmasını sağlamıştır (Güldiken, 2006:173-174).

17.yy'da Fransa'da Maliye Bakanlığı yapmış olan Colbert zor durumda olan Fransız Endüstrisini ayağa kaldırabilmek için uyguladığı endüstri politikası sayesinde bir süre sonra Fransa'da iç üretim patlayarak yeni beceriler gerekli hale gelmeye başlamıştır (Fougy, 2012:7). Colbert, daha sonra Fransız çalışanların dışarı kaçmasının önlemesinin yanı sıra birtakım özel becerileri olan Avrupalı işçiler için Fransa'yı bir cazibe merkezi haline getirmeyi başarabilmiştir (Fougy, 2012:7). Colbert, farklı profildeki çalışanları/işçileri çekebilmek üzere bir temsilciler ağı kurmuştur (Fougy, 2012:7). Aslında Colbert tarafından kurulan bu yönetim biçimi bir kaç asır sonra ekonomik istihbarat olarak adlandırılacaktır.

Amerikan İstihbaratı 1776 yılında William Carmichael'i Rus İmparatorluğu'nun bir eyaleti olan Ukrayna'daki tütün üretimini o tarihlerde Amerika'nın Avrupa'ya yaptığı tütün ihracatına muhtemel etkisini araştırmak üzere göndermiştir (Güldiken, 2006:174). Carmichael, amirleri ile yaptığı gizli yazışmalarda; "Ukrayna'nın Avrupa'nın tamamının tütün ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede olduğunu ancak Ukrayna'da üretilen en iyi tütünün Amerika'nın en kötü tütününden bile daha kötü olduğunu" (Güldiken,2006:174) belirtmiştir. Carmichael'in elde ettiği bu ekonomik istihbarat, ülkesinin ticaret politikası oluşturmaya katkı sağlamıştır.

Rauch ve Santi (2001'den aktaran Tüfekçi, 2014:180), Almanların 18.yy'da Fransız ve İngiliz firmalarına karşı özellikle kimya sektöründeki sürdürdükleri istihbarat faaliyetleri doğrultusunda çoğu formül ve sürecin uluslararası patent ve üretim haklarını ele geçirdiğini öne sürmektedir. Japonya ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra on binlerce pazar araştırmacısını dünyanın dört bir yanına göndermiş ve özellikle fotoğraf ve görüntüleme teknolojisi ile ilgili ürünler üzerine araştırma yaptırmıştır. Bunun sonucunda fotoğraf teknolojileri sektörü modern Japonya'nın itici güçlerinden birini oluşturmuştur (Akpınar ve Edin, 2007:2-3).

21.yy'da ekonomik çevrede meydana gelen dönüşüm ve mutasyonlar nedeniyle ekonomik istihbarat uygulamalarının günümüze daha fazla adapte olduğunu söyleyebiliriz. Bahse konu mutasyonlardan birincisi, 21.yy'da yeni teknolojilerin

gelişimiyle beraber malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve fikirlerin küreselleşmesidir, ikincisi ise bilgi ekonomisine geçiştir (Fougy,2012:7).

ABD Sinyal İstihbarat kuruluşu (NSA)'nda⁵ bir analist olarak çalışan Edward Snowden, açıkladığı Wikileaks belgeleriyle devletlerin son yıllarda ekonomik istihbarat faaliyetleri kapsamında birbirlerini dinlediklerini/takip ettiklerini ortaya koymuştur. Söz konusu belgelere göre Almanya Başbakanı Angela Merkel, bakanlar ve üst düzey hükümet yetkililerinin telefon görüşmeleri, başta Yunanistan Ekonomik Krizi olmak üzere ekonomik konularla istihbarat toplamak üzere NSA tarafından dinlenmiştir. Ayrıca bu kapsamda Maliye Bakanlığı'nın sıkı takibe alındığı ve dinleme iddialarının 15 yıl öncesine dayandığı iddia edilmektedir (Euronews, 2015).

Fransa'nın tanınmış gazetelerinden Libération tarafından yayınlanan yazışmalarda NSA'in endüstriyel istihbarat topladığı da ileri sürülmüştür. Buna göre NSA Fransız şirketlerinin imzaladığı değeri 200 milyon doların üzerindeki bütün anlaşmaları görmek istediği ve bu amaçla Fransız ekonomi bakanları François Baroin ve Pierre Moscovici'yi de dinlediği ortaya çıkmıştır. Öte yandan, Fransız ve Amerikan şirketlerinin yarıştığı fakat Fransız şirketlerinin kaybettiği ihalelerin bir bölümünün de bu istihbarat kaçağı nedeniyle olumsuz sonuçlandığı iddia edilmektedir (Euronews, 2015).

Devlet/istihbarat kuruluşlarının rol aldığı ekonomik/endüstriyel casusluk vakaları olduğu gibi şahıslar/firmalar tarafından münferit olarak gerçekleştirilen örneklerle de rastlamak mümkündür. Daha önce Opel firmasında çalışan bir uzman Volkswagen'a geçince tasarım bilgilerini de yanında götürmüş ve Opel'i çok ciddi bir şekilde zarara uğratmıştır. Opel, bu yüzden Volkswagen ve ana yüklenicisi General Motors'a tazminat davası açmıştır. 1997'de sonuçlanan davada Opel tazminat almaya hak kazanmıştır. 1981 yılında Hitachi IBM'in iç eğitimlerde kullandığı dokümanı ele geçirerek firmanın ticari sırlarını açığa vurması nedeniyle tazminat ödemek zorunda kalmıştır (Crowley, 2011).

Ekonomik istihbarat uygulamalarının geçmişi ve bugünü karşılaştırıldığında ise istihbarat elde edilmesinde kullanılan araç ve yöntemlerin çeşitlendiğini söylemek

⁵NSA'in, ABD'nin en çok istihbarat toplayan teşkilatı olduğu tahmin edilmektedir. Kriptoloji üzerine uzman olan bir teşkilattir. 4.11.1952 tarihinde resmi olarak kurulmuştur. Yabancı ülkelerin iletişimlerini (telefon, e-posta vs.) dinleyerek bilgi toplarlar. Ayrıca Amerikan hükümetinin iletişimini yabancı teşkilatlardan korumak da onların görevidir.

mümkündür. 20.yy'ın ilk yarısında ekonomik istihbarat uygulamalarında genellikle HUMINT (beşeri istihbarat) yöntemleri kullanılmaktaydı. 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren teknolojiye yaşanan gelişmeler ekonomik istihbarat toplanmasında kullanılan araç ve yöntemleri de etkilemiş, SIGINT (sinyal istihbaratı), uydusal istihbarat ve radar istihbaratı gibi teknik yöntemler ön plana çıkmaya başlamıştır.

2.3. Ekonomik İstihbaratın Amaç ve Fonksiyonu

Ekonomik istihbaratın temel amaç ve fonksiyonu ulusal güvenliğin sağlanması, ulusal güç ve refahın artırılmasıdır. Bununla birlikte devletler, kendi ekonomik yapılarındaki kırılganlıkları azaltmak üzere bunların yanısıra spesifik amaç ve fonksiyonlar belirleyebilir.

Güldiken (2006:173) ekonomik istihbaratın günümüzde iki farklı amaç için kullanıldığını belirtmektedir:

Birinci amaç, ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını diğer ülkelerin çıkarları üzerinde tutmak, vatandaşların refah düzeyini artırmak maksadıyla ekonomik faaliyetlerde diğer ülkeleri takip etmek, topladığı bilgileri değerlendirerek şirketlerin küresel ekonomik pazarda söz sahibi olmalarını sağlamaktır. İkinci amaç ise faaliyet gösteren yerel, bölgesel ya da uluslararası şirketlerin, faaliyet gösterdikleri alanlarda pazar paylarını artırmak, yeni yatırımlar yapmak, farklı pazarlara girmek, üretim süreçlerini yenilemek ve geliştirmek için kendi çaplarında bilgi edinme faktörlerini yürütmesidir.

Fougy (2012:3-4) ise ekonomik istihbaratın asıl amacının bilginin stratejik yönetimi doğrultusunda firma, bölge ve ulusların rekabet edebilirliklerini artırmak olduğunu vurgulamakla birlikte bu amaca ulaşmak için ekonomik istihbaratın izleme, etki ve ağ analizini araç olarak kullandığını ifade etmektedir. Fougy (2012:3-4)'e göre bu araçlar, bilgi ekonomisinin küreselleşmesi ve gelişmesi neticesinde kendisini güncel ekonomik gelişmelere uyarlamaktadır.

Ekonomik istihbarat konusu ile ilgilenen birçok araştırmacı “bilginin stratejik yönetimi”nden sıklıkla söz etmektedir. Şüphesiz, ekonomik istihbaratın amacına ulaşabilmesi için bilginin stratejik yönetimini gerçekleştirecek “öğrenci, öğretmen ve profesyoneller topluluğunu” (Fougy, 2012:4) bir araya getirmek gerekmektedir.

Clerc (1997:306)'e göre ekonomik istihbaratın dört temel karakteristiği vardır:

Belli bir faaliyeti alanı içindeki bilimsel ve teknolojik uzmanlığı kontrol etmek (savunmak ve yükseltmek), yurt içi ve dış pazarlardaki tehditleri ve fırsatları saptamak, bireysel veya uyumlu ortak stratejileri daha etkili bir şekilde tanımlamak ve eylemleri destekleyecek olan etkileyici stratejileri tanımlamaya yardım etmektir.

Potter (1998:24), ekonomik istihbaratın 4 seviyedeki fonksiyonundan hareket etmek suretiyle Eİ seviyelerini özel bir şekilde sınıflandırmıştır:

- Firma seviyesine karşılık gelen birincil seviye,
- Bir ara seviye (ara-profesyonel ve yerel ağlar, örneğin sermayenin ve finansal bilginin serbestleşmesi için finansal hizmetler topluluğu ve bilgi teknoloji gelişimcileri arasındaki stratejik anlaşma/ittifak),
- Ulusal seviye (hükümet, iş çevresi, işgücü, karar verici merkezleri stratejilerle birbirine bağlamak; daha korporatist politik çevrelerde desteklenir ve en çok kıta Avrupa'sında ve Japonya'da görülür),
- Uluslar üstü seviye (stratejik amaçlar doğrultusunda tüm büyüklüklerdeki firmalar tarafından yüklenilmesi) veya uluslararası seviye (iki ve çok taraflı olarak ulus devletler tarafından yapılan baskı, örneğin; AB'nin kendi üye devletlerine uluslar üstü araştırma ağlarını desteklemesi veya Kanada'nın başka devletlerle iki taraflı antlaşma ve geliştirme antlaşmaları yapması),

Potter, bu sınıflandırmasıyla ekonomik istihbaratın ulusal, çok uluslu ve küresel seviyedeki tüm aktörleri içine aldığını da vurgulamaktadır. Ekonomik istihbaratın, devlet mekanizması içinde yer alan istihbarat topluluğunun geleneksel bir fonksiyonu olduğundan sıklıkla bahsedilmektedir. Öncelikle birçok ekonomi politikası ekonomik istihbarata ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında teknolojik gelişmenin izlenmesi ulusal güvenlik için önemli bir konudur. Ayrıca ulusal ekonomiye karşı ortaya çıkan tehditler aktif karşı istihbarat yöntemleri gerektirmektedir. Levytskyi (2001:11)'ye göreyse ekonomik istihbaratın diğerlerine nazaran daha faydalı olan üç tane fonksiyonu bulunmaktadır: ekonomik analiz, karşı istihbarat (istihbarata karşı koyma) ve saldırgan istihbarattır.

Almanya eski Büyükelçisi Kimmet, dış politika, askeri politika ve ekonomik politikanın istihbari bilgiye dayandığını ifade etmiştir. Öte yandan, bugün politika

yapıcılar, yabancı askeri temellerden ziyade yabancı pazarlara ulaşmaya, diğer ülkelerin askeri ittifaklarından ziyade onların ayrıcalıklı ticari anlaşmalarına ilgi duymaktadırlar (Brand, 1996:11-12). Bu çerçevede aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere ekonomik istihbaratın farklı çalışma alanları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.1. Ekonomik İstihbaratın Çalışma Alanları

Önlem Alınması Gereken Alanlar	İzlenmesi Gereken Alanlar	Dikkat Gösterilmesi Gereken Alanlar
Ulusal şirketlerin çıkarlarına zarar veren rekabet	Ulusal ekonominin önde gelen sektörleri üzerinde olumsuz etkileri olabilen dış teknolojik gelişmeler	Ekonomik sistemdeki birleşmeler ve ele geçirmeler (satın almalar)
Yabancı rakipler tarafından yasadışı ticari uygulamalar	Ulusal ekonomi üzerindeki istikrarsızlaştırıcı finansal etkileri önlemek	Başlıca çok uluslu şirketlerin davranışı
Stratejik öneme haiz şirketlerin düşman tarafından ele geçirilmesi		Enerji kaynakları ve diğer stratejik hammaddeler
Ülkenin işletmelerinin çıkarlarına zarar veren bilginin dezenformasyonu veya manipüle edilmesi		
Mafya tipi ekonomik örgütler tarafından ekonomik nüfuz etme		
Para aklama		

Kaynak: Angeli, 1995'den aktaran Csurgai, 1998:3

2.4. Ekonomik İstihbaratın Bilimsel ve Disipliner Yapısı

Ekonomik istihbarat akademik çalışmalara konu edildiğinden bu yana disiplinler yapısı hakkında çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Ekonomik istihbaratın disiplinler yapısını anlamak için çoklu disiplin, disiplinler arası ve disiplinler üstü kavramlarını bilmek gerekmektedir. Çoklu disiplin, bir disiplin konusu bir nesneyi çalışmakta iken eş zamanlı olarak farklı disiplinleri de çalışmaktır. Bir ekonomistin, ekonomik bir sorunu vurgulamak üzere tarihsel kayıtları ve sosyolojiyi kullanması çoklu disipline bir örnektir

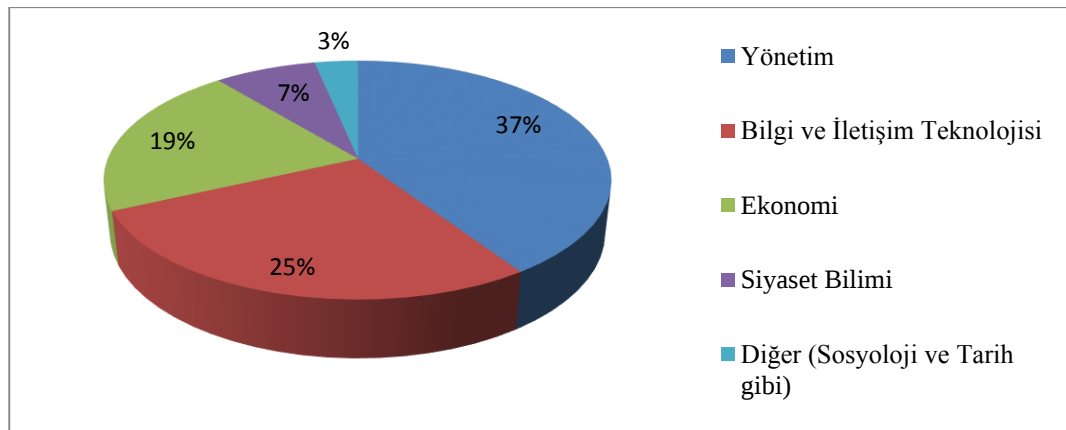
(Fougy, 2012:5). Metotların bir disiplinden diğerine transferi ise disiplinler arasıdır. Örneğin ekonometri, matematiksel araçları iktisada ithal ettiğinden disiplinler arası bir bilimdir.

Deschamps (2008'den aktaran Fougy, 2012:5), ekonomik istihbaratın disiplinler arası olduğunu ve kavramın bu yapısının iki ögeyle açıklandığını ifade eder:

Birincisi, ekonomik istihbaratın sahiplendiği bir iş, tek bir disiplinle doldurulamaz ve dış teknikler gerekir. İkinci olarak, ekonomik istihbarat ile ilgilenen araştırmacıların farklı eğitimler almış olması onları disiplinler arası yaklaşıma götürür ve böylece farklı metotların ekonomik istihbarata transferi kolaylaşır.

Fougy (2012:5)'e göreyse ekonomik istihbarat, disiplinler üstü bir alandır çünkü ekonomik istihbarat, sebepleri ve teknik araçları farklı disiplinlerden almasının yanı sıra pratiği ve teoriği özel bir yolla bir araya getirmektedir. Ayrıca ekonomik istihbaratın disiplinler üstü yapısı ile kompleks oluşu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Zira ekonomik istihbaratın görevi, norm ve geleneklerle iç içe olarak bir toplumun araştırmacılarını bir araya getirmektir bu yüzden bir disiplin içerir ve onun disiplinler üstü doğası kompleks bir yapıya sahiptir (Fougy,2012:6).

Aşağıdaki şekilde yer alan 1995-2009 yılları arasında Fransa'da yapılan yüksek lisans tez başlıklarına bakılarak ekonomik istihbaratın kompleks ve disiplinler üstü yapısı hakkında fikir edinmek mümkündür. Bahse konu yıllarda Fransa'da yapılan tüm yüksek lisans tezlerinin 89'unun başlığında “intelligence économique (ekonomik istihbarat)” terimi geçmektedir (Fougy,2012:5).

Kaynak: Fougy, 2012:6

Şekil 2.1. Ekonomik İstihbarat Alanında Yapılan Çalışmalar

Söz konusu yıllar arasında yönetim, bilgi ve iletişim teknolojisi, ekonomi vd. alanlarda yapılan çalışmalarda “ekonomik istihbarat” kavramının tez başlıklarında yer alması, araştırmacıların kavramın disiplinerüstü yapısının yanında diliplinerarası ve çokludisiplin özelliğini de kullanmaları ile ilgilidir. Söz konusu tezlerde asıl alan (bilgi ve iletişim teknolojisi, ekonomi vd.) çalışılırken ekonomik istihbarata özgü yöntemlerin de kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

2.5. Ekonomik İstihbaratın Sınıflandırılması

Ekonomik istihbarat kavramını, iki farklı şekilde sınıflandırmak mümkündür. Birinci olarak aşağıda gösterildiği üzere “devlet istihbaratı-devlet dışı istihbarat” biçiminde bir sınıflandırma yapılmıştır, diğer sınıflandırmada ise üçlü bir ayrıma gidilmiştir.

Tablo 2.2. Ekonomik İstihbaratın Çeşitleri

Ekonomik İstihbarat			
Devlet İstihbaratı		Devlet-Dışı İstihbarat	
Ekonomik İstihbarat	Ekonomik Casusluk	Endüstriyel Casusluk	Rekabet İstihbaratı

Kaynak: Levytskyi, 2001:36

Tablo 2.3. Ekonomik İstihbaratın Çeşitleri

Sektör		
<u>Özel Sektör</u>	<u>Özel Sektör-Devlet</u>	<u>Devlet</u>
Özel sektörün kendi menfaatine hareket etmesi	Devletin kendi özel sektörünün çıkarına hareket etmesi	Devletin kendi genel ulusal ekonomik çıkarları çerçevesinde hareket etmesi
Rekabet İstihbaratı	Ekonomik İstihbarat	Makroekonomik istihbarat
İş/Ticaret İstihbaratı	Mikroekonomik İstihbarat	
Endüstriyel Casusluk		

Kaynak: Johnson 1996’dan aktaran Baltacı, 2015:91

Teorik olarak ekonomik istihbarat sınıflandırılmasında Tablo 2.2’de yer aldığı gibi devlet-devlet dışı gibi kesin ayrımlardan bahsedilmesine rağmen ekonomik aktörler arasındaki ilişkilerin yoğunlaştığı ve karmaşıklaştığı günümüzde - pratik olarak - bakıldığında bu şekilde net bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Zira bazen ulusal bir şirketi ilgilendiren ekonomik istihbarat faaliyeti devlet için de önemli hale gelebilir, devlet ve firmanın ortak bir çabası söz konusu olabilir. Bu çerçevede Tablo 2.3’de yer alan sınıflandırma pratikteki ekonomik istihbaratı anlatma açısından daha işlevseldir. Burada ekonomik istihbaratın hem devlet hem de özel sektör tarafından kullanıldığının belirtilmesi doğru bir yaklaşımdır. Tablo 2.3’de endüstriyel casusluğun özel sektör tarafından kullanıldığına yer verilmesine rağmen ekonomik casusluğun ise devlet başlığı altında yer verilmemesi (Tablo 2.2’de yer almasına karşın) bir eksikliktir.

2.5.1. Ekonomik ve Endüstriyel Casusluk

Ekonomik casusluk, en geniş anlamda bir devletin başka devlet/devletler hakkında ekonomik niteliği olan bilgi, belge, veri vb. illegal yollarla toplaması olarak tanımlanabilir. Diğer yandan günümüzde “ekonomik niteliği olan” şeyler oldukça fazladır bu nedenle finansal ve ekonomik verilerin yanı sıra yeni teknolojiler/ürünler, mühendislik süreçleri ve materyaller de ekonomik casusluğun konusu haline gelmiştir. Fort (1995’ten aktaran Konstantopolous, 2010:10-11)’un ekonomik casusluğun, bir istihbarat teşkilatı tarafından istihbarat kaynak ve metotları kullanılarak gizli yollardan elde edilen ekonomik, finansal, ticari ve fikri mülkiyeti ilgilendiren bilgi şeklindeki tanımı bu hususa karşılık gelmektedir. Ayrıca Kanada Güvenlik İstihbarat Servisi (CSIS)’nin “ekonomik avantaj sağlamak amacıyla mal varlığı bilgisi veya teknoloji gibi ekonomik bilgiye yetkisiz erişim sağlamak suretiyle dizayn edilen yabancı bir devletin katıldığı veya kolaylaştırdığı yasadışı, gizli yapılan zorlayıcı ve aldatıcı faaliyet” (Nasheri; 2005:17) biçimindeki tanımında da ekonomik casusluk geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Schweizer (1996’dan aktaran Nasheri, 2005:16)’a göre ekonomik casusluk özel bilginin açık hırsızlığıdır. Bu kısa tanım hangi aktörlerin bu faaliyet içinde yer aldıklarını ve özel bilgiyi tam olarak açıklamadığı için diğer tanımlara nazaran muğlak kalmaktadır.

Ekonomik casusluk faaliyetleri tarihin eski dönemlerinden bu yana ulusal çıkarların korunmasında bir araç olarak kullanılmıştır. 21.yy’da bilgi teknolojisinde

yaşanan gelişmeler ve ülkeler arasında karşılıklı bağımlılıkların artması ise önceki yüzyıllara göre ekonomik casusluğun sahasını genişletmiş ve özellikle istihbarat servislerini konuyu daha yakından takip etmeye zorlamıştır. 21.yy itibarıyla farklı teknolojik veriler (bilgisayar yazılımı, biyokimya, biyoteknoloji, uzay teknolojisi, silah sanayi vb.), ticari sırlar (Ar-Ge yatırımları, pazarlama stratejileri vb.), fikri ve sınai haklar (formüller, endüstriyel tasarımlar, patentler, telif hakları vb.) ve devletlere ait ticari ve ekonomik sırlar (yatırımlar, ticaret anlaşmaları, para politikaları vb.) ekonomik casusluğun konusu haline gelmiştir (Baltacı, 2015:93).

Ekonomik casuslukla benzer özelliklere sahip endüstriyel casusluk ise önceden firmalar arasında yaşanırken ekonomik istihbaratta yaşanan dönüşüm sonrasında ise artık ulusların birbirlerine yönelik gerçekleştirdiği ve istihbarat servislerinin de dâhil olduğu bir süreç haline gelmiştir (Özdağ, 2014:108). Bu meyanda ABD Adalet Bakanlığı endüstriyel casusluğu; “sadece ticari sırları ele geçirmek amacıyla yabancı bir devletin doğrudan desteğiyle yabancı bir devlet/şirket tarafından özel bir ABD şirketine karşı yapılan faaliyet” (Nasheri, 2005:12) olarak tanımlayıp devletin de müdahil olduğu ve konusunun sadece ticari sırları içerdiğini belirtmiştir. Oysa ki ticari sırların yanı sıra ekonomik ve finansal değeri olan birçok bilgi ve belgenin ele geçirilmesi endüstriyel casusluğun konusudur.

Levytskyi (2001:39)’ye göre endüstriyel casusluk, ekonomik istihbarat elde etmek üzere, özel sektör veya onun belirlediği vekiller tarafından illegal, üstü örtülü, aldatıcı yol veya yöntemlerin kullanılmasıdır. Kavram, daha basit olarak ekonomik değere sahip bilginin sahibi dışında bir başkasına çıkar sağlayacak biçimde elde edilmesi şeklinde tanımlanabilir.

Sepura (1998’den aktaran Danielson, 2009:546)’ya göre endüstriyel casusluk, bir yandan işletmelerden zor kazanılan rekabetçi üstünlükleri aşındırmak suretiyle yeniliği (innovation) caydırmakta bir yandan ise maliyetleri yükselterek kayıpların tüketiciler tarafından karşılanmasını ve bu nedenle karlılığın azalmasına sebep olmaktadır. Günümüzde ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerinin en önemli hedeflerinden biri de fikri mülkiyet ve ticari sırların ele geçirilmesidir. Zira ticari sırlar, firmaların bilgi portföylerinin değerinin ortalama üçte ikisini oluşturmakta olup imalatçılık bilgisi hizmetleri ve profesyonel bilimsel, teknik hizmetler gibi endüstri yoğun hizmetlerde %70-80’e çıkmaktadır (Calia vd., 2013:3). ABD Savunma Bakanlığı, her yıl Kongre

Kütüphanesinde bulunandan daha büyük miktarda bir fikri mülkiyetin ABD işletmeleri, üniversiteleri, hükümet departmanları ve ajanslar tarafından korunan ağlardan çalışıldığına dikkat çekmektedir.

Ekonomik istihbarat, ekonomik casusluk ve endüstriyel casusluk kavramları sıklıkla karıştırılmaktadır. Ekonomik casuslukla endüstriyel casusluk arasındaki anahtar fark, birincisinin devletin bilgi toplama çabasını içermesidir (Nasheri, 2005:12). Baltacı (2015:93)'ya göre ekonomik casusluğu endüstriyel casusluktan ayıran en önemli fark failin kim olduğudur, failin devlet olduğu durumda ekonomik casusluk ortaya çıkarken fail özel sektör/firmalar ise endüstriyel casusluktan söz edilir. Ne var ki, bu ayrımı yapmak bazen oldukça güç hale gelir, çünkü bu tür casusluk vakalarında asıl faile ulaşmak çoğu kez mümkün olmaz.

Diğer yandan ekonomik istihbarat ve ekonomik casusluk, çoğunlukla makroekonomik veriler ve analizlerle uğraşırken endüstriyel casusluk ise mikroekonomik verilere ihtiyaç duymaktadır. Firmalara ait müşteri bilgileri, geliştirilmekte olan ürün bilgileri, satış rakamları, üretim maliyet analizleri, stratejik plan vb. ise endüstriyel casusluğun konusudur. Ekonomik casusluğun konusu ise rakip devletin makroekonomik göstergelerinin (GSYİH, işsizlik oranı, enflasyon vb.) yanı sıra konjonktürel olarak farklılık gösterebilecek başlıklardır. Örneğin; rakip bir ülkenin sınır komşusunda yaşanan bir iç savaşın o ülke ekonomisine etkisi veya rakip ülkede meydana gelecek olası bir ekonomik krize karşı bankaların finansal yapısının ne kadar sağlam olduğu gibi.

Bahse konu üç kavram (ekonomik istihbarat, ekonomik casusluk ve endüstriyel casusluk) pratikteki kullanımları kapsamında ele alınacak olursa, ekonomik/endüstriyel casusluğun ekonomik istihbarat elde etmek amacıyla kullanılan birer yöntem, bu minvalde ekonomik istihbaratın ise ulaşılması gereken nihai amaç olduğu sonucuna ulaşmak da mümkündür.

2.5.2. Rekabet ve İş/Ticaret İstihbaratı

Mal ve hizmet üretimi ve ticaretindeki gelişmelerin ve liberizasyon politikalarının yanı sıra uluslararası sermaye akımlarını da serbestleştirme çabaları, iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ve dünya ekonomisindeki küreselleşme eğilimi; dışarıya açılmakta olan gelişen ekonomilerin firma ve sektörlerinin, iç ve dış piyasadaki

rakipleriyle ürün fiyatı ve kalitesi açısından eskiden olduğundan daha yoğun bir rekabete girişmelerine yol açmıştır (Kibritçioğlu, 1996:1). Söz konusu gelişmeler bağlamında firma ve sektörler, kendi ölçeklerinde bir istihbarat sistemi geliştirip rekabet avantajlarını sağlayacak stratejiler uygulamaları için rekabet istihbaratı kavramına ihtiyaç duymuşlardır.

Lux ve Peske (2002’den aktaran Akpınar ve Edin, 2007:3), rekabet istihbaratının bir ölçüde devlet istihbaratı çalışmalarından etkilenmek suretiyle geliştiğini, Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasında yaşanan ekonomik ve siyasal çekişme nedeniyle söz konusu ülkelerin istihbarat servislerinin ekonomik alandaki faaliyetlerinin, modern rekabet istihbaratı uygulamalarına katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.

Genellikle olumsuz bir çağrışım yapan “istihbarat” teriminin yanına olumlu bir anlam ifade eden “rekabet”in getirilmesi kavramın anlamını “pozitif” bir hale sokarak diğer ekonomik istihbarat çeşitlerinden ayırtmıştır. Rekabet istihbaratı, ekonomik ve endüstriyel casusluğun tersine yasal ve etik yollar kullanılarak üretilmektedir. ABD merkezli Rekabet İstihbaratı Yöneticileri Topluluğu (SCIP) tarafından yapılan tanımlamada bu hususa vurgu yapılmaktadır. Topluluğa göre rekabet istihbaratı; firmaların kendi organizasyonlarını yönetmeleri ve amaçlarına ulaşabilmeleri için onların daha iyi karar almasına yardım eden, rakipleri ve endüstriler hakkındaki bilginin yasal ve etik yollarla toplanmasını ve analizini içeren bir süreçtir (SCIP, 2016).

Rekabet istihbaratının yasal ve etik bir faaliyet olarak görülmesinde bilginin daha kolay elde edilebilir hale gelmesi önemli bir rol oynamıştır. Hâlihazırda birçok şirket başta kendi kurumsal web siteleri aracılığıyla faaliyet gösterdiği pazarlar, bütçe, üretim, müşteri potansiyeli, ürünler vb. bir çok bilgiyi dış dünya ile paylaşmakta ve bu sayede rakip şirketlerin yasal olmayan yollara başvurmasına gerek kalmamaktadır.

Bernhardt (1993’den aktaran Köseoğlu, M.A., ve E. Akdeve, 2013:6-7)’a göre rekabet istihbaratı, stratejik planlar ve bilginin yanı sıra içsel ilişkilerin kalitesini artırmak suretiyle iş performansını ve değişimi sürdüren modern işletmelerde stratejik yönetim sürecine önemli katkılar sağlayan bir iş aracıdır. Calof ve Skinner (1999’dan aktaran Köseoğlu, M.A., ve E. Akdeve, 2013:7) bir işletme veya ülkenin rekabet durumunu etkileyen potansiyel gelişmeler veya fırsatlar için dış çevredeki bilginin planlanması, toplanması, analiz edilmesi ve yayılımını içeren sistematik süreçlerden

oluşan uygulanabilir tavsiyeleri rekabet istihbaratı olarak adlandırmıştır. Tanımda da bahsedildiği gibi rekabet istihbaratı, klasik istihbarat çarkındaki benzer bir süreci izleyerek ortaya çıkar, burada yalnızca firma ve/veya işletmeleri ana aktör olarak kabul etmek gerekmektedir. Bernhardt'ın tanımında yer verdiği rekabet istihbaratının iş performansına katkıda bulunduğu hususu ampirik olarak birçok çalışmada kanıtlanmıştır. Örneğin, Akram ve Waheed (2012) tarafından Pakistan'daki firmalar üzerinde yapılan ampirik çalışmada rekabet istihbaratının pozitif ve önemli şekilde organizasyonun performansına katkıda bulunduğu ileri sürülmüştür. Çalışmaya göre rekabet bilgisi toplamada aktif olan firmalar diğerlerine göre daha iyi performans sergilemektedir. Bu meyanda bazı büyük şirketlerin rekabet istihbaratı için ayırdıkları bütçe, bazı istihbarat teşkilatlarının bütçesini aşmaktadır.

İş/ticaret İstihbaratı ise şirketin kendi iç faaliyetlerine yönelik olması bakımından rekabet istihbaratından ayrılmaktadır. Bu açıdan kavram rekabet istihbaratına göre daha dar kapsamlıdır (Baltacı, 2015:96). Ticaret istihbaratı, firmaların dış ticaret politikalarının temelini oluşturmaktadır. Firmalar belirli bir bölgeye yatırım yapmadan önce hedef pazar analizi, hedef müşteri analizi ve rakip analizi gibi araçlar kullanmak suretiyle ticaret istihbaratı yaparlar. Bu bağlamda yurtdışındaki fuarlar, firmalar tarafından yayımlanan periyodik raporlar, bayi ve tedarikçi listeleri, ticaret ve sanayi yayınları, ticaret ve elektronik veri tabanları, televizyon ve radyo programları şirketler için ticari istihbaratı üretilmesi için birer bilgi kaynağıdır (Koç, 2014:30-31).

Sonuç olarak rekabet ve ticaret istihbaratı, firmaların küresel rekabet şartlarında ayakta kalmalarına yardımcı olan ekonomik istihbaratın daha çok yasal yollarla yerine getirilen bir çeşididir. Firmalara olan pozitif katkısı yapılan ampirik çalışmalarla da kanıtlanan ticaret ve rekabet istihbaratına özellikle de büyük uluslararası firmalar tarafından yüksek bütçeler ayrılmaktadır.

2.5.3. Mikro ve Makro Ekonomik İstihbarat

Mikroekonomik istihbaratla devletler, ulusal istihbarat servisleri aracılığıyla kendi ulusal şirketleri adına ekonomik istihbarat toplama faaliyetinde bulunurlar. Bu çerçevede istihbarat servislerinin örtülü operasyonların yanı sıra diğer istihbari yol ve yöntemleri kullanmaları mümkündür. Daha farklı bir ifadeyle mikro ekonomik istihbaratta devlet eliyle endüstriyel casusluk faaliyetlerinin yürütülmesi, devlet-özel

sektör işbirliği söz konusudur. İstihbarat servisleri, ulusal bir firmanın ihtiyaç duyduğu ve firmaya ticari ekonomik avantaj sağlayacak formül ve tasarım gibi ticari sırları ele geçirmesi tipik bir mikroekonomik istihbarat örneğidir.

Mikroekonomik iktisadın ormandaki ağaçlarla makro iktisadın ise ormanla ilgilenmesi (Ünsal, 2005:20) gibi makroekonomik istihbarat da mikro olanına göre daha geniş perspektifli bir istihbarat faaliyetidir. Mikroekonomik istihbaratta firma ve işletmelerin çıkarları söz konusu olduğu halde makroekonomik istihbarat, ulusal çıkarların korunmasına odaklanmaktadır. Makroekonomik istihbarat, “devletin ulusal ve uluslararası alanda etkin ve etkili politikalar yürütmesinde ilgili devletin siyasi karar alıcılarına yardım amacı” (Baltacı, 2015:91) taşımaktadır. Johnson (1996’dan aktaran Baltacı, 2015:91), makroekonomik istihbaratın rakiplerin ekonomik stratejileri ve amaçları, küresel ticari ve finansal trendler, yeni pazarlar, rakiplerin haksız ve hileli rekabet girişimleri ve askeri harcama öncelikleri, müzakereleri destekleme, anlaşmalara bağlı kalma veya kalmama, teknolojik gelişmeler, ihracat ve ithalattaki usulsüzlükler, kara para takibi ve ekonomik yaptırımlar gibi pek çok konuda siyasi karar alma mekanizmalarını ve iş dünyasını destekleme gibi fonksiyonları bulunduğunu ifade etmektedir.

2.6. Ekonomik İstihbarat Sistemleri ve Ülke Uygulamaları

Ekonomiye ait bilgi ve haberlerin toplanıp nihai ürün olan ekonomik istihbaratın elde edilmesi ve farklı organizasyonlar (devlet, firma vb.) seviyesinde karar alıcılar tarafından stratejik amaçlar açısından kullanılarak devletler tarafından ulusal güvenlik ve refahın sağlanması, firmalar açısından ise kar elde edilmesi ve rekabet gücünün artırılması için iyi dizayn edilmiş bir ekonomik istihbarat sistemine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte işletmelerin ve devletlerin ekonomik istihbarat sistemleri olduğu kabul edilirse bu ayrım aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Tablo 2.4. İşletmelerin ve Devletlerin Eİ Sistemlerinin Karşılaştırılması

İşletmelerin Ekonomik İstihbaratı	Devletlerin Ekonomik İstihbaratı
İşletmenin Gelişimi	Gücün Korunması
Ürünler	Dünya Pazarı
Meslekle İlgili Bilgiler	Örgütlerle İşbirliği
Lobi Faaliyetleri	Örgütlerle İlgili Bilgi
Bilginin Özelleştirilmiş Pazarı	Etkileme
Üst Düzey Yönetimi	Bilginin Stratejik İşlemleri
Kurumsal Kültür	İstihbarat Kültürü

Kaynak: Miman, 2007:111

Organizasyonların ekonomik istihbarat sistemleri zaman içerisinde farklı etkilerle şekillenmiş (yönetici profili, kültür, siyasi ve ekonomik dönüşümler vb.) ve bir kimlik kazanmıştır. Öte yandan, başlangıçta basit olarak dizayn edilen ekonomik istihbarat sistemleri, başta çok uluslu şirketler olmak üzere devlet-dışı aktörlerin ekonomide artan etkisi ve ekonomik sistemi yeni aktörlerin girmesi sonucunda daha kompleks bir yapıya kavuşmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise askeri tehditlerin yerini ekonomik tehditlerin alması, ekonomik istihbarat sistemlerinin, kamu ve özel sektöre ait öğelerin/enstrümanların karşılıklı etkileşim/ilişki içerisinde yer aldığı bir yapı içerisinde dizayn edilmesini gerektirmiştir.

Devletlerin ulusal güvenlik öncelikleri, firmaların ise küresel rekabette öne geçme çabaları, ekonomik sistemlerde yaşanan dalgalanmalar ve konjonktürel şartlar bağlamında ekonomik istihbarat sistemlerinin belirli dönemlerde gözden geçirilerek reorganizasyonu mümkündür. Diğer yandan devlet yönetimindeki bürokratik katılık kısa vadede devlet ekonomik istihbarat sistemlerinde bir yapılanmaya izin vermeyebilir. Firma bazında ise bu tarz yeniden yapılandırmalar daha kısa sürede gerçekleştirilebilir.

Bu bölümde işletmelerin ekonomik sisteminden ziyade devletlerin ekonomik sistemi ele alınacaktır. Bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik istihbarat sistemleri incelenecektir.

2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri

3 Temmuz 1947 tarihli ve gizliliği kaldırılmış Amerikan Silahlı Kuvvetleri Endüstri Koleji'ne ait bir belgede ekonomik istihbarat faaliyetlerinin nasıl yürütülmesi ile ilgili bir konferansın notları yer almakta olup notlarda ekonomik istihbarat,

ekonomik savaş olarak algılanmaktadır, ekonomik zararların verileceği bir savaşta nasıl davranılması gerektiği anlatılmaktadır (Miman, 2007:123).

ABD’de ekonomik istihbarat faaliyetleri Soğuk Savaş dönemiyle birlikte sistemli bir yapıya kavuşmuş olup 1947 tarihli Ulusal Güvenlik Yasası’nın yürürlüğe girmesiyle ekonomik istihbarat birimi tesis edilmiştir (Miman, 2007:124). Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ABD’de hükümetler arası ekonomik politikaları koordine etmek ve yönlendirmek üzere Ulusal Ekonomik Konsey (UEK) kurulmuştur.

UEK, ABD Başkanı’na tavsiyelerde bulunmakta ve başkanın ekonomik politika gündeminin yerine getirilmesini izlemeye çalışmaktadır. UEK; Başkan, Başkan Yardımcısı, Devlet Bakanları; Hazine Bakanı, Tarım Bakanı, Ticaret Bakanı, Çalışma Bakanı, ABD ticari sisteminin temsilcileri, ekonomi politikasında Başkana yardımcı olanlar ve ekonomik politikanın oluşumu, yürütülmesi ve güçlendirilmesinde hisse sahibi olan diğer şahıs ve kurumlardan oluşmaktadır (Brand, 1996:10). Milli Karşı-İstihbarat Merkezi adlı kuruluş ise 1990’lı yıllardan itibaren ABD’ye karşı yapılan ekonomik ve sanayi casusluğu ile mücadelede koordinasyonun sağlanmasından sorumludur.

Johnson ve Fletcher (1990’dan aktaran Herman, 1996:51), ABD’de 1990’lı yılların ortasından itibaren ekonomik hedeflerin toplam istihbarat çabalarının %40’ını oluşturduğunu belirtmektedir. CIA direktörü Robert Gates henüz 1991 yılında CIA’den istenen ekonomik istihbaratın diğer istihbarat taleplerini aştığını söylemiştir (Özdağ, 2014:82).

Öte yandan Clinton’un başkan olması ile birlikte Amerika istihbaratı ekonomik istihbarata ağırlık vermeye başlamıştır. 1994 yılında Başkan Clinton, Amerikan İstihbaratından beklentilerini;

Demokrasi ve Amerikan ekonomik refahına gelebilecek tehlikeleri yeterince önceden kestirebilmek için istihbarat teşkilatı, dünyada Amerika’nın ilgisinin yoğunlaştığı; açık kaynaklardan gelen ve gizli olmayan bilgilerin yeterli olmadığı yerlerde politik, ekonomik, sosyal ve askeri gelişmeleri araştırmalıdır (Şanlı, 2000)

şeklinde ifade etmiştir.

Clinton'ın bahse konu söylemleri sonrasında ABD'de 1996 yılında "Ekonomik Casusluk Yasası" yürürlüğe girmiştir.⁶ Yasayla ekonomik istihbarat ile ilgili politikaların yasal zemini belirlenmiş ve ekonomik casusluk faaliyetlerine karşı yüksek cezalar getirilmiştir. ABD Ekonomik Casusluk Yasası'nda yer alan "Bölüm 90" "Ticari Sırların Korunması" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, "Kısım 1831-Ekonomik Casusluk", "Kısım 1832-Ticari Sırların Çalınması", "Kısım 1833-İstisnalar" ve "Kısım 1834-Tanımlar" olmak üzere dört kısımdan meydana gelmektedir.

Ekonomik casusluk adlı kısımda (Kısım 1831) yabancı devlet/kuruluş/ajana yarar sağlayacağını bilmek ve istemek suretiyle;

"Bir ticari sırrı; çalan, izinsiz olarak taşıyan, dolandırıcılık, hile veya aldatma ile ele geçiren, izinsiz olarak kopyalayan, çoğaltan, çizen, download eden, fotokopisini çeken, değiştiren, postalayan, nakleden,

- Bahse konu ticari sırrın izinsiz olarak değiştirildiğini ve ele geçirildiğini bilerek temin eden ve/veya satın alan,
- Yukarıda sayılan fiilleri işlemeye teşebbüs eden, sayılan fiilleri işlemek üzere bir ya da birden fazla kişi ile eylemde bulunan

şahıs/şahısların 500 bin dolara kadar para ve/veya 15 yıla kadar hapis cezası, organizasyonların ise 10 milyon dolara kadar para cezası ile tecziye edilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Ticari Sırların Çalınması kısmında (Kısım 1832);

Eyaletler arası ya da dış ticaret için üretilmiş bir ürünle ilgili ticari sırrı sahibi dışındaki bir kimseye ekonomik fayda sağlayacağını ve eylemin ticari sır sahibine zarar vereceğini bilerek ve isteyerek amaçlayan (bu kısımda ceza gerektiren yukarıda sayılmış olan fiiller tekrar sıralanmıştır)

şahısların para cezasına ve/veya 10 yıla kadar hapis cezasına, organizasyonların ise 5 milyon dolara kadar para cezasına çarptırılacakları ifade edilmiştir.

⁶Ekonomik Casusluk Yasası kapsamında ekonomik casusluk suçundan ilk ceza ancak 2008 yılında verilmiştir. Ayrıca Nasheri söz konusu yasayı ihlal edildiği gerekçesiyle 30/03/2000 - 08/09/2003 arasında ABD'de toplam 26 dikkate değer dava açıldığını ifade etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Nasheri, Cambridge University Press, 2005, Economic Espionage and Industrial Spying s.191-195.

İstisnalar kısmında (Kısım 1833) “ABD’nin bir icra organı, eyaleti veya eyalet siyasi organı tarafından icra edilen meşru faaliyetin veya şüphelenilen yasa ihlalinin bahse konu organlara şikâyet edilmesi”nin yasaklanamayacağı belirtilmiştir. Tanımlar kısmında (Kısım 1834) ise daha önce belirtilen “yabancı kuruluş”, “yabancı ajan” ve “ticari sır” kavramları tanımlanmıştır.

Ekonomik Casusluk Yasası öncesinde ABD’de Tek Tip Ticari Sırlar Yasası (UTSA) uygulanmıştır. UTSA, ticari sırların korunmasında birçok devlet tarafından örnek alınmıştır. UTSA, ticari sırrı, genel olarak bilinmeyen ve uygun araçlarla tespit edilemeyenden, onun ifşa edilmesinden veya kullanılmasından ekonomik değer elde edebilen kişilere güncel veya potansiyel, bağımsız ekonomik değer sağlayan ve onun gizliliğini koruyacak koşullar altında makul olan çabaların konusu olan formülün, modelin, derlemenin, programın, cihazın, yöntemin veya sürecin içinde bulunduğu bilgi olarak tanımlamaktadır (Calia vd., 2013:8).

Son yıllarda ABD’de ticari sır hırsızlığı vakalarında ortaya çıkan artış devleti Ekonomik Casusluk Yasası üzerinde bazı düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir. Bu kapsamda yasanın iki kısmında yapılan değişikliklerle ekonomik casusluk için öngörülen kriminal cezalar artırılmış ve yasanın kapsamı bilgisayar kaynak kodunu kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Öte yandan 2011 ve 2012 yıllarında federal seviyede sivil bir eylemin nedenini ortaya koymanın da içinde bulunduğu, daha fazla caydırıcılığın amaçlandığı yasal öneriler sunulmuştur.

Bunun yanında Beyaz Saray, 2013 yılı başlarında “ABD Ticari Sır Hırsızlığını Azaltma Stratejisi”ni çıkarmıştır. Strateji, ABD şirketlerine karşı ekonomik casusluk ve ticari sır hırsızlığının hızının artmakta olduğunu anlatmakta ve tehdide yönelecek bazı eylemler planlamaktadır. Eylem maddeleri; ticaret politikası araçlarını kullanmak, özel sektördeki en iyi siber güvenlik uygulamalarının artırılması ve ticari sır hırsızlığının kovuşturulmasının da içinde bulunduğu fikri mülkiyet hırsızlığını caydırmak için ticaret yapan partnerlerle uğraşmak, ticari sır hırsızlığına karşı ABD yasalarını güçlendirmek ve kamu farkındalığını artırmak hususlarını içermektedir (Calia vd., 2013:12).

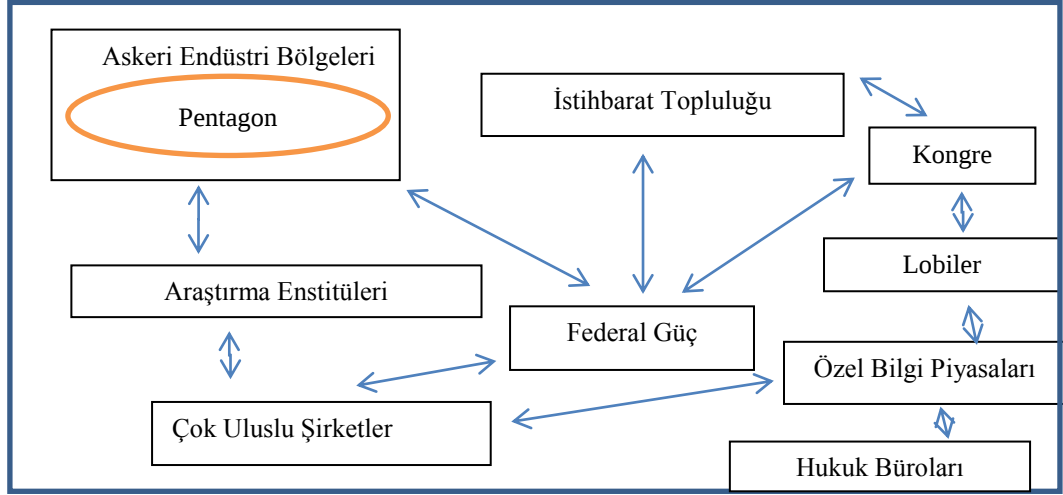
Siyasal ve askeri amaçlarına sıklıkla ekonomik araçlar kullanarak ulaşmaya çalışan ABD’de ekonomik istihbaratın başlıca temel sağlayıcısı CIA’dır. CIA kuruluşundan itibaren düzenli olarak, dünya petrol üretimi, stratejik zirai ürünler, dünya ticaretinin genel eğilimi hakkında bilgi toplamış ve istihbarat raporları üretmiştir. Ercan

(2006:160), CIA'in her yıl yayınladığı Dünya Tarihçesi adlı kitapla hemen hemen bütün ülkelerin ekonomik, siyasi, askeri, coğrafi, demografik, iletişim, ulaşım ve uluslar ötesi ilişkileri hakkında bilgi verdiğini ifade etmektedir. Bunun yanında CIA bir dönem dünyadaki ekonomik gelişmeler ve ülkelerin ekonomik durumları hakkında "Economic Intelligence Weekly" adlı haftalık raporlar hazırlamıştır, oldukça detay ve teknik bilgiler içeren bu raporlar daha sonraki yıllarda CIA'in kendi sitesinden kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Köseli (2011:43-44), ABD'de ekonomik istihbaratın toplanması konusunda CIA'nin yanı sıra Dışişleri Bakanlığı ve Hazine Bakanlığı'nın da görevleri olduğunu, CIA bünyesinde ekonomik istihbarattan sorumlu olan birimin uluslararası güvenlik ve teknoloji konularının altında yer alan ekonomik ofis olduğunu belirtmektedir. Ofisin görevleri arasında yaptırımların kontrolü, ekonomik müzakerelere destek, yabancıların kendi şirketlerine ABD şirketleriyle rekabet edebilmeleri için dürüst olmayan şekilde yardım etmelerinin önüne geçilmesi, şüpheli yabancı finans hareketlerinin takibi bulunmaktadır (Köseli, 2011:43).

ABD Dışişleri Bakanlığı bünyesinde İstihbarat ve Araştırma Bürosu altında ise Ekonomik Analizler Birimi yer almaktadır, bu birimde ABD'nin yurtdışı temsilciliklerinden gelen bilgiler analiz edilmek suretiyle istihbarat üretilmektedir (Köseli, 2011:43). Öte yandan, ABD Büyükelçilikleri, Amerikan firmalarının başka ülkelere yerleşmesinde kendilerinin sahip oldukları stratejik bilgiyi kullanmalarına izin vermektedir. Tüm ABD'li diplomatlara çalıştıkları ülkedeki ABD firmalarının kullanmaları üzere gerekli bilgiyi sağlamak maksadıyla ekonomi eğitimi verilmektedir.

Amerikan Kongresi her yıl ekonomik istihbaratla ilgili raporlar hazırlamakta, meydana gelen olaylar ve tespit edilen hususlara bu raporda yer vermektedir. Bununla birlikte ABD'de resmi ve sivil toplum kuruluşları ve ekonomik örgütlenmeler tarafından yaygın şekilde ekonomik istihbarat raporları yayınlanarak devlete ve şirketlere tavsiye kararlarında bulunmaktadır.

Kaynak: Martre, 1994'den aktaran Potter, 1998:59

Şekil 2.2. Amerikan Ekonomik İstihbarat Sistemi

Yukarıdaki çizim incelendiğinde, dünyadaki en büyük istihbarat topluluğuna ve rekabetçi istihbarat ağına sahip ABD'de çeşitli ekonomik istihbarat kaynakları tarafından elde edilen bilgilerin devlete ulaştırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Potter (1998:58)'a göre Almanya ve Japonya ekonomik istihbarat sisteminin tersine ABD EİS'si âdem-i merkeziyetçidir.

Levytskyi (2001:63)'ye göreyse ABD'de kültürel geleneklerin açıklığı/genişliği/tarafsızlığı, yasal dayanaklı bazı boşluklar, özel ile devlet sektörü arasındaki çözülemeyen işbirliği âdem-i merkeziyetçi bir EİS'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Buna karşın ABD EİS'inde özel ve kamu arasındaki ilişki iyiliklerin değiş-tokuşuna dayanmaktadır. Amerikan şirketlerinin yabancı rakiplerinin haksız ticari uygulamalarına maruz kalmaması ve ulusal şirketlere ait ticari sırların çalınmasının engellenmesi gibi nedenler Amerikan İstihbarat Servislerinin ekonomik istihbarata yönelmektedir. Bu doğrultuda Miman (2007:125), ABD'nin yabancı rakiplere karşı izlenecek ekonomik istihbarat politikasını üç başlık altında toplamıştır:

Birinci bölümde makroekonomik istihbarat yer almaktadır. Makroekonomik istihbarat Amerika'nın ulusal ekonomi kapasitesiyle ilgilidir, ikinci bölüm ekonomik karşı istihbarattır. Bu bölümde federal ajanlar tarafından mal sahiplerinin ticari sırlarının hırsızlıklara karşı korunması yer almaktadır. Politikanın üçüncü bölümü mikro ekonomik istihbarattır. Bu bölümde Amerikan şirketlerine yabancı firmalarla rekabet edebilmek için gerekli bilginin sağlanması söz konusudur.

Bu karşılıklı ilişkide Amerikan firmaları kendi çıkarlarının yanında devletin çıkarlarını da korumak üzere harekete geçerler (Fougy, 2012:14). Firmalar kendi stratejilerini hayata geçirmek üzere güvenilir bilgiye ihtiyaç duyarlar, firmalar, resmi olarak gizli bilgiye ulaşamaz ancak hükümet bazen kendilerine gri veya siyah bilgiyi⁷ temin edebilir (Fougy, 2012:15). Büyük Amerikan Şirketleri devletin bu desteğinin yanı sıra rekabet istihbaratı sağlamak üzere yüksek seviyede bütçeler ayırmaktadır. Olası bir finansal krizde ABD ekonomik aktörleri kendi kaynaklarını mobilize ederek bunları kesin bir saldırgan ekonomik istihbarat kapasitesine dönüştürebilir. Diğer yandan Potter (1998:58)'a göre ABD holdingleri Japon şirketlerinin geleneksel bir özelliği olan "keiretsu"⁸ya sahip olmadığından ömürleri kısadır.

ABD'nin ekonomik istihbarat stratejisi çoğu kez savunmacı olarak nitelendirilmektedir çünkü dünyanın önde gelen çok uluslu şirketlerinin çoğu ABD orjinlidir. Muhtemel ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerinde ABD'li çok uluslu şirketlerin karşılaşacağı zarar yüksek olacağından bu yönde önlemler alınması amaçlanmaktadır. Bunun yanında dünya üzerinde kendi ekonomik hegemonyasını sürdürmek için ABD'nin saldırgan bir stratejiyi de uygulaması gereklidir. Zira eski bir Amerikan Ulusal Güvenlik Dairesi (NSA) çalışanı olan Edward Snowden, NSA'nin görevi dışına çıkarak ekonomik casusluk yaptığını, kurumun birçok Alman şirketi ile ilgili bilgi topladığını, bunların büyük bir kısmının güvenlikle ilgili olmadığını iddia etmiştir.

Araştırma enstitüleri (think-tank kuruluşları) de ABD EİS'sinde önemli bir yere sahiptir. Gizli servis mensuplarının sonuçta devlet memuru olması nedeniyle devlete bağlı memur sorunundan kaçmak için think-tank kuruluşlarına izin verilmiştir (Köni, 1995:248). ABD ekonomik istihbarat sistemini diğerlerinden ayıran bir başka öge ise özel bilgi piyasalarının sistem içindeki önemli rolüdür.⁹

Seigle ve Coissard (2008:5)'a göre ABD EİS'si 5 amaç etrafında hareket

⁷White information (Beyaz bilgi), Hukuksal olarak herkes tarafından ulaşılabilen bilgidir. Grey Information (Gri Bilgi), yasal bilgi olup herkes tarafından ulaşılabilen bilgidir. Black information (Siyah Bilgi) ise illegal olarak ele geçirilen bilgidir.

⁸Japonca'da geniş güç ve erişime sahip, birbirine bağlı kuruluşlardan oluşan işletme gruplarını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

⁹Örneğin George Friedman tarafından 1996 yılında kurulan küresel istihbarat şirketi Stratfor, çokuluslu şirketler ve birçok devletin farklı kurumlarına dışarıdan istihbarat hizmeti sağlamaktadır. Merkezi Austin'de bulunan şirketin en büyük müşterisinin CIA olduğu bilindiğinden, Stratfor için kimi zaman "Gölge CIA" yakıştırması yapılmaktadır. (Daha fazla bilgi için bkn: <http://www.hurriyet.com.tr/golge-cia-20014179>)

etmektedir: jeopolitik, öngörülerin analizi, karar almaya yardımcı olma, istihbarat ve etki. Adı geçen araştırmacılara göre sistem içindeki her kurumun 11 Eylül'deki eksiklikleri belirlenip rolleri açık şekilde vurgulanmıştır. Seigle ve Coissard (2008), Martre'nın yukarıdaki modeline nazaran daha fazla kurum ve kuruluşun yer aldığı, ilişki ağlarının daha karmaşık ve yoğun olduğu bir ABD EİS'sini gösteren bir model ortaya koymuştur.¹⁰

2.6.2. Japonya

Japon ekonomik istihbarat sistemi, Batılı güçlerden gelen baskı karşısında ekonomik bağımsızlığını koruma arzusunun Japon elitlerinin ekonomik konularda harekete geçirilmesini sağlayan 19. yy'dan (Meiji Dönemi) bu yana ilerleyen bir şekilde gelişmiştir ve iki temel karakteristik taşımaktadır:

Birincisi, bilgi yoğun şekilde saldırgan bir endüstri geliştirme politikasının hizmetinde kullanılmıştır. Rakip ülkeler tarafından üretilen bilgiye erişim son yüzyıldan bu yana Japon sisteminin organizasyonuna rehberlik etmiştir. İkincisi, gizlilik devam eden bir politika olarak yönetilmekte olup stratejik öneminden dolayı korunması gereken unsurların açık bir şekilde saptanmasına izin vermektedir (Clerc, 1997: 310).

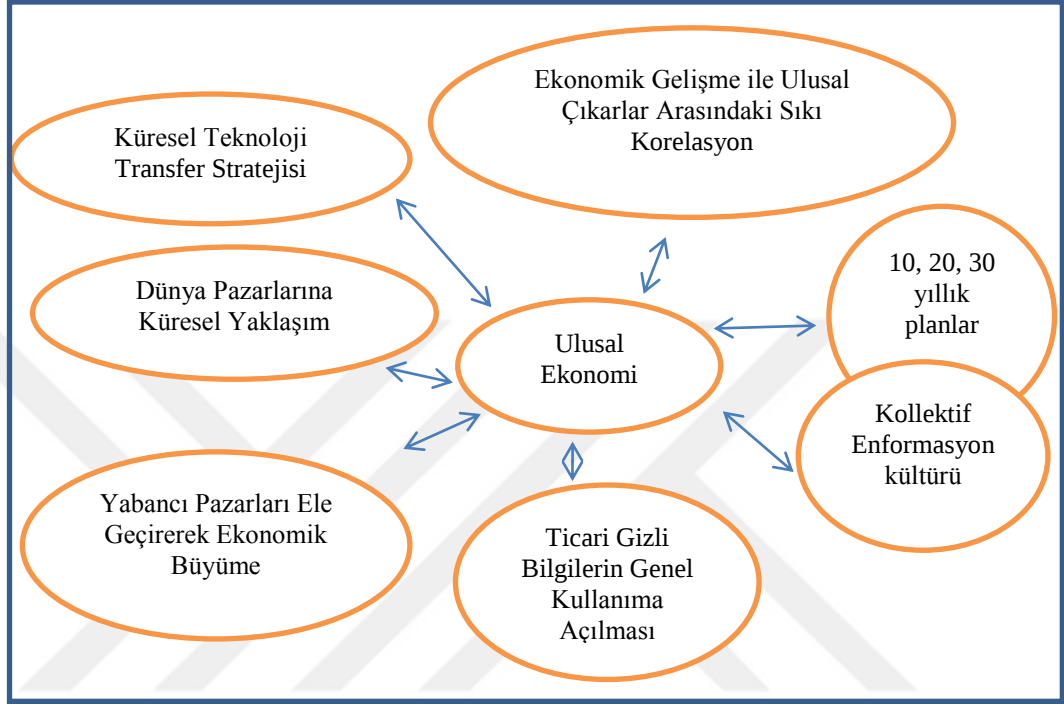
Japon Ekonomik İstihbarat Sistemini etkileyen unsurların başlıcaları ise Japon organizasyon yapısı içerisinde bilginin stratejik yönetimi ve Japon kültürel yapısıdır. Japon ulusal kültüründe bilgiye verilen önem, ekonomik istihbarat sisteminin de diğer ülkelere nazaran farklı yönde gelişmesine neden olmuştur. Japonya'da bilgi alınıp satılan bir meta değildir. Bilgi, sosyal davranışlarda ve toplumsal ilişkilerde sıklıkla kullanılmakta olup bilgi değişimi insanlar arasında güven tesis edilmesi açısından oldukça önemlidir. Potter (1998:61)'a göre Japonlar bilgiyi kullanırken global ve yerel pazarlar, kültürel faktörlerin yardımıyla ulusal pazarların ele geçirilmesi, uzun dönemli stratejilerin tercih edilmesi, Japon uluslararası şirket stratejileri ile ulusal stratejilerin ilişkilendirilmesi, bilginin rahatlıkla paylaşılması şeklinde sıralanabilecek 5 noktaya dikkat etmektedir.

Aşağıda yer alan Japon ekonomik istihbarat sisteminde ulusal ekonominin merkezi bir rol üstlendiği, kurumlardan ziyade ulusal strateji ve programların ulusal ekonomiye destek sağlayarak ekonomik istihbarat sistemine katkı sunduğu

¹⁰Modelin tamamı için

bkn. https://www.researchgate.net/publication/242346496_Economic_intelligence_and_national_security

görülmektedir. Clerc (1997:310-311)'e göreyse Japonya ekonomik istihbarat sistemi, devlet, büyük endüstriyel gruplar, bankalar, ticari şirketler, aracı kuruluşlar ve üniversiteler arasındaki değişimler için birçok kanala dayanmaktadır.

Kaynak: Martre, 1994'ten aktaran Potter, 1998:59

Şekil 2.3. Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi

Arenas (2014:20)'a göre Japon ekonomik istihbarat sistemi şirket ve hükümet hizmetlerinin yer aldığı 7 stratejik çizginin mükemmel bir biçimde yukarıdan aşağıya koordine edildiği bir tarzda gelişmiştir:

- Piyasaya küresel ve yerel yaklaşım
- Ticari olarak sızmayı, ekonomi kavramına ve ülkenin yaşam tarzına uyarlama
- Oldukça seçici bilgi politikası ayrıca şirketlerin katılımıyla günlük raporlama sistemi
- Uzun dönemli ekonomi stratejisi
- Büyük endüstriler ve holdingler arasında entegre olma yaklaşımı ve koordinasyon
- Seviyelerine göre bilginin dikkatli/seçici bir biçimde serbestisi
- Şirketlerde genç profesyoneller için uyarlama programları, ülke ülke uzmanlaşma temelinde yabancı lisanda uzmanlaşma ve yerel kültürel olayları anlama

Kamu ve özel sektör arasında sıkı bir koordinasyon ve işbirliğine dayanan sistemin özünü teknolojik, endüstriyel ve ticari alanlarda yaratılacak sinerji ile devletin kamu ve özel sektör ekonomisini bir araya getirdiği merkezileşmiş bir yapı oluşturmaktadır. Bu merkezileşme, kamu ve özel sektör ekonomilerinde yüksek bir etkinlik doğurmaktadır. Japon ekonomisi ile Japon Devleti'nin bir el ve eldiven gibi iç içedir, herhangi bir yeniliği Japon hükümetinin kendi iş adamlarına hemen haber vermektedir (Köni, 1995:248).

Bu çerçevede genel ticaret şirketleri “shoshas”lar stratejik bilginin yönetiminde rol almak suretiyle ekonomik istihbarat sisteminde önemli bir yere sahiptirler, bunlar bir ağ oluşturarak sahip oldukları tüm firma gruplarının stratejik bilgilerini toplar ve analiz ederler (Fougy, 2012:15). Bilimsel Bilgi Merkezi (SIC) ile Japon Dış Ticaret Organizasyonu (JETRO) adlı kurumlar da sistemde önemli bir yere sahiptir. JETRO ve SIC, ekonomik ve teknolojik bilginin elde edilmesi ve kullanılabilir hale getirilerek yayılması amacına hizmet etmekte olup burada yapılan çalışmalar, Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (MITI) tarafından finanse edilmektedir (Miman, 2007:129). Öte yandan son dönemde uluslararası ticaret yapan şirketler tarafından desteklenen büyük Japon şirketlerinin kendi istihbarat ağlarını geliştirdikleri ve gitgide MITI'dan bağımsızlaştıkları görülmektedir (Clerc, 1997:311). Japonların kendi rolleri için ekonomik istihbarat stratejisini Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı çevresinde geliştirmeleri ise “glocalization” kavramı ile adlandırılmaktadır. Glocalization ile bir yandan Japon iç pazarı korunmaya, diğer yandan ise uluslararası ticaret güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Kısacası Japon halkının ulusal kültürüne verdiği değer ve ulusal kültürün taşımakta olduğu bilginin kolektif kullanımı unsurunun, güçlü bir ekonomik istihbarat sistemi geliştirmeye temel teşkil ettiğini bununla birlikte yerel dinamiklerle oluşturulan ekonomik istihbarat sisteminin öncülüğünde Japonya'nın küresel bir vizyon oluşturarak güçlü ekonomik ilişkiler kurmayı amaçladığını ifade etmek mümkündür.

2.6.3. Fransa

Fransa'nın ekonomik istihbarat alanında köklü bir geçmişe ve birçok tecrübeye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Fransa'da 19. yy'da bankalar ve şirketler dinamik uluslararası yapıları desteklemek amacıyla uygun bilgi yapıları dizayn etmiştir.

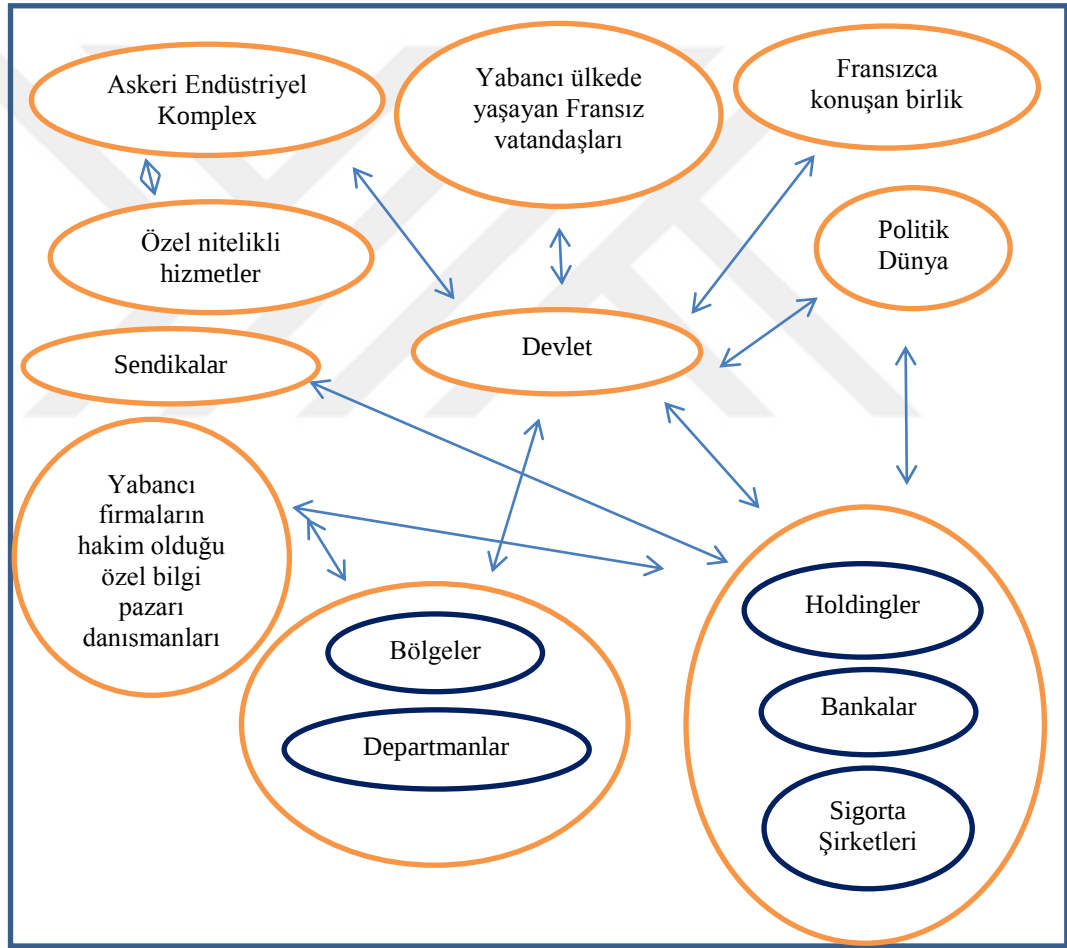
Bununla birlikte Almanya'nın tersine bu "know-how"lar tutulmamış ve yeni durumlara adapte edilememiştir. Öte yandan sistem içerisinde devletin merkezi rolüne rağmen sistem uzun bir süre parçalanmış olarak varlığını devam ettirmiştir (Clerc, 1997:313). 1981 yılında Mitterand'ın başkan olmasıyla birlikte Pierre Marion istihbarat servisinin başına geçmiştir. Marion, istihbarat servisini yeniden yapılandırmış ve istihbarat servisinin öncelikleri arasına ekonomik, teknolojik ve endüstriyel casusluğu sokmuştur. Ekonomik istihbaratın geliştirilmesine yönelik bu çabalar 1990'lı yıllarda da devam etmiştir. Bu yıllardan itibaren ekonomik istihbarat sisteminin temel ilgisi, uluslararası ticaret ve kalkınmaya öncelik vermek suretiyle ulusal ekonominin yükseltilmesi olmuştur. Bu kapsamda, çeşitli raporlar hazırlanmış ve kurumsal yapılar oluşturulmaya çalışılmıştır.

1990'lı yıllarda oluşturulan "Commissariat General du Plan" ve "Ekonomik İstihbarat ve İşbirliği Stratejisi" çalışmaları kapsamlı olup ulusal politikaların içinde yer almaktadır. Bahse konu çalışmalarda ticari yapının temsilcileri, ticaret odaları, üniversiteler, devlet yetkilileri ve konunun uzmanları ekonomik istihbarat sisteminin güçlü ve zayıf yönlerini tartışarak en iyi performansı sağlayacak sisteminin oluşturulmasını tartışmıştır (Miman, 2007:135).

Fransa'nın ekonomik istihbaratı 20. yy'ın sonu itibariyle ulusal öncelik ve ulusal politika seviyesinde ele aldığını gösteren bir başka gelişme ise 1995'te Rekabet ve Ekonomik Güvenlik Komitesi'nin kurulmasına karar verilmesi ile olmuştur. Bu komitenin endüstri, finans ve araştırma dünyasından yedi üyesi bulunmakta olup görevi rekabet ve güvenlik konularında Başbakanı bilgilendirmektir. Komite ayrıca kamu otoriteleri tarafından takip edilecek politikanın tasarımı ve hayata geçirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunur ve yayımladığı raporlar ekonomik istihbaratla ilgili önemli ulusal görevler etrafında stratejik bir hammadde olarak bilginin rolünü ve onun tüm sinerjisini hayata geçirmek üzere devletin kararlılığını göstermektedir (Clerc, 1997:313).

Fransız ekonomik istihbaratında önemli bir yere sahip olan Carayon Raporu 2004 yılında Fransa Başkan Yardımcısı M. Bernard Carayon'a Ulusal Finans Komisyonu toplantısı öncesinde, Ulusal Ekonomik Güvenlik Stratejisi adı altında sunulmuştur. Raporun giriş kısmında 11 Mart 2004'te İspanya'da gerçekleştirilen terör saldırısına değinilerek bu tarz saldırıların Fransız toplumu için de bir tehdit olduğu, son dönemde

Fransa'nın verimli yapısına karşı bazı tehditlerin ortaya çıktığı, ulusal zenginliğin üretilmesinde yasal olan finans, ticari, bilimsel, teknik, ekonomik veya endüstriyel bilgiye ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Bahse konu raporda ayrıca uluslararası yeterliliklerin artmasının şirketlerin bilgilerini gerçek bir ekonomik savaş içerisine dönüştürmesini sağladığı belirtilmektedir. Carayon Raporu'nda Fransız Ekonomik İstihbarat Sistemi'ne değinilmek suretiyle sistem içerisinde yalnızca Fransa devlet kurumlarının olmadığı, Fransız çıkarlarını içeride ve dışarıda korumaya çalışan stratejik istihbaratta lider şirketler ve Ticaret Odaları'nın tüm ağlarının da yer aldığından bahsedilmektedir.

Kaynak: Martre, 1994'ten aktaran Potter, 1998:65

Şekil 2.4. Fransız Ekonomik İstihbarat Sistemi

Şekil 2.4'e göre Fransız ekonomik istihbarat sistemi merkezi bir yapıya sahiptir. Fransa devleti, geçmişten bu yana ekonomik ve teknik bilgi ağları ve teknik ilerleme

için yapılar oluşturmada güçlü bir rol oynamıştır. Ne var ki, kamu ekonomisinin sistemdeki baskın rolünün yanı sıra bilimsel ve teknik ağırları içeren işletmelerdeki sınırlı bilgi kültürü nedeniyle özel bilgi piyasası zayıf kalmıştır (Clerc, 1997:313). Devletin sistemdeki baskın rolüne karşın devletin ekonomik istihbaratı ve özel sektör ekonomisi arasında işbirliği desteklenmektedir.

Fransız ekonomik istihbarat sistemi, yabancı ülkelerde yaşayan Fransız vatandaşları ile Fransızca konuşan birliği de içerisine alacak biçimde dizayn edilmiştir. Sistemin, oldukça güçlü ve gelişmiş yumuşak güç etrafında iç içe geçmiş ve Fransızca konuşan 58 üye ülkenin yanı sıra 20 gözlemci devlet etrafında oluşturulduğu ifade edilmektedir (Arenas, 2014:21).

Bununla birlikte Devlet ve askeri-endüstriyel kompleks arasındaki ilişki, doğru bir ticari gücün Fransız askeri kabiliyetinden gelen sert güç tarafından desteklendiği göstermektedir (Arenas, 2014:22). Bu kapsamda Fransa Savunma Bakanlığı bünyesinde ekonomik istihbarat faaliyetleri yürütülmektedir. Örneğin, Fransa Savunma Bakanlığı 1998 yılında, ekonomik gelişmeleri izleme birimi olan “Observatoire d’Etudes Economigigue (OEE)” adlı birimi kurmuştur. Bunun yanında Fransa Genelkurmay Başkanlığı (The Main Directorate of Armament) tarafından kurulan bir “stratejik ekonomik istihbaratı” sistemi bulunmaktadır (Levytskyi, 2001:53).

Fransız ekonomik istihbarat sisteminin tüm bu olumlu özelliklerine rağmen Fransız kültür yapısının ekonomik istihbaratın gelişiminde engel oluşturduğunu belirtmek gerekir. Zira Fransa’da ekonomik istihbarat çoğu kez casusluk gibi yasal olmayan bir faaliyet olarak algılanmaktadır ve bu algı ekonomik istihbarat sisteminin etkin çalışmasını zorlaştırmaktadır.¹¹ Fransız toplumu kuşkucudur ve bu nitelik ortak bilgi kültürünün oluşmasına izin vermemekte, Fransa’nın, Japonya’nınki kadar güçlü bir ekonomik istihbarat sistemi meydana getirmesini engellemektedir.

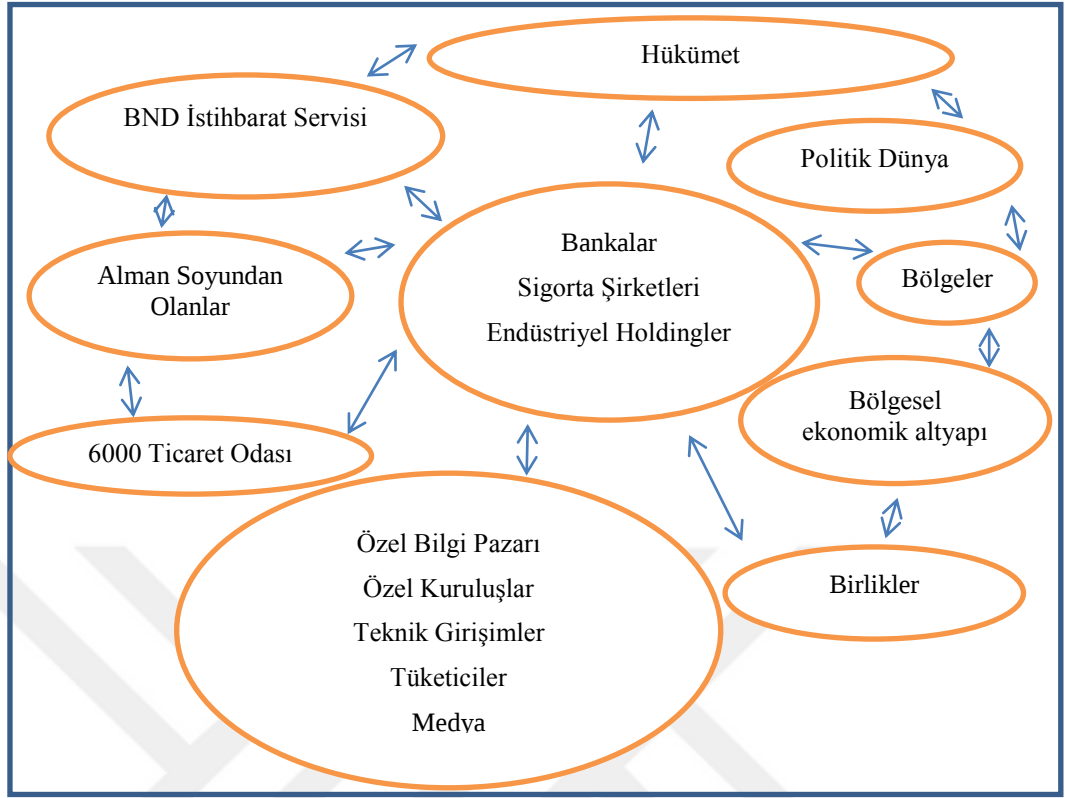
¹¹Jacques Massey “Fransız İstihbaratında Reform Çalışmaları” adlı makalesinde Fransız politikacılar için istihbarat servislerine önem vermenin çok tipik bir davranış olmadığını, 6. Cumhuriyet Başkanlarının uzun bir zamandır bu tür kurumlara şüpheyle baktıklarını, Mayıs 2007’deki seçimden sonra Nicolas Sarkozy’nin bu servislerin yapılarını ve yönetimlerini modernize etmeye karar verdiğini ileri sürmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Sait Yılmaz, Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi, Kripto Yayınları, Aralık 2015, s.49-54.

2.6.4. Almanya

Alman ekonomik istihbarat sisteminin geçmişini 19.yy'da Alman Devleti'nin kuruluşuna kadar götürmek mümkündür. Bu tarihte Bismark, İngiliz ticari egemenliğine karşı devletin itibarını kurtarmak amacıyla bankacıları ve sanayicileri yakın bir işbirliğine özendirmiştir. Bismark, böyle yapmakla farklı karar alma merkezleri – işletmeler, bankalar, sigorta şirketleri, bölgeler ve devlet– arasındaki stratejik birliğe ağırlık veren modern Alman endüstrisinin çekirdeğini oluşturmaya çalışmıştır (Clerc, 1997:311).

Banka ve endüstriyel gruplar arasında sağlanan kalıcı bir fonksiyon, farklı piyasalara esnek ve koordineli bir yaklaşım, yurtdışındaki Alman uyruklu şahısların koordineli bir biçimde kullanılması, anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak ortak Alman çıkarları için istihbarat faaliyetlerini artıran araştırmalar yapılması Alman ekonomik istihbarat sisteminin temel özellikleri arasında yer almaktadır (Arenas, 2014:21).

Alman ekonomik istihbarat sisteminde, hükümet, finansal kuruluşlar, endüstriler ve ticaret odaları birbirleriyle koordineli olarak hareket etmektedir. Endüstriyel holdingler, ekonomik istihbarat yöneticisi gibi davranarak devletin rolünü üstlenmiş olup ticaret odaları ekonomik bilginin toplanması ve dağıtılması konusunda merkezi bir konumdadır (Yücelik, 2015:4). Alman Ekonomik İstihbarat Sistemi'ni gösteren aşağıdaki şekle göreyse diğerlerinin tersine sistemin merkezinde bankalar, sigorta şirketleri ve endüstriyel holdingler bulunmaktadır, diğer aktörlerden gelen bilgiler bu kuruluşlarda toplanmaktadır.

Kaynak: Martre, 1994'ten aktaran Potter, 1998:63

Şekil 2.5. Alman Ekonomik İstihbarat Sistemi

2.6.5. Rusya Federasyonu

Rusya'nın siyasi tarihinde 20. Yüzyılda yaşanan değişimler, 1980'lerin sonundan itibaren siyasi sistemin dağılarak yeni bir rejime geçilmesi istihbarat teşkilatı için de önemli kırılma noktası olmuştur (Asker, 2013:29). Sovyet Rusya'da istihbarat faaliyetlerinden KGB (Devlet Güvenlik Komitesi) sorumlu iken Rusya Federasyonu'nda SVR (Rus Dış İstihbarat Servisi) bu komitenin yerini almıştır. Soğuk Savaş döneminde KGB'nin yürüttüğü ekonomik istihbarat faaliyetleri yalnızca askeri endüstriyi geliştirmeye yönelik değildir, küçülen Sovyet ekonomisini toparlamak ve Batı ekonomileriyle oluşan farkı kapatmak da diğer amaçlar arasındadır. Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde Batı Bloku'nun Doğu Bloku'na göre refah seviyesi, teknoloji ve sanayide üstün olması başta SSCB olmak üzere Doğu Bloku istihbarat servislerini çeşitli ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerine yöneltmiştir.

Sovyet Rusya döneminde kurulan Askeri-Endüstriyel Komisyon teknolojik ve bilimsel istihbaratın toplanmasında koordine görevini üstlenmiştir. KGB bünyesinde 1970'lerde kurulan "Directorate-X" adlı birime Amerikan teknolojisini ele geçirmeye yönelik görevler verilmiştir. Christopher (1993'den aktaran Konstantopoulos, 2010:17), 1974-1988 arasında KGB Başkanlığını yürüten Kuruçkov'un, bilimsel ve teknik istihbaratın kendi endüstrileri için faydalı olacağını dile getirdiğini belirtmektedir. Bir Fransız ajanı olan V.I.Petrov (kod adı Farewell), Sovyet Rusya'nın Batılı ülkelere yönelik faaliyetlerini açığa çıkarmıştır. Ortaya çıkan Farewell Belgelerine göre Rus istihbaratı sadece 1980'de 5456 adet teknolojik modeli ele geçirmiştir (Richelson, 1995:377).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rus istihbarat servisi küresel rekabete uyum sağlamak amacıyla ekonomik istihbarata öncelik vermeye başlamıştır. Bu kapsamda 1992 yılında SVR, askeri istihbaratın yerine ekonomik istihbarat toplanması ve analizine yönelik değişiklikler gerçekleştirmiştir. 1995'te Rus istihbarat servisinin görevlerini belirleyen bir yasa çıkarılmıştır. Yasaya göre Rus istihbarat servisinin ekonomik istihbarata yönelik görevleri arasında Rus ekonomisindeki yabancı etkinin tahmini, geçmişte Sovyet Rusya'ya bağlı ülkelerin Rusya'ya entegre edilmesi, ekonomik güvenlik kapsamında dış tehditleri bertaraf etme, yeni dış yatırımları çekmek için Rus hükümetine yardım etme, kara para ve suç örgütleriyle mücadele bulunmaktadır (Albini ve Anderson, 1998:46). RF'nin en büyük istihbarat kurumlarından biri olan Federal Güvenlik Servisi (FSB)'nin bünyesinde Ekonomik Güvenlik Servisi adlı bir birim bulunmakta olup Teknik ve İhracat Denetimi Federal Birimi ülkedeki güvenlik sistemini oluşturan kurumlar arasındadır. (Asker, 2013:33-40). Devlet Başkanı Putin, 2004 ve 2007 yıllarında yaptığı açıklamalarda FSB ve SVR'nin açık bir biçimde ekonomik istihbarata dönük görevlerinden bahsetmiştir (Konstantopoulos, 2010:22-23).

SSCB'nin çöküşü sonrasında ve liberalleşme süreciyle birlikte firmalar ve oligarkların kendi ekonomik güvenliklerini ön plana alma ihtiyaçları nedeniyle ülkede özel bilgi pazarı oluşmaya başlamıştır. Rusya Federasyonu'nun hâlihazırda bir geçiş ekonomisine sahip olması devlet istihbarat sisteminin yanı sıra özel bilgi pazarından oluşan iki parçalı bir ekonomik istihbarat sistemi oluşmasına neden olmuştur. Rus ekonomik istihbarat sistemi, âdem-i merkeziyetçi bir görünüm sergilemektedir,

araştırma kuruluşları, askeri-endüstriyel kompleks, lobiler ve özel teşebbüsler arasındaki kalıcı olmayan bağlar sistemin verimliliğini düşürmektedir. Bu sebeple ekonomik istihbarat sisteminin alacağı yön de net değildir. RF, geçmişten gelen devlet istihbaratı kültürü/tecrübesi ile özel bilgi pazarı arasında sıkı bir koordinasyon kurmak suretiyle etkin bir sistem oluşturabilir ve bu sayede ekonomisindeki dönüşümü de hızlandırabilir.

2.6.6. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) daha fazla ekonomik bilgiye sahip olup küresel ekonomik genişlemesini sürdürme çabaları çerçevesinde “qing bao (bilgi toplama)” kavramına önem atfetmiştir. Bu çerçevede Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), devletin bilimsel ve teknik dokümantasyon merkezleri ağını oluşturmak için 1956 yılında Çin Bilimsel ve Teknik Bilgi Kurumu (ISTIC)’nu kurmuştur. Bu kurumda 1958’e kadar 33 devlet ve 35 bölgesel kuruluş görev yapmıştır (Clerc, 1997:314).

Çin Ulusal Güvenlik Bakanlığı ülkenin en önemli stratejik istihbarat servisi olup iç ve dış görevleri bulunmaktadır. Bakanlık, ağırlıklı olarak endüstriyel istihbaratta analiz, casusluk, karşı casusluk, araştırma ve operasyon gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Bakanlığın 8. bürosu “Ekonomik Ofis” olarak adlandırılırken 10. bürosu ise bilim ve teknoloji ile ilgilenmektedir. Ticaret Bakanlığı da ekonomik istihbarat toplanmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda Ticaret Bakanlığı Güvenlik Bakanlığı ile yakın bir şekilde çalışmaktadır. Bunun yanı sıra Çin’in istihbarat servisleri ile gelişmiş teknolojiye sahip ticari organizasyonlarını birbirlerine Çin iş kültürünün önemli bir parçası olan ilişki, etki ve nüfus gibi anlamlara gelen “guanxi” yoluyla birbirine bağlanmıştır.

Günümüzde ÇHC’de bilginin tek kaynağı devlet değildir. Yabancılar tarafından kurulan işletmelerin bilgi toplama ve analiz etme yetenekleri yaygın bir şekilde gelişmiştir. Ekonomik istihbarat ve şirket pratiğine ilişkin üniversitelerin araştırma ve yayımlama çalışmalarını organize etmek amacıyla Nisan 1995’te Çin Rekabetçi İstihbarat Topluluğu (SCIC) kurulmuştur. Çinli şirketler, Ticaret Bakanlığı ve Çin devlet istihbaratı arasında simbiyotik bir ilişki mevcuttur. Çin istihbaratı hedef ülkelerde kendi faaliyetlerini gizlemek amacıyla zaman zaman Çinli şirketleri kullanmaktadır. Ayrıca yurt dışında yaşayan Çinliler (öğrenciler, işadamları, uzmanlar, araştırmacılar vd.) ekonomik istihbarat toplamak için kaynaktır.

ÇHC'nin, aşağıda sayılan yönlerle kendine entegre eden sofistike bir ekonomik istihbarat sistemine sahip olduğu iddia edilmektedir (Arenas, 2014: 22):

- Telif ve patent hakları gibi somut olmayan değerlere ulaşmaya odaklanması,
- Büyük şirketlerle çalışarak onlara teknoloji ve hizmet satan Çinli çok uluslu şirketlerin yönetici ağını içermesi,
- Siber güvenlik konusunda (savunma ve saldırı) yüksek seviyede eğitilmiş ve üniversitelerle yakın işbirliği içerisinde çalışan yöneticilerin varlığı,
- Âdem-i merkeziyetçi bir sistem, iyi tanımlanmış komuta kontrolü ve istihbarat servisleri, şirketler ve askeri savunma yapıları arasında belirsiz bir işbölümü,
- Özellikle stratejik endüstrilerin korunmasına yönelik hizmetleri sahip olunması

Küresel rekabette en önde olmaya çalışan ÇHC'nin ekonomik istihbarat elde etmek amacıyla gittikçe siber casusluğa daha fazla başvuruyor olması bir gerçektir. ÇHC, inovasyonu kendi ekonomik büyümesinin merkezine yerleştirmek suretiyle bu tarz bilgileri siber yollarla ele geçirmeye çalışmaktadır (P.W. Singer ve F. Allan, 2015:132). Birçok devlet, kendilerine yönelik ekonomik kayıplara sebep olan siber saldırılarda Çin Hükümeti'ni sorumlu tutmaktadır. ÇHC'nin siber faaliyetlerin önemli bir kısmı ise ABD'ye yöneliktir. Siber dünyadaki ABD-ÇHC ilişkisi, Soğuk Savaş esnasında ABD-SSCB arasındaki rekabetin dijital yansıması olarak görülmektedir (P.W. Singer ve F. Allan, 2015:189). Wheeler (2002'den aktaran Nasheri, 2005:93), 1999 yılında ABD Temsilciler Meclisi tarafından hazırlatılan Cox Raporu'nda ÇHC Devlet Güvenlik Bakanlığı ve Askeri İstihbarat Birimi'nin yabancı bilim ve teknoloji toplanmasının küçük bir kısmını oluşturduğu, bu tarz bilgilerin önemli bir kısmının Çinli öğrenciler, bilim adamları, araştırmacılar ve Batı'ya giden diğer ziyaretçiler gibi profesyonel olmayanlar tarafından toplandığının belirtildiğini ifade etmektedir.

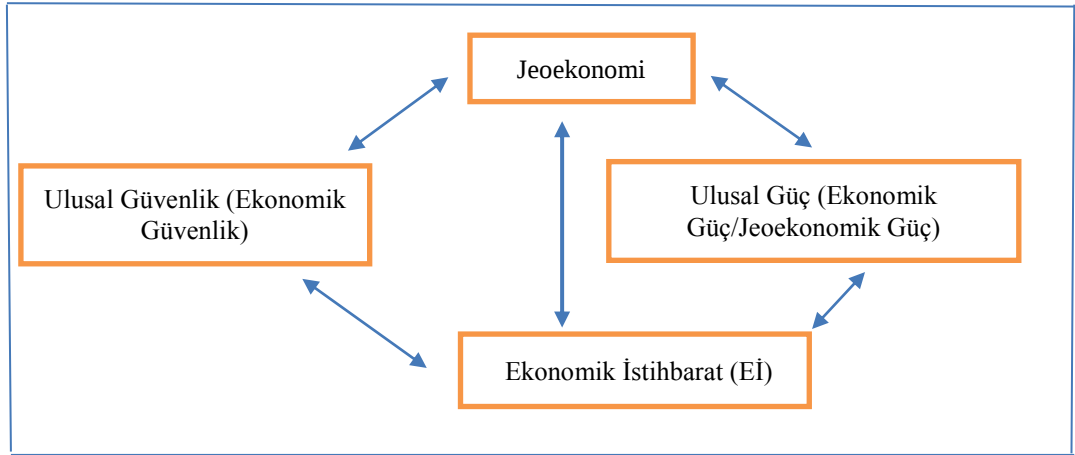
3. JEOEKONOMİ, EKONOMİK GÜVENLİK VE EKONOMİK GÜÇ

Ekonomi ve finansın küresel politik ve güvenlik düşüncesiyle kesişimine denk gelen jeoekonomik düşüncenin 1990'lı yılların başından itibaren öne çıkmasıyla birlikte ulusal güvenlik ve ulusal gücün¹² birer fonksiyonu olan ekonomik güvenlik ve ekonomik güç kavramları yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu süreçte ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik, ekonomik gücün ise ulusal güç içindeki yeri ve önemi artmıştır. Buraya kadar geniş bir biçimde ele alınan ekonomik istihbarat ise ekonomik güvenliğin yanı sıra ekonomik güç kavramıyla da yakından ilişkili olup bu denklemde kritik bir öneme haizdir. Zira devletlerin başka devletlerle ekonomik yollarla ilişki kurarak kendi hâkimiyet alanlarını geliştirmeye çalıştığı günümüzün jeoekonomik düzeninde ulusal güvenliğin korunması ve ulusal gücün artırılmasında ekonomik istihbarat bir araç ve yöntem olarak ön plana çıkmaktadır. Başarılı bir jeoekonomik stratejinin en önemli unsurlarından biri de ekonomik istihbarattır (Csurgai, 2017:310).

Devletler jeoekonomik yollarla bir yandan kendi ulusal güçlerini artırma çabası gütmekte bir yandan da ulusal güvenliklerini korumaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Abdul Monem Sa'id Ali (1999'dan aktaran Stergiou, 2014:2), jeoekonominin amacının en azından ekonomik refahı savunmak ve ekonomik rekabete karşı koymak olduğunu açıklamıştır. Burada jeoekonomi, savunmacı bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca jeoekonominin bir de saldırgan yönü vardır ki, bunu ekonomik ya da jeoekonomik güç kapsamında ele almak gerekmektedir.

Bu bölümde aşağıdaki şekilde özetlendiği üzere jeoekonominin yanı sıra, ulusal güvenlik-ulusal güç ile bunların alt kavramı olan ekonomik güvenlik-ekonomik güç ele alınacak, bu kavramlar birbirleri ve ekonomik istihbarat ile ilişkilendirilecektir.

¹²Ulusal güvenlik ve ulusal gücün birbirini destekleyen iki kavram olduğu açıktır. Zira, devletler kendi güvenliklerini sağlamak üzere kapasite artırımına gittiğinde diğerleri de aynı yolu takip eder. Bu ise rekabeti getirir ve daha fazla ulusal güce sahip olmayı gerektirir. Dedeoğlu (2014:87)'na göre gücü oluşturan özelliklerin bileşkesi, güvenlik araçlarını da belirler. Bununla birlikte uluslararası ilişkilerdeki realist yaklaşımda güvenlik anlayışının temelini güç unsurlarının artırılması oluşturmaktadır (Dedeoğlu, 2014:72).

Şekil 3.1. Kavramlar Arası İlişki

3.1. Je ekonominin Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Jeoekonomi (geoeconomics), coğrafya (geography) ve ekonomi (economics) kavramlarının bir araya gelmesinden türetilmiş olması yanında kapsam itibariyle bahse konu bilim dallarını aşan bir alanı incelemektedir. Disiplinler arası bir bilim dalı olan jeoekonomi, ekonomi ve coğrafyanın yanı sıra tarih ve politikayı da bir araya getirmektedir (İnan, 2008:33).

Jeoekonomi kavramsal olarak 1990’ların başında ABD’li araştırmacı Edward Luttwak tarafından ortaya atılmış olsa da içerdiği düşünce esas itibariyle tarihin eski çağlarına kadar dayanmaktadır. Devletlerarası ilişkiler tarihin eski çağlarından bu yana çıkar temelinde yürütülmektedir. Bu meyanda Luttwak dışında bazı araştırmacılar bu realiteyi jeoekonomi yerine farklı kavramlarla ifade etmeye çalışmıştır.¹³

Kavramın fikir babası Luttwak’a göre ülkeler arasındaki eski rekabette askeri yolların yerine ekonomik yolların kullanılması jeoekonomidir (Arenas, 2014:10). Luttwak, 1994 yılında yayımlanan “The Endangered American Dream” adlı kitabında bahse konu tanımı daha da genişleterek haritada askeri gücün ilerlemesi yerine bir ürünün pazardaki performansına odaklanılması ifadesine yer vermiştir (Arenas, 2014:10). Soğuk Savaş sonrasında yeni ekonomik dengeye karşılık gelen jeoekonomi

¹³ Jeopolitik-ekonomi (Cabridge ve Agnew, 1991), jeopolinomik (Demko ve Woods 1994), ekopolitik (Kühls, 1996) ve yeni-jeopolitik (Rusi, 1997) gibi kavramlar jeoekonomiye benzer biçimde kullanılmıştır (Mamadouh, 1998:239’dan aktaran İnan, 2008:20). Daha fazla bilgi için bkz. İnan, Şükrü. “Jeoekonomi ve Türkiye’nin Jeoekonomisi.” İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

(Csurgai, 1998:1), Luttwak tarafından “devletlerin rekabet edebilirliklerini artırmasının bir aracı ve politika/strateji çalışmalarının bir disiplini olarak” (İnan, 2008:33) ortaya konulmuştur. Luttwak’a göre jeoekonomi, ülkeler arasında geçmişten gelen rekabetin ekonomik yollarla devam ettirilmesinden başka bir şey değildir (Aligicia ve Tarko, 2012:363). Ayrıca Luttwak, ülkeler arasında 20.yy’ın sonundaki stratejik durumun tarihsel bir örneği olmadığını, askeri güç ve klasik diplomasinin dünyadaki ilişkilerin merkezindeki önemini kaybettiğini ileri sürmektedir (Aligicia ve Tarko, 2012:363). Zira Soğuk Savaş sonrasında dünya ekonomisinde entegrasyon ve karşılıklı bağımlılığın belirgin bir biçimde artması devletlerarası ilişkileri coğrafi konumla açıklamaya çalışan jeopolitik düşüncüyü de sorgulanır hale getirmiştir. Soilen (2012’den aktaran Gal ve Schmidt, 2017:109)’e göre küreselleşme çağında jeoekonomi kademeli olarak jeopolitiğin yerini almakta olup jeoekonomi jeopolitiğin tersine temel olarak devlet ve onun rolüne değil özel sektör girişimlerine odaklanmaktadır.

H. McKinley Conway’in de jeoekonomi bilimine önemli katkıları olmuştur. McKinley (1994’ten aktaran Kodaman, 2016:1254) kavramı, yüksek ekonomik kalkınmayla daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için yatırım stratejileriyle belirli coğrafi birimlerin araç ve kaynaklarını birleştiren bir bilim olarak nitelemiştir.

Benabess (2017:235)’e göre jeoekonominin gelişimi 3 baskın döneme ayrılarak incelenebilir: Birinci olarak Luttwak, 1990’larda savaş metaforunu kullanıp jeopolitikten jeoekonomiye dönüşümü tanımlamıştır. 1990’ların ortasından başlayıp 2000’lere kadar süren ikinci dönemde gelişmiş ülkeler arasında karşılıklı barış ve işbirliğinin yanı sıra küresel bütünleşmeyi sağlamak için ticari anlaşmalar yapılmıştır. Bu dönemde Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA) ve Dünya Ticaret Örgütü gibi ekonomik birlikler daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. 2001-2016 arası üçüncü döneme ise Çin’in ekonomik yükselişi dışında rehberlik eden bir vizyon bulunmamaktadır. Bu dönemde ABD’nin, teröre karşı mücadele etmesinden dolayı küresel ekonomiye olan ilgisi buraya kaymıştır. Üçüncü dönemde BRICS’in¹⁴ ortaya çıkışı küresel ekonomik gücü doğuya kaydırmıştır.

Fransız siyaset bilimci Pascal Lorot’un jeoekonomi tanımı Benabess’in

¹⁴ BRICS, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika’nın ekonomilerini kastetmek için kullanılır. BRICS, bu ülkelerin İngilizce isimlerinin baş harflerinden oluşur (Brasil, Russia, India, China, South Africa). BRICS ülkelerinin hızlı bir gelişim içerisinde olup ilerleyen yıllarda dünya ekonomisinde önemli bir yere gelecekleri iddia edilmektedir.

jeoekonomiyi açıklamada kullandığı “üç dönem”i karşılaştırmak açısından önemlidir. Lorot (1999:62’den aktaran Csurgai, 2017:307) jeoekonomiyi aşağıdaki biçimde açıklamıştır:

Ekonomik stratejilerin analiz edilerek ülkelerin kendi ekonomileri veya iyi tanımlanmış sektörlerini korumaları, kendi ulusal girişimlerinin teknolojiyi elde etmeleri veya dünya pazarında önemli bir kısmını ele geçirmesi için politik bir düzenleme içinde alınan kararlardır. Bu biçimde ulusal veya devlet girişimlerince bir pay elde edilmesi ise gücün ve uluslararası etkinin bir ögesi olup ülkenin sosyal ve ekonomik potansiyelinin gelişimine katkı sunar.

Luttwak’ın jeoekonomiyi “diğer yollarla savaş” olarak açıklamasına karşın Lorot’un söz konusu tanımda kavramı başka bir çerçeveden ele aldığı açıktır. Burada Benabess’in kastettiği ikinci dönem Lorot’un tanımına uygun gelmektedir. Lowey (2012’den aktaran Benabess, 2017:237)’e göre üçüncü dönemde 1990’ların tersine korumacı ticari anlaşmalarda artış vardır. Diğer bir ifadeyle üçüncü dönemde dünyadaki jeoekonomik yönelim Luttwak’ın 1990’larda ortaya attığı “diğer yollarla savaş” fikrine yakındır.

Baru (2012:2), jeoekonominin entelektüel köken olarak 17.yy Avrupa’sındaki Fransız merkantilizmine¹⁵ dayandığını ileri sürse de merkantilizm sıfır toplamı, buna karşın jeoekonomi ise pozitif toplamı bir oyundur. Merkantilist fikirler bir ölçüde jeoekonomiyi temsil etmektedir ancak günümüzde liberal ekonomik düşüncüyü savunanlar jeoekonominin merkantilizm forumunda uygulanması halinde uluslararası ticaretin barışı temin etme ihtimali oldukça düşük olduğunu iddia etmektedir.

Höhn (2011:32)’e göre üç farklı ekonomik tercih, jeoekonomiye karşılık gelmektedir: Birincisi, merkantilizm ve korumacılıkla ilişkili halinde olan geleneksel ekonomik milliyetçiliktir. İkincisi temel odak noktası doğal kaynaklar olan geleneksel jeoekonomidir. Üçüncüsü ise son dönemdeki jeoekonomiyi içerir ki bu teknoloji endüstriyel üstünlüğün kazanılması ve devam ettirilmesine odaklanır.

Bremmer, devlet kapitalizmini, devlet organlarının bir ekonomik lider gibi hareket ederek pazarları siyasi kazançlar için kullanması şeklinde tanımlamıştır (Aligicia ve Tarko, 2012:358). Bu kapsamda Aligicia ve Tarko (2012)’ya göre, devlet kapitalizmi ve jeoekonomi, karmaşık bir bütünün birbiriyle ilişkili iki yüzü gibidir. Rusya Federasyonu

¹⁵ Bazı iktisatçılar merkantilizm ve ekonomik milliyetçiliğin aynı anlama geldiğini savunmaktadırlar, burada da iki kavram eş anlamlı olarak kullanılacaktır.

(RF) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)’nin son dönemdeki politikaları ele alındığında devlet kapitalizminin başlıca uygulayıcıları oldukları görülmektedir. RF, zengin doğalgaz kaynakları vasıtasıyla ABD karşısında Avrupa Birliği ülkelerini kendi yanında tutmaya çalışmaktadır. ÇHC’nin Afrika ve Latin Amerika ülkelere son dönemdeki yatırımları jeoekonomik bir çerçevede ele alınmalıdır. Thirlwell (2010:11-12)’e göre Luttwak ile birlikte jeoekonomi fikrinin yeniden önem kazanmasının sebepleri arasında devlet kapitalizmi ve Çin ekonomisinin yükselişi de gelmektedir. Diğer yandan devlet kapitalizminde devlet mekanizmasının başat aktör olarak rol almasına karşın jeoekonomide “devlet ölçeğindeki varlıklar (state scale entities)”ın etkili olduğu iddia edilmektedir (Stergiou, 2014:4). Devlete ait girişimler (Çin ulusal petrolleri, Gazprom), çok uluslu firmalar (Google ve Microsoft gibi siber devler), devleti taklit eden oluşumlar (Irak Şam İslam Devleti, Filistin Kuruluş Örgütü) devlet ölçeğindeki varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Stergiou, 2014:4). Söz konusu oluşumlar yürüttükleri faaliyetlerle doğrudan ve dolaylı ekonomik ve finansal etkiler ortaya çıkarmaktadır.

ABD ve AB ülkelerinde son dönemde yaşanan finansal krizlere karşın Çin ve Hindistan gibi Doğu ülkelerinin yükselişi karşısında piyasa ekonomilerinin devlet kapitalizmine yenilip yenilmediği konusu sıklıkla tartışılmaktadır. Bu çerçevede jeoekonomik düşünce bu tartışmaların ortasında ve oldukça hassas bir çizgi üzerinde hareket etmektedir. Jeoekonomik düşünce, bir yandan devlet kapitalizmine ait bazı metotları uygularken diğer yandan serbest piyasanın kurallarına uyarak ilerlemektedir.

3.2. Güvenlik, Ulusal ve Ekonomik Güvenlik

Güvenlik, “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” ve “devlet olarak örgütlenen bir toplumun düzen ve güvenirlilik içinde bulunma durumu” olarak tanımlanabilir (TDK, 2017). Güvenlik, var olma ile ortaya çıktığından ve doğrudan çıkarlarla ilgili olduğundan tek bir bireyden başlayıp tüm toplumu ilgilendiren bir olguya karşılık gelmektedir (Yılmaz, 2013:17). Heisenberg (1990’dan aktaran Yılmaz, 2013:19), güvenliği emniyet altına alınmak istenen toplumsal yapı, birey veya eşyaların gelecekte de korunacağına yönelik beklenti olarak tanımlamıştır.

Güvenlik olgusunun farklı boyutları arasında en başta geleni hiç şüphesiz ulusal güvenliktir. Clark (1999’dan aktaran Torun, 2012:1), ulusal güvenliği, devletler

açısından egemen bir mekânda hayati çıkarların korunması olarak ifade etmiştir. Ulusal güvenliğin bir türü olan ekonomik güvenlik, Kopenhag Okulu temsilcilerinden Barry Buzan (1998'den aktaran Aydın, 2009:44)'a göre belirli bir refah seviyesinin ve ulusal gücün sürdürülebilmesi için gerekli kaynaklara, finansmana ve pazarlara erişimin sürdürülebilir olmasıdır.

Goldfish (2002'den aktaran Aykın, 2015:33)'e göre, 1990'lı yıllardan itibaren ekonominin kaynak, araç ve ulusal gücün bir unsurundan daha fazlasını ifade etmeye başlamasıyla ekonomik güvenlik önemli hale gelmiştir. Diğer bir ifadeyle 21. yy itibariyle güvenlik kavramı, dış tehditlerin ötesinde kıt kaynakların paylaşımı bağlamında ekonomi boyutuyla ele alınmaktadır (Aras, 2015:134). Bununla birlikte ekonomik güvenliğin iki boyutu bulunmaktadır: Birincisi ekonomi politikasının ulusal güvenlik boyutu, ikincisi ise ulusal güvenlik politikasının ekonomik boyutudur (Neu ve Wolf, 1994:69). Ulusal güvenlik politikası olarak ambargo, yardımlar vb. ekonomik yöntemlerin kullanılması birincisine örnektir. Burada önemli olan güvenlik ve istihbarat kuruluşlarınca yürütülen ulusal güvenlik politikalarının ekonomik olarak etki ve sonuçlarının neler olduğudur. İkincisi ise ekonomik etki oluşturmak için hangi askeri enstrümanlar kullanılmalıdır sorusunun cevabıdır. Ekonomik güvenlik ayrıca kamu sisteminin güvenliği, finansal sistemin güvenliği, uluslararası ticari yapının güvenliği, enerji güvenliği, istihdam güvenliği, üretim güvenliği ve fiyat istikrarı gibi birçok konuyu bünyesinde barındırmaktadır (Aras, 2015:138-150).

Piyasa ekonomisi hâkimiyet alanını genişlettikçe bir yandan fırsatlar sunmuş diğer yandan ise kendi sisteminin güvenliğini koruma kaygısını artırmıştır. Ekonomik rekabetin yükselişi ise küresel ekonominin sunduğu fırsatlarla birlikte ekonomik suçlardaki artış gibi bir riski beraberinde getirmiş ve piyasa mekanizmasını tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Bu kapsamda ekonomik güvenlik bir anlamda piyasa sisteminin kendi varlığını sürdürebilmesi açısından ulusal güvenliğe her geçen gün daha fazla eklenmektedir. Zira finansal ve ekonomik krizlerin ülkenin iç güvenliğe olumsuz yansımaları olduğunun dünya tarihinde birçok örneği bulunmaktadır. Örneğin insanların işsiz kalmak gibi ekonomik problemlerle karşı karşıya gelmesi kitlesel sokak hareketlerine ve belki de kamu düzeninin sarılmasına neden olabilecektir. Bu açıdan birçok siyasi iktidar finansal ve ekonomik krizleri ulusal güvenlik meselesi olarak görmektedir. Ekonomik güvenliğin ekonomik istihbarata bakan en önemli yönü ise

istihbarat teşkilatlarının bu alanda nasıl hareket etmesi gerektiğidir.

3.2.1. Ekonomik Güvenlik Bağlamında İstihbarat Teşkilatlarının Ekonomiye Müdahalesi

Ulusal güvenliğin yanı sıra ulusal refahın sağlanması amacıyla istihbarat servislerine ne tür görevler düştüğü özellikle Soğuk Savaş sonrasında Batıda sıklıkla tartışılmaktadır. Aykın (2015:23)’a göre “iktisat teorileri açısından devlet müdahalesinin dozunu artırmak mı veya her şeyi piyasanın akışına bırakmak mı daha güvenlidir” sorusuna verilen yanıt ekonomik birimlerin yanı sıra istihbarat teşkilatlarının da ekonomik güvenlik alanına bakışını yansıtmaktadır.

Kirschen vd. (1968’den aktaran Savaş, 2016:38-39), iktisat politikasının temel amaçlarını tam istihdama ulaşmak, üretimi artırmak, fiyat istikrarını korumak, ödemeler dengesini düzenlemek, gelir ve servet dağılımını düzeltmek, faktör dağılımını düzeltmek, kamusal ihtiyaçları karşılamak, bazı bölgelere veya sektörlere öncelik tanımak ve onları korumak, özel tüketim alışkanlıklarını düzeltmek, temel mallar arzını güvence altına almak, nüfus büyüklüğünü ve yapısını düzeltmek, çalışma saatlerini azaltmak olarak sıralamıştır. Sosyalist ve kapitalist ekonomilerde bu amaçlar ortaktır, ortak olmayan ise hangisinin öncelikli olarak ele alınacağıdır.

İktisatçıların siyasi iktidara önerdiği iktisat politikalarının siyasetçiler açısından uygulanabilirliği olması ise önemli bir konudur. İktisatçılar, karar alıcılara belirli alternatifler sunar ne var ki siyasetçi için önemli olan çoğu kez iktidarda kalmaktır bu yüzden oy kaybettirme ihtimali bulunan politikalar tercih edilmez. Ekonomik istihbarat konusunda da istihbarat servislerinin çalışmalarını bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Ekonomik istihbaratın ulusal refah fonksiyonu ele alındığında istihbarat servislerinin bu alanda etkinlik göstermek suretiyle iktisat politikalarını gerçekleştirilmesine yönelik çabaları kabul edilebilir hale gelir. Devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlı olmasını savunan liberal ekonomik anlayışa göreyse bu husus net değildir. Bununla birlikte ekonomik güvenlik ulusal güvenliğin bir parçası olduğundan istihbarat servislerinin ekonomiye müdahale etmelerinin sosyalist ve liberal ekonomik düşünceyi aşan bir yönü vardır. Çünkü ulusal güvenliğin korunması tüm devletler için önceliklidir.

Klasik Liberalizmin kurucularından Adam Smith'in iktisadi fikirlerini yeniden yorumlayan bazı takipçileri gönüllü mübadele sisteminin güvenliğinin sağlanması açısından devletin ekonomiye müdahalesini ele almışlardır. Buna göre devlet, gönüllü mübadele sisteminin güvenliği temin etmek amacıyla piyasa başarısızlığının (kamu malları, dışsallıklar, eksik rekabet ve asimetrik bilgi) ortaya çıkmasının yanı sıra, makro istikrar ve eşitlik/adaletin sağlanması amacıyla ekonomiye müdahale etmelidir (Brander, 1998:199).

Devlet, söz konusu müdahaleleri ekonomik kurum/kuruluşlar üzerinden para ve maliye politikaları vasıtasıyla gerçekleştirebilmektedir. Bunun yanı sıra istihbarat servislerinin ekonomik istihbaratı gerçekleştirmek için bazı gerekçelere sahip oldukları ve bu sayede piyasaya müdahale edebilecekleri ifade edilmektedir. Brander (1998:200)'a göre bunların başlıcaları stratejik dış ticaret politikası, bir kamu malı olarak bilgi ve emniyet (polislik) hizmetidir.

3.2.1.1. Stratejik Ticaret Politikası Olarak Ekonomik İstihbarat

Stratejik Ticaret Politikası argümanına göre sanayileşmiş bir ülke, korumacı önlemlerle gelecekteki hızlı büyümesi için kilit kabul edilen yarı geçişkenler, bilgisayar, iletişim araçları ve benzeri endüstrilerde karşılaştırmalı üstünlükler oluşturabilir. Yine söz konusu argüman, ülkenin kilit endüstrilerini özendirerek dışsal ekonomiler oluşturmak amacıyla sübvansiyon ve vergi benzeri uygulamalardan faydalanması gerektiğini ileri sürmektedir (Seyidoğlu, 2007:148). Oligopol yapıya sahip firmalar arasındaki etkileşimi değiştirmek için müdahalede bulunmak ve eksik rekabet durumunu ortadan kaldırmak ticaret politikası için önemlidir. Bu çerçevede istihbarat servislerince gerçekleştirilen ekonomik istihbarat faaliyetleri de stratejik dış ticaret politikasını gerçekleştirmeye veya aynı etkiyi oluşturmaya yönelik kullanılabilir. Bu minvalde istihbarat servislerince gerçekleştirilen bir ekonomik casusluk faaliyeti, yurtiçindeki firmaların rekabetçi pozisyonlarının gelişimine katkı sağlayarak onların karlarını artırabilir. Bu durum aşağıda yer verilen örneklerle açıklanabilir.

Tablo 3.1. Casusluk Faaliyeti Öncesi Durum

	Pazara Girse	Pazara Girmezse
Pazara Girse	-5, -5	100, 0
Pazara Girmezse	0, 100	0, 0

Yüksek teknoloji gerektiren bir ürünün yalnızca A ülkesine ait X firması ve B ülkesine ait Y firması tarafından üretilbildiğini, söz konusu her iki firmanın da pazara girdiğinde zarar ettiğini ancak pazarda tek bir firma bulunduğunda kar edilebildiğini varsayalım. Yukarıdaki tablodan hareketle her iki firma da pazara girdiğinde 5'er birim zarar edecektir. Bununla birlikte örneğin X firması pazara girer Y firması girmezse X firması 100 birim kazanç elde edecek Y ise herhangi bir kazanç elde edemeyecektir (veya tam tersi). Her iki firma da pazara girmezse firmaların herhangi bir kazancı olmayacaktır.

A ve B ülkeleri söz konusu üründe rekabet üstünlüğü sağlayarak piyasada daha fazla kazanç elde etmek üzere nasıl bir yol izlemelidir? Diyelim ki A ülkesine ait istihbarat servisi gerçekleştirdiği bir ekonomik istihbarat faaliyeti sonucunda Y firmasına ait bir ticari sırrı elde etti ve bu sonuçları kendi ülkesine ait X firması ile paylaştı. Bu kapsamda X firması ürün maliyetinde 10 birimlik bir tasarruf sağladığını varsayalım. Böylelikle X firması ürünü üretip piyasaya girerse 10 birimlik bir net fayda sağlayacaktır. Bu durumda her iki firma piyasaya girse bile bu maliyet tasarrufundan dolayı X firması kar edecektir. Bu çerçevede yeni matriks aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 3.2. Casusluk Faaliyeti Sonrası Durum

	Pazara Girse	Pazara Girmezse
Pazara Girse	+5, -5	110, 0
Pazara Girmezse	0, 100	0, 0

Bu durumda ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır: X firması pazara girecektir, Y firması ise X'in pazara gireceğinin farkına varması halinde kaybını azaltmak için

piyasaya girmemelidir. A ülkesine ait istihbarat servisinde ele geçirilen bilgilerden sağlanan fayda nedeniyle X firması için baskın bir strateji ortaya çıkmıştır. Y firması ne yaparsa yapsın pazara girmek X firması için en iyi stratejidir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere casusluk faaliyeti sübvansiyon gibi bir etki oluşturmuştur. Eğer X ülkesi bahse konu ürün için A firmasına sübvansiyon desteğinde bulunmuş olsaydı benzer bir sonuç ortaya çıkacaktı. Bununla birlikte hükümetler tarafından uygulanan sübvansiyon politikası ve istihbarat servislerinin bahse konu bir faaliyetinin ekonominin geneli üzerinde farklı etkiler oluşturabilir. Hükümetlerin bazı malların tüketiciler tarafından kullanılmasını teşvik etmek amacıyla uygulayacağı bir sübvansiyon politikası sonucunda toplumun geneline yansıyan bir maliyet ortaya çıkabilir. Bu durumda tüketiciler ekonomik açıdan politika öncesinden daha kötü bir duruma gelebilir. Ekonomik casusluk ise hükümet açısından sübvansiyon politikasına nazaran düşük maliyetli bir faaliyet olabilir. Buna karşın yukarıdaki örneğe benzer bir casusluk faaliyeti risklidir. Bu tarz faaliyetlerin açığa çıkması devletler arasında diplomatik ve siyasi krizlere sebep olabilir. Bu yüzden ekonomik casusluk faaliyetlerine karar verilmeden önce fayda maliyet analizinin yanı sıra olası riskler de göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2.1.2. Kamu Malı Olarak Bilgi

Kamu malı, savunma, güvenlik, adalet gibi devlet tarafından üstlenilerek halkın ücretsiz olarak yararlandığı hizmetlerdir. Kamu malı, aynı zamanda devletin piyasa mekanizmasına müdahalesinin en önemli gerekçesi olarak görülmektedir (Kayıran, 2013:149). Zira devletin, kamu malı niteliğinde olan söz konusu hizmetleri yerine getirmemesi halinde özel sektör tarafından yeterince üretilmeyeceği ve bu kapsamda bir piyasa başarısızlığının ortaya çıkacağı düşüncesi hâkimdir. Bunun yanında kamu mallarının en temel özellikleri tüketiminde rekabet edilebilirliği olmaması (rakipsizlik) ve faydalanılmasından hiç kimsenin dışlanamamasıdır (dışarıda tutulamama). Örneğin, bir kişinin kamu malı olan adalet hizmetinden faydalanması diğerlerinin bu hizmetten yararlanmasına engel olmaz (dışarıda tutulamama) ayrıca bir kişinin adalet hizmetinden faydalanması diğerlerinin bu hizmetten faydalanacağı miktarı azaltmaz (rakipsizlik). Kamu malı ve diğer malları özelliklerini gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.3. Kamu Malları ve Diğer Mallar

	Rakiplik	Rakipsizlik
Dışarıda Tutulabilme	Özel Mallar (Ayakkabı, Özel Araba)	Doğal Monopol (Kablolu TV, Paralı Köprü)
Dışarıda Tutulamama	Ortak Kaynaklar (Parklar, Denizlerdeki Balıklar)	Kamu Malları (Ulusal Savunma)

Kaynak: Ünsal, 2005:586

Daha önce de bahsedildiği üzere istihbarat servislerince açık, yarı açık ve gizli kaynaklardan bilgi temin edilmektedir. Söz konusu bilgilerden açık kaynaklardan temin edilenler dışarıda tutulamama ve rakipsizlik özelliklerini taşıdığından kamu malı olarak nitelendirilebilir. Bu tarz bilgilere devletlerin ilgili kurumlarınca belirli periyotlarla yayımlanan işsizlik oranı, nüfus artışı, enflasyon oranı vb. istatistiki veriler örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan istihbarat servilerinin açık kaynaklar dışında elde ettiği bir çok bilgi hassas niteliktedir. Bu kapsamda bahse konu bilgiler tam bir kamu değildir, bu tür bilgiler kamunun genel kullanımına açık değildir yani “dışarıda tutulabilir” özelliğe sahiptir.

Bahse konu hususlardan hareketle istihbarat servislerince ekonomik istihbarat faaliyetleri bağlamında gizli kaynaklardan toplanan bilgilerin kamu malı niteliği taşımadığını bu sebeple bu tür bilgilerin istihbarat servislerinin ekonomiye müdahale etmelerinin bir gerekçesini oluşturmayacağını söylemek mümkündür. Bununla birlikte açık kaynaklardan toplanan bilgiler kamu malı niteliği taşıdığından istihbarat servislerinin bu alandaki etkinliklerinin bir gerekçesidir. Ne var ki bu gerekçe istihbarat servislerinin uzmanlaştığı alanlar, istihdam ettiği personelin nitelikleri vb. hususlar göz önünde alındığında zayıftır. İstihbarat servislerinin başta istatistik kurumları olmak üzere istatistiki verileri kamuoyuyla paylaşan devlet kurumlarına nazaran ekonomik verilerin toplanması ve analizi konusunda daha başarılı olduğunu söyleyebilmek güçtür. Kısacası, bir kamu malı olarak bilgi argümanı istihbarat servislerinin ekonomiye müdahaleleri bağlamında kısmi ve zayıf bir gerekçedir.

3.2.1.3. Emniyet Hizmeti (Polis) Argümanı

Devlet tarafından yürütülmekte olan emniyet hizmetleri bir kamu malı niteliği taşır. Emniyet birimlerinin görevleri arasında ekonomik ve endüstriyel casusluğun önlenmesine yönelik karşı istihbarat faaliyetleri de bulunmaktadır. Söz konusu faaliyetlerin yürütülmesinde emniyet birimlerinin yanı sıra istihbarat servisleri de sorumludur.

Emniyet birimleri, karşı ekonomik istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra çıkar elde etmeyi amaçlayan organize suç örgütleri ile de mücadele etmektedir. Geniş olarak ele alınacak olursa söz konusu mücadele piyasa ekonomisinin korunması ve sürdürülmesine katkı sağlamaktadır ayrıca elde edilen birçok ekonomik bilgi ekonomik istihbarat sistemine kazandırılmaktadır.

Kamu malı niteliğine haiz emniyet hizmetlerinin bazılarının konusunun ekonomik istihbarat olması ve bunların bir kısmının istihbarat servislerinin de sorumluluk alanına girmesi birlikte ele alınacak olursa istihbarat servislerinin ekonomiye müdahalesi için meşru bir gerekçe ortaya konulmuş olur (Brander, 1998:209-212).

3.3. Güç, Ulusal ve Ekonomik Güç

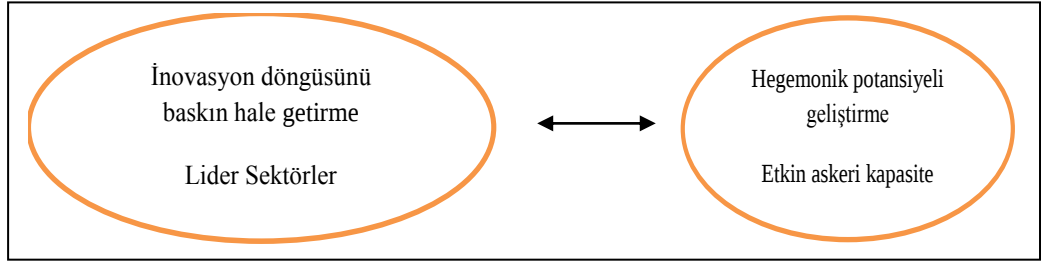
Güç, sosyal bilimciler tarafından farklı boyutlarıyla ele alınarak incelenmesinin yanı sıra “ne olduğu” konusu üzerinde fikir birliğine varılamamış bir kavramdır. Gücün, “potansiyel ve gerçeklik, eğilim ve tezahür, belirlenenle belirleyici gibi farklı durumlar arasındaki bağlantı” (Höhn, 2011:1) olarak tanımlanabilmesi mümkün olduğu gibi “kapasite, etki, denetleme” (İnan, 2008:62) olarak da ele alınması mümkündür. Bazı araştırmacılar gücün stratejik karakterine vurgu yapmakta ve kavramı “kaynaklar, stratejiler, sonuçlar” olarak tanımlamaktadır (Tellis vd., 2000:13-14).

Gücün bir alt kavramı olan ulusal güç en geniş anlamda Pruitt (1964’den aktaran İnan, 2008:62) tarafından “bir ulusun başka bir ulusun davranışlarını kendi hedefleri doğrultusunda etkileme yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Ulusal gücün nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda jeopolitikçiler (Nicolas John Spykman, Daniel Deudney), politik bilimciler (Philip Quincy Wright, Harold Steere Guetzkow, Allen Mayhew Shinn), sosyologlar (Shimbori Michiya, Simon Schwartzman), matematikçiler (Thomas Lorie Saaty, V.Rubenovich Chaczaturov), ekonomistler (Liu Ben-Chieh, Miroslaw Sulek, Jean-Yves Caro, A.Ivanovich Ageev, Arvind Virmani) farklı modeller kurarak

formülasyonlar getirmişlerdir. Farklı bilim dallarından olan söz konusu araştırmacıların bir çoğu elde ettikleri formülleri ampirik verilerle destekleyerek ülkeler arasında ulusal güç karşılaştırmaları yapmışlardır. Bu karşılaştırmalarda ülkelere bazılarının diğerlerine göre neden zengin ve gelişmiş olduğunu anlayabilmek mümkün hale gelmektedir.

En basit biçimde ele alındığında bir devletin ortaya çıkabilmesi için yer, nüfus ve organizasyon unsurlarının bir arada bulunması gerekir. Buradan hareketle söz konusu üç unsurun ulusal gücü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca yer, nüfus ve organizasyon değişik faktörlerin etkisiyle ulusal gücü katlayabilir. Örneğin; teknolojik gelişmelerin etkisiyle topraktan daha fazla ürün elde etmek ulusal gücü artırır. Nüfus, hem işgücüdür hem de sermaye birikimini artıran bir faktördür. Organizasyon ise yer ve nüfusu bir arada tutan hukuk kuralları, idari ve mali yapı vb. sistem ve kuralların bir bütünüdür.

Araştırmacılar ulusal gücü ölçmede tek değişkenden (toprak/nüfus, askeri harcamalar, ulusal gelir vb.) oluşan modellerin yanı sıra çoklu değişkenleri ele alarak formüller getirmiştir. Amerikalı Jeopolitikçilerden Spykman (1942:19), ulusal gücün coğrafik (toprakların büyüklüğü, sınırların doğası, hammaddelerin varlığı veya yokluğu), demografik (nüfusun büyüklüğü, etnik homojenlik), askeri (askeri güç), ekonomik (ekonomik ve teknolojik gelişme, finansal genişlik), psikolojik (etkili sosyal entegrasyon, politik istikrar, ulusal ruh) olmak üzere 11 faktöre bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Sparks ve Gates 2003 yılında ABD merkezli Newsweek dergisinde 2003 yılında yayımlanan “The Power Game” adlı makalelerinde ulusal gücü 7 farklı başlık altında ve bunların altında yer alan 22 değişkenle tanımlamışlardır (Bryant, 2005:13). Sparks ve Gates, askeri güç, ekonomik güç, kaynakların gücü ve teknolojik gücü bir ulus için sert güç, diplomatik güç ve film sektörünün gücünü ise yumuşak güç olarak değerlendirmiştir.

Kaynak: Tellis vd. (2000:36)

Şekil 3.2. Güç Modeli

Ulusal gücün ölçülmesinde 1970'lere kadar kullanılan geleneksel modeller (tek değişkenli veya çok değişkenli olsun) bir ulusun diğerinden güçlü olduğunu net bir şekilde ortaya koyamadığı yönünde eleştirilere uğramıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise ulusal güç hesaplanmasında askeri güç ve değişkenlerinin öneminin azalması nedeniyle ekonomik ve teknolojiye ait değişken ve verilere daha fazla yer verilmiştir. Ayrıca modellerde ekonomiye ilişkin değişkenlerin askeri ve diğer unsurları etkilediği varsayılarak formüller oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle Soğuk Savaş sonrasında ulusal gücün ölçülmesi hususunda ekonomistler daha fazla kafa yormaya başladığı gibi ekonomik kapasite ve ekonomik gücün modellerdeki belirleyiciliği artmıştır.

Tellis vd. (2000:36) tarafından ileri sürülen ve yukarıda yer alan güç modelini bu çerçevede ele almak mümkündür. Şekil 3.2'ye göre ulusal güç, tamamıyla iki bileşen arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir ülkenin ekonomik inovasyon döngüsünü baskın hale getirebilme yeteneği ve etkinin askeri kapasite üretme amacıyla ortaya çıkan bu baskınlıktan yararlanabilmesi. Tellis vd. (2000:36)'ne göre bu kapasiteler, istikrarlı bir politik düzen oluştururken ekonomik avantajları da ortaya çıkarır, ayrıca ülkenin kendi stratejik avantajlarını devam ettirir ve bir bütün olarak bakıldığında ise uluslararası sisteme fayda sağlar.

Karl Herhman Höhn 2011 yılında tamamladığı "Geopolitics and the Measurement of National Power" adlı doktora tezinde ulusal güç hesaplamalarını geniş bir biçimde ele almıştır. Höhn (2011:258), 1740'tan başlayıp 2011 yılına kadar 69 farklı ulusal güç modelini ele almıştır, bunlardan 36'sının internet öncesi döneme, 33'ünün ise internet sonrası döneme ait olduğunu belirtmek suretiyle incelemiştir. Bu modellerdeki değişken sayısı 2 ile 236 arasında farklılık göstermekte olup internet öncesi dönemde değişken

sayısı ortalama 13 iken internet sonrası dönemde ortalama 28 değişken bulunmaktadır. Araştırmacı tarafından ele alınan bazı modeller ve bu modellerde ekonomik değişkenlerin nasıl ele alındığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Farklı Güç Modelleri

Modelin Sahibi	Değişken Sayısı	Ekonomik Değişken Sayısı	Ekonomik Değişkenlerin Modeldeki Ağırlığı	Ulusal Gücün Nasıl Adlandırıldığı
Süßmilch (1741)	2	-	-	Güç
Friedensburg (1936)	2	Hammaddelerin arz potansiyeli	%50	Askeri Güç
Stewart (1954)	3	-	-	Politik Etki
Wright (1955)	2	Enerji Üretimi	%50	Askeri Potansiyel
German (1960)		Endüstriyel Temel	Yaptığı araştırmada %39.4'lük bir etkisi olduğu görüşünde	Ulusal Güç
Shimbori/Ikeda/Ishiodo/Kondo (1963)	5	Ekonomik	%30	Ulusal Prestij
Fucks (1965)	2	Üretim	Üretimin etkisi çok daha fazla	Güç
Alcock ve Newcombe (1970)	2	GNP	Etkisi oldukça yüksek	Görelî Güç
Barcia (1993)	5	2 (Nominal GDP ve patent başvurusu)	2007 yılında ortaya koyduğu indekse göre ekonomik veriler belirleyicidir.	Toplam Güç
Ageev (2004)	9	Ekonomi	Ekonomi diğerlerine göre baskın	Bileşik Güç Göstergesi
McCool/Gerth/Ferguson (2007)	4	2 (Endüstriyel Üretim ve finansal)	Endüstriyel üretimin değeri %50 iken finansalın etkisi ihmal edilmiş	Dünya Güç Skoru
Orlowski (2007)	5	GNP	%50	Ülkenin Toplam Gücü

Kaynak: Höhn, 2011:74-230

Ulusal güç içerisinde askeri gücün öneminin azalması bunun yerine ekonomi, teknoloji, uluslararası rekabetin daha fazla ön plana çıkması Kapsamlı Ulusal Güç (Comprehensive National Power) gibi göstergelere yansımıştır (Aykın, 2015:20). Kapsamlı Ulusal Güç, 1980’lerde Japonya’da ortaya çıkmış daha sonra Çinli bilim adamlarınca sıklıkla kullanılmıştır (Höhn, 2011:194). Çinli bir istatistikçi olan Wang Defa 2006 yılında geliştirdiği kapsamlı ulusal güç modelinde farklı bileşenlerin ulusal güç içindeki ağırlıklarını aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Farklı Bileşenlerin Ulusal Güç İçindeki Yeri

Bileşen	Ağırlığı
Doğal Kaynaklar	%8
Ekonomik Güç	%26
Teknolojik Güç	%20
Askeri Güç	%12
Sosyal Kalkınma	%10
Uluslararasılaşma	%10
Politik Güç	%7
Ulusal Karakter	%7

Kaynak: Wang, 2006’dan aktaran Höhn, 2011:224

Jeoekonomik dönem itibarıyla ulusal güç içerisinde önemi her geçen gün artan ekonomik güç farklı boyutlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik gücün kimi zaman daha fazla askeri güç satın alınması şeklinde yansımaları olabilir. Ülkeler refah seviyeleri arttıkça ulusal güvenliğe daha fazla yatırım yaparak askeri harcamalarını artırabilir. Bu durum ekonomik güç ve ulusal savunma arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkması ülkelerin dış tehdit algıları ve küresel sistemde ön planda olma istekleri göz önüne bulundurularak açıklanabilir. Bazı ülkelerin doğal kaynaklarını kullanarak dış politika amaçlarını elde etme çabası ise ekonomik gücün bir başka boyutudur.

Bilgiyi toplama, üretme, dağıtma ve yayma kısacası istihbarat çarkında yer alan aşamaları etkin bir şekilde yerine getirme modern ekonomik rekabette temel güç kaynağı haline gelmiştir (Csurgai, 2017:308). Diğer bir deyişle bilginin stratejik

yönetimi veya onun başka bir formu olan ekonomik istihbarat ve ekonomik istihbaratın stratejik kullanılması ekonomik gücün elde edilmesi ve sürdürülmesiyle yakından ilişkilidir. Zira çağımızda bilginin gücü ekonomik güce denk gelmektedir. Her ne kadar terörizm ve kitlesel silahlanma gibi ulusal güvenlik konuları devletler için önemli olsa da bugünün dünyasında, devletlerin varlığını sürdürmesi için ekonomik güç en üsttedir. Seigle ve Coissard (2008), matematiksel formülle ekonomik istihbaratın ekonomik gücün bir kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Bir ülkede bu dönemde üretilen ekonomik istihbarat gelecek dönemdeki geliri artıracaktır.¹⁶

¹⁶ Matematiksel modeli daha kapsamlı görmek için bkn.
https://www.researchgate.net/publication/242346496_Economic_intelligence_and_national_security

4. TÜRKİYE’DE EKONOMİK İSTİHBARATIN GÜNCEL DURUMU, YENİ BİR SİSTEM GEREKSİNİMİ VE FONKSİYONLARI

Ekonomik istihbarat, Türk bürokrasisi ve akademik camiası için yeni sayılabilecek bir kavramdır. İkinci bölümde incelenen ülkelerin aksine ülkemizde istihbarattan sorumlu kurumlar, kamu kurumları, think-tank kuruluşları, meslek örgütleri, üniversiteler vb.’nin katılımıyla oluşturulmuş çok yönlü ve sistematik bir ekonomik istihbarat sisteminin varlığından söz etmek mümkün değildir. Kamuoyunda istihbaratın genellikle iç güvenlik konuları bağlamında ele alınması ve stratejik konuların öneminin yeterince anlaşıl(a)mamış olması sonucu ülkemizin gereksinimlerini karşılayacak bir sistem ortaya çıkarılamamıştır. Ekonomik istihbarat hakkında somut vaka, faaliyet, çalışma vb.’lerin olmayışı ve/veya ortaya konulmaması ise akademik düzeyde yeterince ele alınmasını güçleştirmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle birlikte 15 Temmuz 2018’de yürürlüğe giren Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği’nin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (6 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi)’nde milli güvenlik; “Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması” (TCCB, 2018) olarak ifade edilerek ekonomik menfaatlerinin korunmasının da bir ulusal güvenlik meselesi olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra 1982 Anayasası ve Türk Ceza Kanunu başta olmak üzere çeşitli kanunlarda ekonomik istihbaratı ilgilendiren düzenlemeler bulunmaktadır.

Türkiye için dizayn edilen bir ekonomik istihbarat sistemi, ekonomik güvenliğin sağlanması ve ekonomik gücün artırılması genel fonksiyonlarının yanı sıra ihracatı artırma, inovasyonu destekleme ve geliştirme, ekonomik karşı istihbarat olarak sıralanabilecek ve birbiriyle ilişkili spesifik fonksiyonları da yerine getirmelidir.

4.1. Ekonomik İstihbaratla İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Bu alt başlıkta Türkiye’de ekonomik istihbarata ilişkin görevler ve roller üstlenen kurum ve kuruluşlar geniş bir biçimde ele alınmıştır. Türk bürokrasisi içinde her ne kadar sistematik ve organize bir ekonomik istihbarat sisteminden bahsetmek mümkün olmasa da ekonomik istihbaratın kapsamı ele alındığında bu görevi yerine getirdiği

söyleneblen bazı kurumların varlığından bahsetmek mümkündür.

4.1.1. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanlığı¹⁷

MİT, Türkiye’de ekonomik istihbarattan sorumlu başlıca kurumdur. Batılı ülkelerde banka lisansı almaktan banka şubesi açılmasına kadar birçok finansal ve ekonomik alanda istihbarat servisleri görüş bildirmekte olup ülkemizde bu kapsamdaki önleyici istihbarat yetkisi MİT’e verilmiştir (Aydın, 2009:71). MİT’in yapılanmasını düzenleyen 2937 sayılı “Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı” adlı kanunun 4. Maddesinin g, h ve i bendinde kurumun görevleri arasında;

- İstihbarata karşı koymak (g),
- Dış güvenlik, terörle mücadele ve milli güvenliğe ilişkin konularda Cumhurbaşkanınca veya Bakanlar Kurulunca verilen görevleri yerine getirmek (h),
- Dış istihbarat, milli savunma, terörle mücadele ve uluslararası suçlar ile siber güvenlik konularında her türlü teknik istihbarat ve insan istihbaratı usul, araç ve sistemlerini kullanmak suretiyle bilgi, belge, haber ve veri toplamak, kaydetmek, analiz etmek ve üretilen istihbaratı gerekli kuruluşlara ulaştırmak (i)

bulunmaktadır. Söz konusu bentlerde MİT’in ekonomik istihbarat faaliyetlerinden sorumlu olduğu açık bir biçimde ifade edilmemiştir. Ancak geniş bir şekilde yorumlanacak olursa g bendinde yer alan istihbarata karşı koyma faaliyetleri içerisinde ekonomik karşı istihbarat da dâhil edilebilir. Ayrıca h bendindeki “dış güvenlik ve milli güvenliğe ilişkin konular” ekonomik konuları da kapsamaktadır. Dolayısıyla bu bentten hareketle MİT’e ekonomik istihbarata ilişkin bir görev verilebilmesi mümkündür. İlgili maddenin i bendinde yer alan dış istihbarat konusu ise MİT’in yabancı ülkelere ekonomik istihbarat da toplayabilmesine imkân tanımaktadır.

2937 sayılı kanun çerçevesinde MİT’in iç çalışma esaslarını düzenleyen yönetmelik, yönerge vb. gizli olduğundan kurum bünyesinde ekonomik istihbarat faaliyeti yürüten birimin olup olmadığını bilmemekteyiz. Diğer yandan teşkilat ana sayfasında “Stratejik İstihbarat Başkanlığı” adlı bir birim olduğundan söz edilmektedir. Söz konusu birimin görevi kurumun internet sitesinde “Türkiye’nin stratejik istihbarat ihtiyacını karşılamak amacıyla kısa, orta ve uzun vadede stratejik analiz üretmek”

¹⁷ 24 Haziran 2018’de yapılan Genel Seçimlerle Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişle birlikte çıkarılan KHK ile daha önce MİT Müsteşarlığı olan kurumun adı MİT Başkanlığı olarak değiştirilmiştir.

şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte iktisatçı Mahir Kaynak'ın, 1970'lerin sonunda bir dönem MİT'te Ekonomik İşler Daire başkanı olarak görev yaptığını bilinmektedir. Adı geçen hatıralarında söz konusu kadronun işlevsiz olduğunu ve bir keresinde İran'daki tavuk fiyatlarını öğrenip hükümete iletme görevini üstlendiğini bahsetmiştir. Kaynak, kendisinin bu görevden ayrıldıktan kısa bir süre sonra Ekonomik İşler Daire Başkanlığı'nın lağvedildiğini belirtmektedir. Özkan (1995:433 ve 498), MİT'in ekonomik istihbarat ve ekonomik suçlarla ilgili bir birime sahip olmadığını ve kurumun ekonomik istihbarata yönelik henüz bir şey yapamadığını belirtmektedir. Fidan (1999:64) ise MİT dâhil Türkiye'de faaliyet gösteren diğer istihbarat kurumlarının ekonomik istihbarat toplamadığını ifade etmektedir.

Tablo 4.1. Türk Sisteminde İstihbaratın Toplanması

	MİT	Polis İstihbarat	Jandarma İstihbarat	Askeri İstihbarat
Stratejik/Dış İstihbarat	X			
İç Güvenlik İstihbaratı	X	X	X	X
Adli İstihbarat		X		
Sinyal İstihbaratı (dış)	X			X
Ekonomik İstihbarat				

Kaynak: Fidan, 1999:64

Diğer yandan 1998 yılında Türk Sanayici İşadamları Derneği (TÜSİAD)¹⁸ tarafından hazırlanarak sunulan “Türkiye’de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru” adlı raporda;

Ülkemizde MİT'in mevcut yapılanması ve geniş sorumlulukları nedeniyle ekonomik ve teknolojik istihbarat alanında önemli bir varlık gösteremediği, Soğuk Savaşın ortadan kalkmasının sağladığı rahatlatma ortamının coğrafyamızın tehdit algılamaları ve kemikleşmiş

¹⁸ 1971 yılında Türk Sanayici İşadamları Derneği olarak kurulan dernek Ocak 2018’de ismini Türk Sanayici İşinsanları Derneği olarak değiştirmiştir.

sorunlarımız nedeniyle Türkiye'ye tam olarak yansımadağı, İstihbarat Teşkilatlarımızın hala kaynak ve zamanının neredeyse tamamını siyasi ve güvenlik istihbaratına yönlendirmek zorunda kaldığı, gençleşen ve iyi eğitilmiş MİT kadrolarında ekonomik istihbaratı hak ettiği konuma yükseltecek güçlü bir birimin oluşturulması gerekliliğı, özel sektörümüzün belli ölçülerde MİT'in bazı siyasi risk ve değerlendirmelerinden yararlanması gerektiğı, tıpkı bir çok Batılı devlette olduğu gibi, [MİT'in] yurtdışındaki faaliyetleri sırasında edindiğı ekonomik ve ticari (hatta siyasi) istihbaratı uygun gördüğü şekilde ilgili devlet birimleri ile paylaşabilmesi (s.91)

gerektiğı ifade edilerek kuruma yönelik eleştiriler yapılmıştır. Diğer yandan MİT'in geniş bir çerçevede istihbarata karşı koyma dar çerçevede ise ekonomik istihbarata karşı koyma faaliyetleri konusundaki eksiklikleri kamuoyunda zaman zaman dile getirilmektedir. Zira Guardian Gazetesinin bir haberine göre 2009 Yılında Mehmet Şimşek Maliye Bakanı olduğu sırada İngiltere devlet iletişim birimi GCHQ tarafından gizlice dinlendiğı ortaya çıkmıştır. GCHQ'nun Guardian Gazetesine sızdırılan raporuna göre Şimşek'in dinlenme nedeni savunma ve güvenlik amaçlı değildir, anılanın telefon görüşmeleri Ankara'nın mali denetim ve reformlara bakışını keşfetmek için takip edilmiştir. Ayrıca Alman Dış istihbarat servisi BND'nin 2009'dan bu yana Türkiye'yi dinlediğı ortaya çıkmıştır.

MİT'in ekonomik istihbarat alanında yürüttüğü ve kamuoyuna yansıyan bazı faaliyetleri de bulunmaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Alternatif Bank (ABank)'a talip olan Yunan Alpha Bank (Alfa Bank) hakkında MİT'ten bilgi istemiştir. Bunun üzerine MİT, 2007 yılında BDDK'ya gönderdiği yazıda Yunan sermayeli Alfa Bank'ın yönetiminde Yunan İstihbarat Teşkilatı'nda üst düzey yöneticilikten emekli olmuş bir istihbaratçının bulunduğu bilgisine yer vermiştir. Bu sebeple BDDK, Abank'ın Yunan Bankası'na satışına izin vermemiştir (Müderrişoğlu, Sabah, 2007). Yine 2007 yılında MİT, "özelleştirilen stratejik kurumlara alınacak olan çalışanların ülke güvenliğı tehdit olabileceğı" konusunda Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nı uyarmıştır. MİT, 2011'de savunma, enerji, telekom, bankacılık ve ulaştırma sektöründeki özel şirketlere temasa geçerek söz konusu stratejik sektörlerde faaliyet gösteren şirketleri ziyaret ederek sanayi casusluğına karşı koyma ve rekabet istihbaratı eğitimleri vermiştir (Şanlı, 2011).

Çözüm Süreci'nin 2015 yılının ikinci yarısından itibaren bozulmasıyla birlikte PKK'nın eylemselliğini artırması, Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle radikal selefi

örgütlerin Türkiye'yi tehdit eder konuma gelmesi, bu bağlamda IŞİD'in ülkemizdeki terör eylemleri, iç ve dış istihbarat yetkisini elinde bulunduran MİT'in önceliğinin iç güvenlik konularına kaymasına yol açmıştır. Ülkemizde başta ekonomik istihbarat olmak üzere stratejik konulardaki istihbaratın daha doğru şekilde üretilerek zamanında karar alıcılara iletilebilmesi için iç ve dış istihbarat görevinin ayrı kurumlar tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Fidan (1999:81)'a göre, ekonomik istihbarat, Türk diplomasisine destek, anlaşma ve sözleşmelerin izlenmesi, askeri operasyonların desteklenmesi, savunma faaliyetlerinin desteklenmesi, ülke dışında Türkiye'nin çıkarları aleyhine yürütülen faaliyetlere karşı koyulması, bilgi savaşlarının desteklenmesi, çevresel bilginin toplanması ve analizi, cezai adalet ve düzenleyici kurumların desteklenmesi görevlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için Türk istihbarat sisteminde reforma ihtiyaç vardır.

ABD, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi birçok gelişmiş ülkede iç ve dış istihbarat yetkisi farklı kurumlara verilmiştir. Bununla beraber iç/dış istihbaratın ayrılması ve farklı kurumların yetkilendirilmesi uzun yıllardan beri gündemde olup 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında bu yöndeki çalışmaların hız kazandığı görülmektedir.

4.1.2. Ekonomi Politikaları Kurulu

Haziran 2018'de yapılan genel seçimler sonucunda Cumhurbaşkanlığı Sistemine geçilmesiyle birlikte Cumhurbaşkanlığı bünyesinde 9 yeni kurul oluşturulmuştur. Kurullar, Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirecektir. Ayrıca görev alanlarına giren konularda bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcilerinin görüşlerini alarak Cumhurbaşkanına rapor sunacaktır. Bu kurullardan biri olan Ekonomi Politikaları Kurulu'nun yetkileri 13 madde ile belirlenmiştir. Parlementer sistemde sekreteryası Hazine Müsteşarlığınca yerine getirilen Ekonomi Koordinasyon Kurulu ise lağvedilerek bazı yetkileri bu kurula devredilmiştir. Kurulun ekonomik istihbarata ilişkin görevleri arasında;

Ekonomik istikrarla ilgili gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, ekonomik konularda araştırmalar yapmak, ekonomik güvenlik ve ekonomik savunmaya ilişkin ilke ve esasların tespitine, güncelleştirilmesine yönelik politika önerileri oluşturmak finansal sistemin bütününe

sirayet edebilecek sistemik risklerin belirlenmesi, izlenmesi ve bu tür risklerin azaltılması için gerekli tedbir ve politika önerilerini tespit etmek (TCCB¹⁹, 2018)

sayılabilir.

Ekonomiye ilişkin kapsamlı birçok görev verilen kurula ekonomik güvenlik ve savunmaya yönelik görevlerin de verilmiş olması Türk ekonomik istihbarat sistemi açısından olumlu bir gelişmedir.

4.1.3. Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)

MASAK, 19.11.1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ile kurulmuş 17 Şubat 1997'de faaliyetine başlamıştır. Görev ve yetkileri 18.10.2006 tarihinde yürürlüğü giren 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının önlenmesi Hakkında Kanun ile yeniden belirlenmiştir. Doğrudan Maliye Bakanı'na bağlı MASAK'ın temel görevi suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele etmektir. Bu çerçevede kurul; politika belirleme ve mevzuat geliştirme, veri toplama/analiz/değerlendirme, denetim, koordinasyon, inceleme yetkilerine sahiptir (MASAK, 2017). MASAK'a Türkiye'nin yanı sıra uluslararası alanda da bazı görevler verilmiştir.

MASAK, resmi internet sitesinde kendisini mali istihbarat birimi olarak tanımlamış olsa da icra ettiği görevler açısından ekonomik istihbaratla ilişkilendirmek mümkündür. Para aklama ve terörizmin finansmanının takibinin MASAK'ın sorumluluğunda olması, kurulu ekonomik karşı istihbarat faaliyetlerinde bir ölçüde önemli hale getirmektedir. Zira bu tarz faaliyetler ekonomi üzerinde yıkıcı etkileri olan ve ekonomik güvenliği tehdit eden niteliğe sahip olduğundan karşı önlemler alınması gerekmektedir. Ayrıca bankalar, sermaye piyasası aracı kurumları, sigorta ve emeklilik şirketleri, faktoring, finansman ve finansal kiralama şirketleri şüpheli işlem bildirimleri adı altında kurula ekonomik veri/bilgiler göndermektedir. Bu çerçevede kurulda ekonomik istihbarat üretiminde kullanılabilecek ciddi miktarda veri ve bilgi toplanmaktadır.

¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

4.1.4. Ticaret Bakanlığı

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş sonrasında 10 Temmuz 2018'de çıkarılan 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi) ile Ekonomi Bakanlığı lağvedilerek Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile birleştirilmiş ve Ticaret Bakanlığı adını almıştır. Bakanlığın farklı görevleri arasında ekonomik istihbarata ilişkin olanlarını;

- İç ve dış ticaret hizmetlerine ilişkin ana hedef ve politikaların belirlenmesine yardımcı olmak ve belirlenen dış ticaret politikasını geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmak ve gerekli koordinasyonu sağlamak,
- Ekonomik faaliyetlerin dış ticarete dönük yapılandırılması için gerekli tedbirleri almak, uygulamak ve bu tedbirlerin ilgili kamu ve özel kurum ve kuruluşlarca uygulanmasının ve koordinasyonunun sağlanması konusunda çalışmalar yürütmek,
- Ticaret odaları, sanayi odaları, ticaret ve sanayi odaları, deniz ticaret odaları, ticaret borsaları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, esnaf ve sanatkar meslek kuruluşlarına ait hizmetleri, ilgili diğer bakanlıklarla işbirliği suretiyle yürütmek, Türkiye İhracatçılar Meclisi ve İhracatçı Birliklerine ilişkin çalışmaları yürütmek,
- Dünya ticaretinden alınan payın artırılmasını ve sürdürülebilir ihracat artışını sağlamak üzere ihracatın pazar ve ürün çeşitliliğini genişletmeye yönelik gerekli tedbirleri almak ve buna yönelik destek yöntemlerini geliştirmek ve uygulamak (TCCB, 2018)

şeklinde sıralamak mümkündür.

Diğer yandan söz konusu sistem öncesinde Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olarak Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü bulunmaktaydı. Genel Müdürlüğün bazı görevleri ekonomik istihbarata ilişkindi.²⁰ Yeni sistemde bu görevleri yerine getirebilecek bir birimin olmayışı ise önemli bir eksikliktir.

Ekonomik istihbaratın Türkiye'de hangi spesifik fonksiyonları yerine getirmesi gerektiğini ele alan sonraki kısımda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere Ticaret Bakanlığı'nın ihracatın artırılmasına yönelik görevleri oldukça önemlidir. Bu kapsamda yurtdışında faaliyet gösteren ticaret müşavirlikleri/ateşeliklerin²¹ yanı sıra uluslararası

²⁰ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmeden önce Hazine Müsteşarlığı bağlı olarak faaliyet gösteren Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün de ekonomik istihbarata ilişkin görevleri mevcuttu. Hazine Müsteşarlığı'nın Maliye Bakanlığı ile birleştiği yeni sistemde teşkilat şeması içinde bu görevleri yerine getiren herhangi bir birime rastlanmamıştır.

²¹ Mülga Ekonomi Bakanlığı'nın kurumsal web sitesine göre 19/01/2017 itibarıyla 160 yerde ticaret müşavirlikler ve ateşelikler bulunmaktadır.

kuruluşlar nezdinde daimi temsilciliklerin²², faaliyet gösterdikleri ülkelerde ekonomik gelişmelerin takip etmesi ve nitelikli ekonomik bilgiye ulaşılması önemlidir. Bu minvalde, Ticaret Bakanlığı'na bağlı söz konusu yurtdışı teşkilatlarda görev yapan bürokratlar tarafından hazırlan rapor ve çalışmalar ekonomik istihbarat oluşturulmasında üretilmesinde önemli birer kaynaktır.

4.1.5. Dışişleri Bakanlığı

Günümüzdeki diplomasi anlayışında, yurtdışı temsilciliklerinin diplomatik ilişkiler kurmalarının yanı sıra bulundukları ülkelerdeki ekonomik gelişmeleri takip ederek karar alıcıları bilgilendirmeleri de bir görevleri olarak kabul edilmektedir. Zira 21.yy itibarıyla dış politikanın belirlenmesinde ekonomik ilişkiler daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan “Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü” ve “İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlükleri” Bakanlığın dış politika görevi yürütürken Türkiye ekonomisine daha fazla katkı yapmasını sağlayan bir işleve sahiptir. Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü'nün görevleri;

Dünya Ticaret Örgütü, Birleşmiş Milletler sistemi içindeki ekonomik ve sosyal kuruluşlar ile diğer uluslararası ve bölgesel nitelikli ekonomi, ticaret, çevre ve benzeri alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar ile ilişkileri, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle yürütmek, bu örgütlerin gündemindeki konuları takip etmek ve bu örgütler nezdinde ülkenin hak ve çıkarlarının savunulmasını sağlamak, dış ilişkiler ile bağlantısı olan enerji ile bölgesel ve sınır aşan sular konularındaki politika ve hareket tarzlarının oluşturulması ve uygulanması çerçevesinde icra edilecek çalışma ve faaliyetlerde, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle yer almak ve gerekli koordinasyonu sağlamaktır (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Dışişleri Bakanlığı'nda iki tane İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü bulunmakta olup biri, Türkiye'ye komşu ülke veya bölgelerle ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için gerekli olan çalışma ve faaliyetleri, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde yürütür. Diğeri ise bu ülkeler dışındaki diğer ülkelerle ikili düzeydeki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için gerekli olan çalışma ve faaliyetleri, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde yürütür. Bu Genel

²² Mülga Ekonomi Bakanlığı'nın kurumsal web sitesine göre 24/10/2016 itibarıyla AB Nezdinde Daimi Temsilcilik (Brüksel), Dünya Ticaret Örgütü Daimi Temsilciliği (Cenevre) ve OECD Daimi Temsilciliği (Paris) olmak üzere 3 tanedir.

Müdürlükler genel ekonomik gelişmeleri takip etmek suretiyle bu çalışma ve faaliyetlerin dış politikayla uyumlu olmasını gözetir (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Genel Müdürlüklerin bu görevlerinin yanı sıra Dışişleri Bakanlığı'nda görevli diplomatların ekonomi alanında bilgi ve uzmanlığa sahip olması Türk ekonomik istihbarat sistemi açısından oldukça önemlidir. ABD örneğinde olduğu gibi yurtdışında görevlendirilecek diplomatların asgari düzeyde dahi olsa ekonomi alanında eğitim almaları sağlanmalıdır.

4.1.6. Bağımsız İdari Otoriteler

Serbest piyasa ekonomilerine geçişle birlikte devletin müteşebbis rolünü terk edip denetleyici bir pozisyona geçmesi için siyasi etkilerden olabildiğince uzak özerk yapıya sahip kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Anayasanın 167. maddesinde yer alan “devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler” ifadesiyle devletin düzenleyici rolü vurgulanmıştır.

İlk örnekleri ABD’de görülen söz konusu kurumlar Türkiye’de 1980’den sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Üst kurul, düzenleyici-denetleyici kurul, bağımsız idari otorite (BİO) gibi farklı şekilde adlandırılan bu kurumları; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Kamu İhale Kurumu (KİK), Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetleme Kurumu olarak sıralamak mümkündür. Sever (2015:213)’e göre Merkez Bankası da düzenleyici bir kurum olarak kabul edilmelidir.

Bağımsız İdari Otoritelerin başlıca özellikleri, kamu tüzel kişiliğine haiz olmaları, idari ve mali özerkliklerinin bulunması, hiyerarşi ve idari vesayet denetimine tabi olmamaları, uzmanlaşmış personele sahip olmaları, denetleme, düzenleme ve yaptırım uygulama gibi yetkilerinin bulunmasıdır (Özkan, 2009:85). BİO’lar, enerji, bankacılık, iletişim, sermaye, rekabet vb. birçok alanda piyasaya müdahale etmek suretiyle ekonomik kamu düzenini sağlamaktadır. Ekonomik kamu düzeni, devlet tarafından kabul edilen ekonomik faaliyetlerle ulusal ekonomik politikanın hedefleri arasında uygunluk kurmaya yönelik düzenlemelerin bütünüdür (Öztürk, 2003:27-289). BİO’ların ekonomik kamu düzenini sağlamaya yönelik ekonomik kolluk görevleri ele alındığında

ekonomik istihbarat sisteminin bir parçası haline gelmektedirler. Bu kurumlardan SPK, BDDK, RK ve BTK ekonomik istihbarat sistemi açısından bilhassa önemlidir.

SPK, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak ve sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemek amacıyla 1981 yılında çıkarılan 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. Kurul kanunla kendisine verilen yetki çerçevesinde sermaye piyasası kurumlarına, sermaye piyasası araçlarının, ihraç ve halka arzı ile borsada işlem görmesine, sermaye piyasasının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin ve gelişmesinin sağlanmasına, yatırımcıların hak ve menfaatlerini korumaya yönelik düzenlemeler yapmaktadır (SPK, 2017).

23 Haziran 1999'da kurulan ve 2000 yılında faaliyete geçen BDDK, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına çalışmaktadır. Bu çerçevede bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleştirme, bölünme, hisse değişimi ve tasfiyelerini düzenleme, uygulama, uygulamasını sağlama, uygulamayı izleme ve denetleme görevini yerine getirmektedir (BDDK, 2017). BDDK, 2013-2015 Stratejik Planı'nda vizyonunu; "Finansal piyasalara, kuruluşlara ve tüketicilere yönelik uluslararası standartlarda düzenlemeyi, denetimi ve risk yönetimini ulusal ihtiyaçlar ve gereklilikler çerçevesinde uygulayan örnek bir otorite olmak" şeklinde belirtmiştir. Kurum misyonunu ise; "görev ve yetkileri çerçevesinde denetimine tabi kuruluşların faaliyetlerini güvenli ve sağlam şekilde gerçekleştirmesini, kredi sisteminin etkin şekilde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını sağlamak ve bu sayede finansal piyasaların gelişmesine ve finansal istikrara katkıda bulunmak" olarak ifade etmektedir.

Avrupa Birliği'nin ilgili mevzuatına uyumlu olarak hazırlanan 36/2009 sayılı Rekabet Yasası 30 Mart 2009'da Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesinin ardından yasayı yürütmekten sorumlu RK üyeleri 2011 yılı başında göreve başlamışlardır (RK, 2017). Rekabet Kurulu'nun temel görevi piyasada tekelleşme ve

kartelleşmeyi önlemektir. Piyasada rekabeti bozucu faaliyetlere karşı kurulun soruşturma açma yetkisi bulunmakta olup soruşturma neticesinde idari para cezası verebilmektedir. Diğer yandan 36/2009 sayılı Rekabet Yasasında, kurul üyeleri ve çalışanlarının gizli bilgi veya ticari sır olarak nitelendirilen herhangi bir bilgi ve belgeyi (yasa kurallarının uygulanması hariç olmak üzere) görevleri süresince veya sonrasında kullanamayacakları veya ifşa edemeyecekleri hüküm altına alınmıştır.

BTK, 2813 sayılı Kanunla 2000 yılında kurulmuş, Türkiye’de elektronik haberleşme sektöründe sektöre özgü bağımsız düzenleyici kurum olarak görevlendirilmiştir. BTK, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nın ilişkili kuruluşudur. Kurum, kendi misyon ve vizyonunu;

Bilgi ve iletişim sektöründe etkin ve sürdürülebilir rekabeti tesis etmek, ilgili tarafların hak ve menfaatlerini koruyarak memnuniyetlerini artırmak ve teknolojik gelişmeleri teşvik etmek suretiyle bilgi toplumuna dönüşümü sağlamak, bilgi ve iletişim sektöründe ülkemizi uluslararası ölçekte, etkili, rekabetçi ve yenilikçi bir konuma ulaştırmak

olarak belirtmektedir.

4.1.7. Ofisler

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle birlikte Finans Ofisi, Yatırım Ofisi, Dijital Dönüşüm Ofisi²³ ve İnsan Kaynakları Ofisi bürokrasimize eklenmiştir. Ofisler, Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahiptir. Ofislerin görevleri genel olarak ele alındığında sorumlu oldukları alanlarda birer üst kurum gibi hareket edecekleri ve diğer kurumlar arasında koordinasyon görevi üstlenecekleri anlaşılmaktadır. Söz konusu ofislerden Finans Ofisi’nin ekonomik istihbarata ilişkin görevleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu görevler; “ulusal ve uluslararası bankacılık ve finans sektörünü izlemek ve analizler yapmak, finans kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve uluslararası fonların Türkiye’ye gelmesini sağlayıcı çalışmalar yapmak” olarak sayılabilir (TCCB, 2018).

²³ Ofisin görevleri arasında siber güvenlik ve bilgi güvenliğini artırıcı projeler geliştirmek de bulunmakta olup başka bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile lağvedilen Siber Güvenlik Kurulu’na ait bu görev, Dijital Dönüşüm Ofisi’ne verilmiştir.

4.1.8. Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) ve Borsa İstanbul (BİST)'in ulusal ekonomik istihbarat sistemi içinde yer almalıdır. TCMB, organizasyona sağlayacağı ekonomik bilgiler ve organizasyonlardan edineceği bilgilerle piyasalara müdahale ederek istikrarı sağlayabilir (Duramaz ve Gökbunar, 2017:65). BİST ise finansal piyasalardaki spekülâtif ve manipülâtif hareketleri izleyip bunları sistemdeki diğer katılımcılarla paylaşacaktır. Bunun yanı sıra Maliye ve Hazine Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Kalkınma Bakanlığı görevleri itibariyle veri tabanlarında birçok ekonomik bilgi ve belge bulundurduğundan dolayı ekonomik istihbarat sistemi içinde yer almalıdır. Günümüzde sermaye piyasası ve finansal piyasalarda çok yüksek miktarda işlemler gerçekleştirilmekte, bu işlemler ekonomiler için yıkıcı etkiler oluşturabilmektedir. Bahse konu kurumların sisteme entegre edilmesi, sermaye ve finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek olumsuzlukların bu sistem içinde elimine edilmesini sağlayacaktır.

İş dünyasında faaliyet gösteren dernek ve örgütlerin (TÜSİAD, TOBB, DEİK, TİM vd.) siyasi ve ekonomik birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Bu örgütler, üyelerinin çıkarlarının korumanın yanında sahip oldukları bütçe ve üye sayılarıyla uygulanan ekonomi politikalarında hükümetler üzerinde bir baskı unsuru olabilmektedir. Söz konusu örgütlerden Türkiye’de en fazla öne çıkanlar ise Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Sanayi ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)²⁴ ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)’dur. Bu dernek ve örgütlerin, hükümetler karşısında baskı unsuru olabilmeleri, üyeleri sebebiyle sahip oldukları ekonomik veri tabanı ve yaptıkları ekonomik araştırmalar Türk ekonomik istihbarat sistemi içinde yer almalarını gerektirmektedir.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) yaptığı çalışmalarla son dönemde öne çıkan kurumlar arasındadır. TİKA, Türkiye’nin dış yardımlarını organize etmekte olup restorasyon, sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık, idari ve sivil altyapının geliştirilmesi gibi birçok alanda faaliyet yürütmektedir (TİKA, 2017). 1992 yılında

²⁴ Söz konusu oluşumların kendi kurumsal web sitelerine göre; TOBB’a çeşitli büyüklüklerde ve bütün sektörlerden 1 milyon 200 binin üzerinde firma kayıtlı olup TÜSİAD’ın üyeleri ise 4.000’e yakın şirketi temsil etmektedir. Bununla birlikte TÜSİAD gönüllü bir kuruluş iken TOBB ise kamu kurumu niteliğindedir.

kurulan kurum, hâlihazırda 54 ülkede 56 Program Koordinasyon Ofisi ile faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda TİKA, sahip olduğu imkânlarla faaliyet gösterdiği ülkelerde pazarların belirlenmesi ve iş ortaklıkları kurulmasına öncülük ederek bir anlamda ekonomik istihbarat faaliyetlerine katkı sağlayabilir (Duramaz ve Gökbnar, 2017:65-66).

Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Daire Başkanlığı iç güvenlik istihbaratı konusunda yetkilendirilmiştir. Bunun yanında bu kurumlarca yürütülen faaliyetlerin bir kısmı organize suç örgütleri tarafından işlenen ekonomik suçları önlemeye yöneliktir. Bahse konu faaliyetler çerçevesinde Türk ekonomik istihbarat sistemine katkıda bulunabilirler. Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'nın temel görevi dış askeri istihbarat temin etmek olarak kabul edilmektedir (Ateş, 2014:95). Bununla birlikte özellikle askeri teknolojiyi ait hususların ekonomik istihbarat boyutu da bulunmaktadır. Ayrıca ateşeliklerin bulundukları ülkelerde ekonomik gelişmeleri takip etmeleri de mümkündür.

Her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de bürokrasinin çoğu kez eleştiriye ve yeni fikirlere kapalı olması söz konusudur. Bu nedenle ekonomik istihbarat konusunda görevli kamu kurumlarınca yanlış kararlar alınabilmesi olasıdır. Yanlış kararların önüne geçilmesinde ise üniversiteler ve think-tank kuruluşlarının varlığı önemlidir. Bu kapsamda think-tank kuruluşları ve üniversiteler yaptıkları akademik çalışmalarla Türk istihbarat sisteminde ekonomik istihbarat görevi yürüten kamu kurum ve kuruluşlarını aydınlatıcı, onların bilgi ve donanım eksikliklerini kapatan bir rol üstlenmelidir.

Bununla birlikte ekonomik istihbarat Türkiye'deki üniversiteler tarafından yeni anlaşılmaya başlanmış ve hakkında ancak 3-4 yıldan beridir akademik çalışmalar yapılmaktadır. Şimdiye kadar başlığında "ekonomik istihbarat" terimi geçen toplam 7 çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan 3'ü makale, 3'ü yüksek lisans tezi, 1'i ise kitap şeklindedir.²⁵ Ekonomik istihbaratın fakülte ve enstitü düzeyinde anabilim dalı ve/veya akademik bir program şeklinde ele alınmayışı önemli bir eksiklikler. Programlarında ulusal güvenlik ve istihbarat konularına yer veren bazı enstitülerde ise ekonomik istihbarat etraflıca anlatılmadan kısa bir şekilde değinilmektedir.

²⁵www.academia.edu, www.tez.yok.gov.tr ve internet üzerinden Aralık 2017'de genel tarama yapılarak elde edilmiş olup Türkçe bazı makale ve kitaplarda ekonomik istihbarat kavramına değinilmiş olup bunlar sayıya dahil edilmemiştir.

Üniversitelere benzer şekilde think-tank kuruluşları da ekonomik istihbarat çalışmaları konusunda oldukça düşük bir performans sergilemektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren think-tank kuruluşlarınca zaman zaman nitelikli ekonomik raporlar ortaya koyuluyor olsa da spesifik olarak Türkiye’deki ekonomik istihbaratı ele alan kayda değer bir çalışmalar yapılmamaktadır.

4.2. Yasal Düzenlemeler

Türk Ceza Kanunu’nun 239. Maddesi, “ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması” başlığını taşımaktadır. Söz konusu maddenin fıkraları aşağıda sıralanmıştır.

Sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vakıf olduğu ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikâyet üzerine, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı yolla elde eden kişiler tarafından yetkisiz kişilere verilmesi veya ifşa edilmesi hâlinde de bu fıkra göre cezaya hükmolunur.

Birinci fıkra hükümleri, fennî keşif ve buluşları veya sınai uygulamaya ilişkin bilgiler hakkında da uygulanır.

Bu sırlar, Türkiye’de oturmayan bir yabancıya veya onun memurlarına açıklandığı takdirde, faile verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. Bu hâlde şikâyet koşulu aranmaz.

Cebir veya tehdit kullanarak bir kimseyi bu madde kapsamına giren bilgi veya belgeleri açıklamaya mecbur kılan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Maddeyle “ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri ile fennî keşif ve buluşları veya sınai uygulamaya ilişkin bilgiler” konusundaki suiistimaller suç kategorisine sokularak bunlara ilişkin ihlallere cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Şüphesiz kanun yapıcı TCK’ya böyle bir madde koyarak –açıkça zikretmese de- endüstriyel ve ekonomik casusluk faaliyetlerine karşı cezai müeyyideler getirmiş ve bu tarz faaliyetlerle yasal zeminde mücadele amaçlanmıştır.

Hukukumuzda ticari sırn korunmasına ilişkin genel hükümler, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 54. madde ve devamında “haksız rekabet” başlığı altında düzenlenmiştir. Kanunu’nun, 55. maddesinde ticari sırlara ilişkin haksız rekabet hallerinin hangileri olduğu sıralanmakta, 56. maddesinde bu husustaki hukuki yaptırımlar, 62 ve 63. maddelerinde ise cezai sorumluluklardan bahsedilmektedir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 73. maddesi "sırların saklanması", 159. maddesi ise "sırların açıklanması" başlığını taşımaktadır. Kanuna göre; BDDK Başkan, üyeleri ve personeli, TMSF Kurul Başkan, üyeleri ve personeli, BDDK'ya dışarıdan destek veren kişi ve kuruluşlar, bankalar tarafından sır saklamakla yükümlü kişiler (banka ortakları, banka yönetim kurulu üyeleri, banka mensupları, banka ortakları, yönetim kurulu üyeleri ve mensupları adına hareket eden kişileri bankaların görevlileri, bankaların diğer görevlileri, bankaların destek hizmeti aldıkları kuruluşlar ve bunların çalışanları) bankaların müşterilerine ait sırları saklamakla yükümlüdür. Ayrıca kanunun 73. maddesinde belirtilen yükümlülüğe uymayanlar için bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin günden iki bin güne kadar adli para cezası hükmolunmuştur. Banka ve müşterilere ait sırları açıklayan üçüncü kişiler hakkında da aynı cezalar uygulanmakta olup ilgili kimseler sırları kendileri ya da başkaları için yarar sağlamak amacıyla açıklamış olursa verilecek cezalar altıda bir oranında artırılır.

10/01/2017'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sınai Mülkiyet Kanunu ile tüm sınai haklar tek çatı altında toplanmıştır. Metne göre kanunun amacı, marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması ve bu suretle teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktır. Kanunla birlikte bu alanda düzenlemeler içeren 551, 554, 555 ve 556 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameleri kaldırılarak patent, marka, endüstriyel tasarım ve coğrafi işaretler için ayrı ayrı kanun metinleri bir arada toplanmış ve marka haklarının ihlali halinde hapis ve para cezaları öngörülmüştür.

Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak ekonomik istihbarata ilişkin yasal düzenlemelerde kişi hak ve özgürlüklerinin korunması, firmaların rekabet edebilirliklerinin desteklenmesi ve yabancı sermayenin ürkütülmemesi gerekmektedir. Kanun yapıcının bu alandaki düzenlemelerde güvenlik-ekonomi dengesini dikkate alması gerektiği sıklıkla ifade edilmektedir. Ayrıca ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerine karşı yasal düzenlemelerin caydırıcı olması da son derece önemlidir.

"Ticari Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında" Kanun Tasarısı Ekim 2011'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştur. Tasarıda ticari sır, banka sırrı ve müşteri sırrı gibi kavramlar tanımlanmış ve cezai hükümler getirilmiştir. Tasarıda kanun kapsamındaki sırların sahipleri ve bu sırları ellerinde bulunduranların sırları; "TBMM, mahkemelere ve Cumhuriyet başsavcılıklarına sır kapsamındaki bilgi ve belgeleri

vermekle yükümlü” olduğu yer almıştır. Ne var ki tasarıya Türkiye Bankalar Birliği’nce itiraz edilmiş, bankalara ait sırların meclis oturumlarında ele alınması sonucunda bu sırların korunması hususunda sorunlar oluşturabileceği vurgulanmıştır. TBMM’de görüşülmesi sırasında bazı milletvekilleri tasarıya karşı çıktığından görüşmeler ertelenmiş ve tasarının yasalaşması mümkün olmamıştır.

2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Kanunu’nda 17/04/2014’de yapılan değişiklikle MİT’in; “5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kurum ve kuruluşlar ile diğer tüzel kişiler ve tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlardan bilgi, belge, veri ve kayıtları alabileceği, bunlara ait arşivlerden, elektronik bilgi merkezlerinden ve iletişim alt yapısından yararlanabileceği, bu kapsamdaki taleplerden kendi mevzuatlarındaki hükümler gerekçe gösterilerek kaçınılamayacağı” hususu düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile MİT’in her türlü bilgiye ulaşma yetkisine sahip olması sonucunda ticari sır kavramının zarar göreceği, ayrıca yabancı firmaların Türkiye’den yatırım yapmaktan kaçınabilecekleri şeklinde eleştiriler getirilmiştir.

Sınai Mülkiyet Kanunu ile marka, patent vb. hakların korunması bir çatı altında toplanmış olmasına karşın Türkiye’de ekonomik istihbarata ilişkin yasal düzenlemeler dağınık ve çağın gerisindedir. Bunun yanında teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hal aldığı günümüzde ekonomik ve endüstriyel casuslukla mücadelede temel yasal düzenleme olan TCK’nın ilgili maddelerinde yeniden bir düzenlemeye gidilmesi gerekliliği ortadadır.

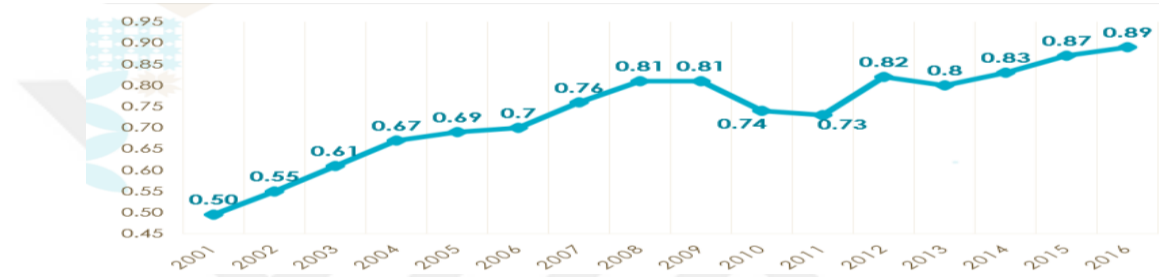
4.3. Türkiye’de Ekonomik İstihbaratın Fonksiyonları

Türkiye ekonomisinin bazı yapısal sorunları ele alındığında Türkiye’de ekonomik istihbarat sistemi bazı fonksiyonları yerine getirmesi gerektiği aşikardır. Genel fonksiyonlar ekonomik güvenlik ve ekonomik güç olup ayrıca ele alınmayacaktır. Spesifik amaçlar olan ihracatı artırma, inovasyonu destekleme ve geliştirme, ekonomik karşı istihbarata bu alt başlıkta yer verilecektir.

4.3.1. İhracatı Artırma

1980 öncesinde ithal ikameci bir büyüme modeli benimseyen Türkiye, 24 Ocak 1980 kararlarıyla piyasa mekanizması ve dışa açık ekonomiye geçiş yapmıştır. Bu süreçle beraber ihracatı teşvik eden, ithalatı serbestleştiren politikalar uygulanmaya

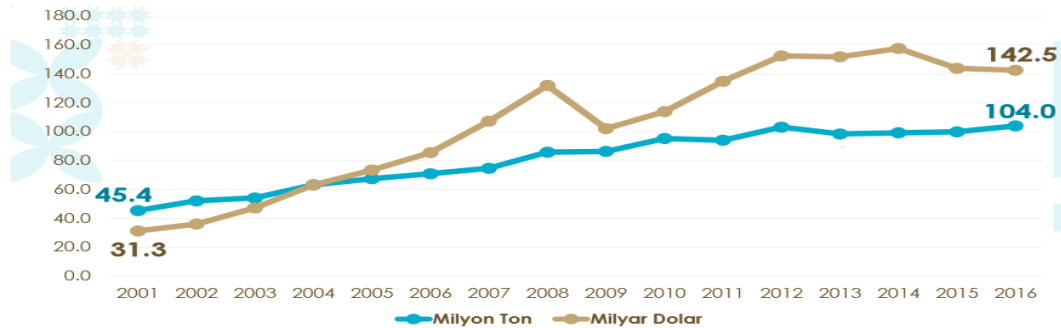
başlamıştır. Söz konusu politikalar ihracat artışını beraberinde getirmiş olup 1980 yılında 2,9 milyar dolar olan toplam ihracat, 1990'a gelindiğinde 12,9 milyar dolara yükselmiştir. 1980 öncesinde ihracat tarıma dayanmakta iken dışa açılmayla birlikte sanayinin ihracat içindeki payı gitgide artarak %90'lara kadar ulaşmıştır. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olunması, 1996 yılında ise Gümrük Birliği Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Türkiye küresel pazarlara daha fazla eklemlenmiştir. 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin ihracatı artışı ivme kazanmış ve grafikte görüldüğü üzere küresel ticaret içindeki payı artış göstermiştir.

Kaynak: www.tim.org.tr (05.10.2017)

Şekil 4.1. Yıllara Göre Türkiye'nin Dünya İhracatından Aldığı Pay

Şekil 4.2'de grafikte gösterildiği gibi 2001 yılında 31.3 milyar dolar olan toplam ihracat 2016 yılına gelindiğinde 142.5 milyar dolar yükselmiştir. 2001-2016 arasında küresel krizin yaşandığı 2009 yılı hariç ihracat artışı yaşanmıştır. Ne var ki, uzun yıllar boyunca ithalat ihracata nazaran daha fazla artış hızına sahip olmuştur, bu durum dış ticaret açığının kronik hale gelmesine neden olmuştur.

Kaynak: www.tim.org.tr (05.10.2017)

Şekil 4.2. Yıllara Göre Değer ve Miktar Bazında İhracatın Değişimi

Toplam ihracatın önemli bir kısmının sınırlı sayıdaki ülkeye ve sınırlı sayıda ürünle gerçekleştirilmesi kısacası pazar çeşitliliğinin ve ürün çeşitliliğinin düşük kalması ihracatçıyı ithalatçı ülkelerin büyüme performansına bağımlı hale getirecek ve ihracat gelirlerinde istikrarsızlığa neden olacaktır. Bu çerçevede gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer alan Türkiye’de ihracatta ürün ve pazar çeşitliliğinin sağlanması ekonomideki kırılganlığın oluşturacağı riskleri en aza indirilmesi ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması açısından önemli hale gelmektedir. Türkiye’nin 2000 yılı sonrasında ihracatını yükseltmesinde pazar çeşitliliğini yanı sıra ürün çeşit ve kalitesi açısından rekabet edebilirliğini artırması önemli rol oynamıştır.

Türkiye’nin ihracatta çeşitliliği sağlamasının ekonomideki olumlu etkileri üzerine ekonomik modeller kullanılarak yapılmış farklı araştırmalar bulunmaktadır. Değer ve Genç (2010), Türkiye’nin 1980-2007 yılları arasındaki ihracat verilerini kullanarak yaptıkları araştırma sonucunda ihracattaki pazar çeşitliliğinin ülkeyi dış şoklara karşı dayanıklı hale getireceği ve pozitif dışsalıklar oluşturacağını ileri sürmüştür. Çelik (2016:99-100) Türkiye’nin 1999 yılında düşük ürün ve pazar çeşitliliğine sahip iken bu değişkenlerin yıllar içinde arttığını, 2012’ye gelindiğinde ülkenin Çin, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte ülkelerin ardından en yüksek pazar çeşitliliğine sahip ekonomi haline geldiğini belirtmektedir. Tur ve Kaplan (2017), 1995-2013 yılları arasında Türkiye’nin ihracat yapısında dönüşümü ele aldıkları çalışmalarında ihraç mallarında ürün çeşitliliğinin arttığı, teknoloji gruplarının ihracattan aldığı payda artış kaydedildiği, aynı şekilde sermaye yoğun ve taklidi zor araştırma yoğun mallar grubunun da ihracattaki paylarının yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.2. Türkiye’nin 2007-2016 Arası İhracatı

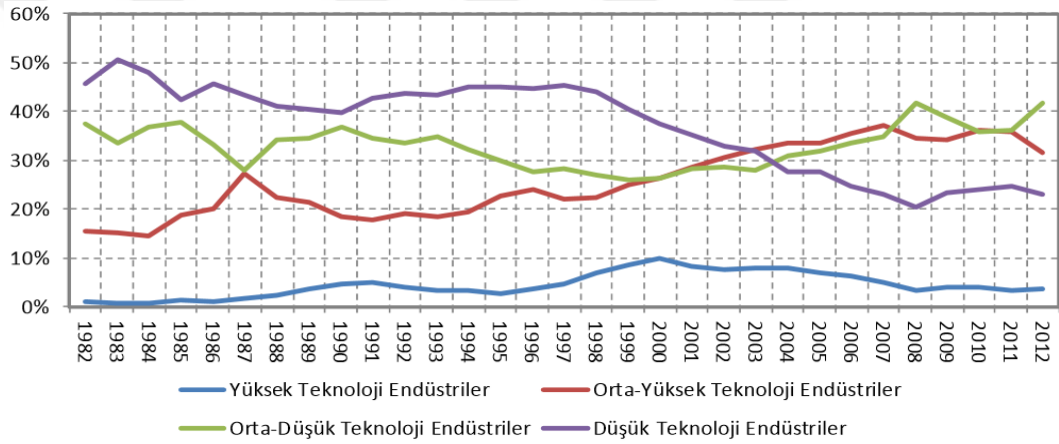
Ülke grubu	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
A-Avrupa Birliği (AB 28)	48,0	44,5	43,5	41,5	39,0	46,4	46,5	46,2	48,3	56,6
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	1,3	1,3	1,4	1,6	1,5	1,9	1,8	1,9	2,3	2,7
C-Diğer ülkeler	50,8	54,2	55,1	56,9	59,5	51,7	51,7	51,8	49,5	40,6
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	6,8	9,8	9,6	9,4	9,3	9,4	9,8	10,9	11,6	9,8
2-Kuzey Afrika	5,4	5,9	6,2	6,6	6,2	5,0	6,2	7,3	4,4	3,8
3-Diğer Afrika	2,6	2,7	2,5	2,7	2,6	2,7	2,0	2,7	2,4	1,8
4-Kuzey Amerika	5,2	4,9	4,6	4,3	4,4	4,0	3,7	3,5	3,6	4,2
5-Orta Amerika ve Karayipler	0,6	0,6	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5
6-Güney Amerika	0,8	0,9	1,2	1,4	1,4	1,4	1,1	0,7	0,7	0,5
7-Yakın ve Orta Doğu	22,0	21,6	22,5	23,4	27,8	20,7	20,5	18,8	19,3	14,1
8-Diğer Asya	6,8	7,2	7,4	7,9	6,9	7,6	7,5	6,6	5,4	4,9
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,5	1,1	0,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr (08.10.2017)

Türkiye’nin 2007-2016 arasında ihracat yaptığı ülke gruplarının toplam ihracatı içindeki payını gösteren tablo 4.2 incelendiğinde ise AB-28’in Türkiye’nin en büyük ihracatçısı olduğu görülmektedir. Küresel krizin yaşanmaya başladığı 2008 ve etkilerinin devam ettiği 2009 yılında bu ülke grubuna yönelik ihracatta bir düşüşün meydana geldiği görülmektedir. Türkiye’nin, AB-28 ülkeler grubunda yaşadığı kaybı Kuzey Afrika ve Yakın-Orta Doğu’ya yaptığı ihracatı artırmak suretiyle telafi etmeye çalışmıştır. Ayrıca Türkiye’nin Kuzey Amerika’ya ihracatının payında zaman içinde az da olsa bir artış yaşanmıştır. Söz konusu veriler ele alındığında Türkiye’nin küresel kriz sonrasında Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki ülkelere olan ihracatını artırmak suretiyle yeni pazarlara açılmaya çalıştığını bu sayede ihracattaki kaybını minimize etmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Bu minvalde Dünya Bankası’nın 2014 yılında yayımladığı raporda; “Türkiye’nin son dönemde ihraç mallarının geleneksel olmayan pazarlara kararlı şekilde yönlendirmesi ve kriz sonrası Avrupa’nın gerileyen talebinin telafisine yönelik alternatif pazar arayışı ihracat pazarını çeşitlendirmesinde etkili

olduğu” (Çelik, 2016:100) ifade edilmektedir.

Türkiye ihracatta ürün ve pazar çeşitliliği açısından 2000’li yıllardan itibaren gelişme göstermiş olsa da hâlihazırda bazı adımları atması gerekmektedir. Türkiye’nin ihracatının önemli bir kısmı yakın coğrafyasında yer alan AB-28, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yoğunlaşmıştır. Bu durum, Türkiye’nin ihracat hacmi açısından bir risk teşkil etmektedir zira söz konusu ülkelerde yaşanabilecek olası ekonomik ve finansal krizler Türkiye ekonomisini de olumsuz etkileyecektir. Diğer yandan Çelik (2016), çekim modeli çerçevesinde Türkiye’nin 2013 yılında ihracat yaptığı 42 ülkeyi ele alarak yaptığı analiz sonucunda Türkiye’nin ABD ve Çin gibi uzak coğrafyada yer alan ülkelerin yanı sıra yakın coğrafyadaki Yunanistan ve Romanya gibi ülkelere de potansiyelinin altında ihracat gerçekleştirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Kaynak: Soybilgen (2013)

Şekil 4.3. Teknoloji Düzeyine Göre Türkiye’nin İmalat Sanayi İhracatı (1982-2012)

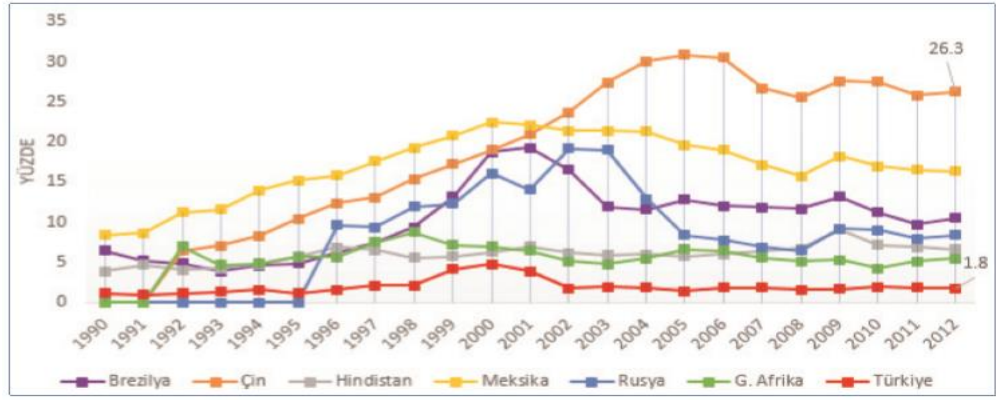
Kaynak: www.tuik.gov.tr (08.10.2017)

Şekil 4.4. Teknoloji Düzeyine Göre Türkiye’nin İmalat Sanayi İhracatı (2013-2015)

Türkiye’de 1982-2012 ve 2013-2015 yılları arasındaki imalat sanayi ihracatının teknoloji düzeyine göre sınıflandırıldığı şekil 4.3 ve 4.4’e bakıldığında zaman içinde yüksek teknolojlili endüstrilerin²⁶ ihracat içindeki payının diğerlerine nazaran oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Düşük teknolojlili endüstrilerin payı ise 2004-2012 arasında %20-%30 arasında seyretmektedir. Diğer yandan 2013-2015 arasında düşük teknolojlili ürünler en yüksek paya sahiptir. 2016 yılında ise imalat sanayi ihracatının %35.1’i düşük, %28.3’ü orta-düşük, %33.1’i orta-yüksek ve %3.5’u yüksek teknolojlili ürünlerden oluşmaktadır (TÜİK, 2017).

Zaman içinde düşük teknolojlili ürünlerden orta-düşük ve orta-yüksek teknolojlili ürünlere bir geçiş olduğu görülmekle birlikte düşük teknoloji ile üretilen malların imalat sanayinde hala en yüksek paya sahip olması Türkiye’nin ihracatta istediği atılımı gerçekleştirememesindeki en büyük engeldir. Bunun yanında Türkiye gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerle karşılaştırıldığında yüksek teknoloji ihracatı açısından oldukça zayıf bir konumda bulunmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye’nin 2003-2011 arasındaki yüksek teknoloji ihracatının imalat sanayi içindeki payı %1.8-1.9 arasında bir seyir izlerken bu oran orta-üst ve üst gelir gruplarındaki ekonomilerde %16-20 aralığındadır (Soybilgen,2013:3). Şekil 4.5’te ise 1990-2012 yılları arasında Türkiye, Meksika ve BRICS ülkelerinin yüksek teknoloji ürün ihracatının toplam ihracat içindeki payı gösterilmiştir. Buna göre yüksek teknolojlili ürün ihracatında Türkiye BRICS ve Meksika gibi gelişmekte olan ekonomilerin oldukça gerisinde kalmıştır.

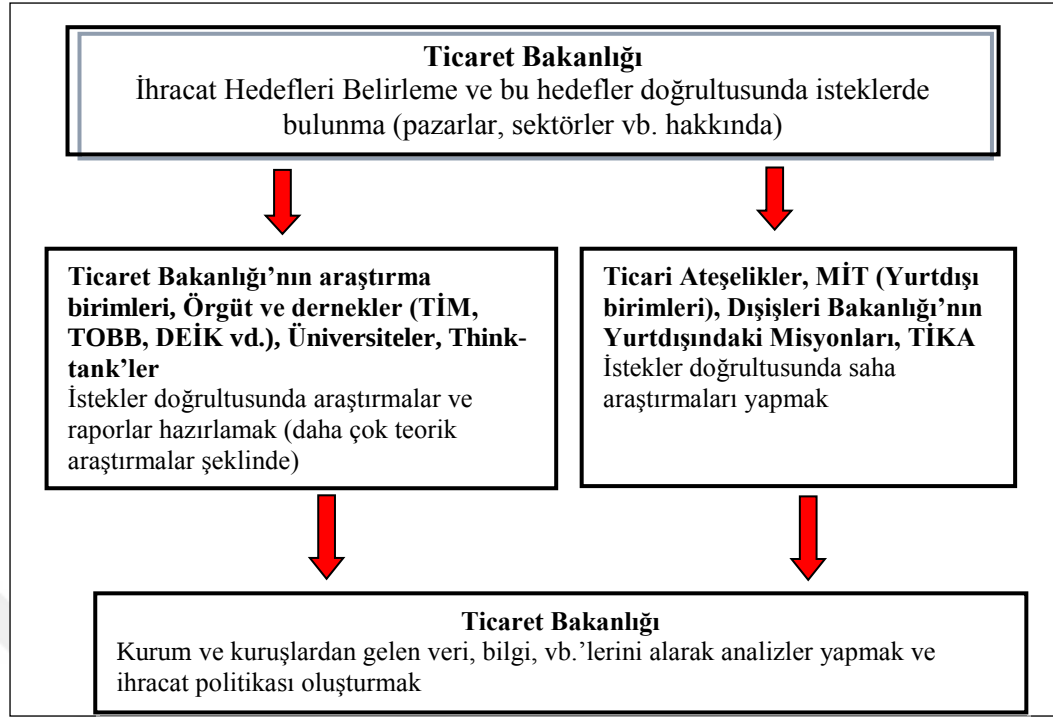
²⁶ Teknoloji yoğunluğuna göre ürün grupları sınıflandırması OECD tarafından ISIC Rev.3 sınıflaması baz alınarak hazırlanmıştır. Bu sınıflandırmaya göre; hava ve uzay taşıtları, tıpta ve eczacılıkta kullanılan kimyasal ve bitkisel kaynaklı ürünler, radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları, tıbbi aletler, hassas optik aletler ve saatler yüksek teknolojlili ürünler olarak sayılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. www.tuik.gov.tr

Kaynak: Çelik (2016:113)

Şekil 4.5. Türkiye'nin Yüksek Teknoloji Ürünleri İhracatının Karşılaştırılması

Türkiye'nin ihracatında yaşanan olumsuzluklar bağlamında ürün ve pazar çeşitliliğini artırıp ihracata katkıda bulunmak ekonomik istihbaratın fonksiyonlarından biri olmalıdır. Bu çerçevede ekonomik istihbarat konusunda görevleri bulunan kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği gerekir. Ticaret Bakanlığı ihracatın artırılması konusunda ekonomik istihbarat görevi bulunan kurum ve kuruluşlara öncülük etmelidir. Bakanlık, farklı sektör ve pazarlarda ihracat hedeflerini ve ihtiyaçlarını belirledikten sonra diğer kurumlarla işbirliği içinde hareket etmelidir. İhracatı artırma kapsamında Bakanlığın öncülük edeceği faaliyetin ekonomik istihbarat sistemi içinde nasıl bir yol izleyeceği aşağıda gösterilen basit bir modelle açıklanabilir.

Şekil 4.6. İhracatı Artırma Amacı Doğrultusunda Ekonomik İstihbarat Sisteminin İşleyişi

Ticaret Bakanlığı'nın ihracat hedefleri doğrultusunda kurum ve kuruluşlardan teorik ve saha araştırmaları talebinde bulunması mümkündür. Bu istekler, yabancı ülke pazarlarının büyüklüğü, sektörlerin durumu, üretilen malların kalitesi, piyasaların monopolistik, oligopolistik yapısı vb. birçok konuda olabilir. Üniversitelerin yanı sıra başta Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve DEİK olmak üzere dış ticaretle ilgilenen diğer kuruluşlarca hazırlanan analizler, ekonomik istihbarat sistemi içinde Ticaret Bakanlığı için yol gösterici olacaktır. İhracatın artırılması bağlamında saha araştırmaları ve ekonomik istihbarat toplama faaliyetleri ise bu teorik araştırmaları tamamlayıcı niteliktedir. Bu açıdan başta Ticaret Bakanlığı'na bağlı ticari ateşelikler olmak üzere MİT'in yurtdışı birimleri, misyonlar ve TİKA ihracat konusunda saha araştırmaları yapma ve ekonomik istihbarat toplama faaliyetinde bulunabilirler. Kurumlar bu faaliyetleri sırasında legal olmayan yöntemleri kullanabileceği gibi illegal yollara da başvurabilirler. Başlıca legal ve illegal yöntemler, konferanslar ve firma ziyaretlerine katılma, fuarlara katılan ürünlerin izinsiz dokümanate edilmesi, kıyılmış dokümanların çöpten toplanması, firma çalışanlarının anjage edilmesi, hedef firmaya yönelik teknik izleme faaliyetinde bulunma, paravan şirketler kurarak başka şirketleri satın alma, ileri

teknoloji kullanan firmaların sırlarını ele geçirmek amacıyla ortaklık teklif etme ve/veya ortak araştırma teklifinde bulunma, ülkenin farklı bölgelerine gezi ve seyahatler düzenleme olarak sıralanabilir. Son maddeyi örnekleyecek olursak Batılı birçok diplomatın sıklıkla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni ziyaret ederek buradaki kanaat önderleriyle görüşmeler yapmasının siyasi amaçlarının yanı sıra ekonomik amaçları da bulunmaktadır. Şirketlerin rekabet istihbaratı sonucunda elde etikleri çıktılar da Ticaret Bakanlığı'nın ihracat politikası oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Yüksek teknoloji ürünler ve bunların ihracat içindeki payı ekonomik istihbaratın diğer iki fonksiyonu (inovasyonu destekleme ve geliştirme, ekonomik karşı istihbarat) ile de yakından ilişkilidir. İnovasyonun desteklenmesi ve geliştirilmesi, başta yüksek teknoloji ürünler olmak üzere birçok yeni ürünün ortaya çıkışını beraberinde getirecektir. İnovasyon çalışmaları sonucunda katma değeri yüksek ürünler ortaya çıkarken bunların yabancı istihbarat servisleri, yabancı şirketler, mafyatik yapılar vb. tarafından ele geçirilmesini önlemek ise ekonomik karşı istihbarat faaliyetleri gerektirir.

4.3.2. İnovasyonu Destekleme ve Geliştirme

İnovasyon, Türkçe'de "yenilik, yenilikçilik" gibi kelimelere karşılık gelmekle birlikte kavramın bu kelimeleri aşan bir anlam yelpazesinde bulunduğunu küresel ekonomide son yıllarda yaşanan değişime ve kavramla ilgili akademik araştırmalara bakarak anlamak mümkündür. J.A.Schumpeter kavramı ilk kez ele almış olup "girişimciye kar getiren ve teknolojik ilerlemeler sonucu ortaya çıkan her şey" (Maiwald 1998'den aktaran Karaöz ve Albeni, 2003:3) olarak ifade etmiştir. İnovasyon en geniş anlamıyla "toplumsal, kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılması" (Yavuz vd., 2009:67) olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle kavram, hem bir süreç (yenilemeyi/yenilenmeyi) hem de bir sonuca (yenilik) karşılık gelmektedir (Göker vd., 2003:9).

İnovasyonun farklı tanımlarına karşın kesin olan şey ise küresel ekonomide ortaya çıkan rekabet ve yaşanan teknolojik değişimin firmaların ayakta kalması için bir baskı unsuru oluşturduğu, bu baskı nedeniyle firmaların inovasyona yöneldikleridir. İnovasyon firmalar açısından yalnızca ürün ve hizmette ortaya çıkan yenilik olarak ele alınmamaktadır, üretim süreçleri, organizasyon yapısı, pazarlama vb. birçok kriterde ortaya çıkan yenileşme de birer inovasyondur.

Türkiye'nin inovasyon açısından dünyadaki yerini öğrenmek için çeşitli kriterlere göz atmak faydalı olacaktır. Cornell Üniversitesi, Dünya Fikri Haklar Örgütü (WIPO) ve INSEAD (The Business School for the World) tarafından her yıl hazırlanan “Küresel İnovasyon Endeksi (Global Innovation Index)” bu açıdan güvenilir veriler içermektedir. 2017 içinde yayımlanan son indeks verilerinde 127 ülke incelenmiş olup Türkiye 43. sırada yer almaktadır.²⁷ Türkiye, orta gelir grubunda yer alan ülkeler arasında ise 5. sıradadır.

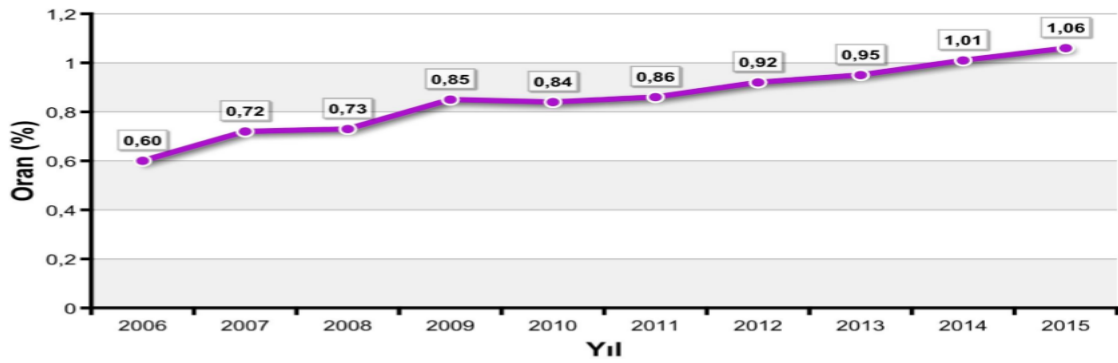
Tablo 4.3. Ülkelere Ait İnovasyon Endeks Sıralaması (2016 verileri)

Ülkeler	Sıralama	Gelir Grubu
İsviçre	1	Yüksek
İsveç	2	Yüksek
Hollanda	3	Yüksek
ABD	4	Yüksek
Çin	22	Orta
Bulgaristan	36	Orta
Malezya	37	Orta
Romanya	42	Orta
Türkiye	43	Orta
Yemen	127	Düşük

Kaynak: The Global Innovation Index 2017

İnovasyon çıktılarını değerlendirmek üzere bilimsel yayın ve patent sayısı en fazla kullanılan iki gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır (Memiş, 2015:7). Ülkeler arasında inovasyon karşılaştırılması yapılmasında Ar-Ge harcamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'ya oranı gibi bazı alt bileşenler de kullanılmaktadır. Türkiye'de bu alt bileşen 2006 yılından bu yana yükselmektedir.

²⁷ Türkiye 2015 yılı raporunda 58., 2016 raporunda ise 42. sırada yer almıştır.

Kaynak: www.tubitak.gov.tr (07.11.2017)

Şekil 4.7. Türkiye’de Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı

Aynı endeksin 2014 yılı verileri ele alındığında Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı sıralamasında Türkiye 35. Sırada yer almakta olup Güney Kore, İsrail ve Japonya ilk 3 sırada yer almaktadır. İnovasyon karşılaştırmalarında kullanılan bir başka ölçüt üniversite-sanayi işbirliğinde ise Türkiye 123 ülke arasında 60. Sıradadır.

Tablo 4.4. Ülkelere Ait Üniversite-Sanayi İşbirliği Sıralaması (2016 yılı verileri)

Ülkeler	Sıralama
İsviçre	1
Finlandiya	2
İsrail	3
ABD	4
Kenya	25
Güney Afrika	26
Güney Kore	28
Türkiye	60
Yemen	123

Kaynak: The Global Innovation Index 2017

Uluslararası Patent İşbirliği Antlaşması (Patent Treaty Cooperation)²⁸a yapılan başvurular da inovasyon için önemli bir göstergedir. Türkiye 2016 yılı verilerine göre 103 ülke arasında 32. sıradadır. İnovasyonun ortaya çıkabilmesi için nitelikli bilimsel

²⁸ Uluslararası Patent İşbirliği Antlaşması (PCT), bir buluşun birden çok ülkede korunması istendiği takdirde bunu kolaylaştırmak ve ekonomik hale getirmek amacıyla üye ülkelerin yapmış olduğu bir antlaşmadır. Daha fazla bilgi için bkz. www.turkpatent.gov.tr

makalelerin ortaya çıkması gerekir, endekse göre dergilerde yayımlanan bilimsel ve teknik makaleler bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Türkiye yayımlanan bilimsel ve teknik makale sayısı açısından 126 ülke arasında 43. sırada yer almaktadır.

Tablo 4.5. Uluslararası Patent İşbirliği Antlaşması'na Yapılan Başvuru Sayısına Göre Sıralama (2016 yılı verileri)

Ülkeler	Sıralama
Japonya	1
Güney Kore	2
İsveç	3
İsviçre	4
Çin	17
Trinidad Tobago	29
Türkiye	32
Nijerya	104

Kaynak: The Global Innovation Index 2017

Tablo 4.6. Bilimsel ve Teknik Makale Sayısı Açısından Sıralama (2016 verileri)

Ülkeler	Sıralama
İzlanda	1
Danimarka	2
İsviçre	3
Slovenya	4
Güney Kore	25
Ermenistan	26
İran	35
Malavi	37
Türkiye	43
Dominik Cumhuriyeti	126

Kaynak: The Global Innovation Index 2017

Türkiye inovasyonda son dönemde bir ilerleme kaydetmiş olsa bile bu yeterli gözükmemektedir. Küresel inovasyon endeksi sıralamasına bakıldığında Türkiye bir çok değer açısından orta sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin inovasyondaki gelişimini ve güncel durumunu anlamak açısından Güney Kore ile karşılaştırmak faydalı olacaktır. Zira birçok iktisatçı yaptıkları analizlerde Güney Kore ve Türkiye'yi aynı kategoride ele almaktadır. Güney Kore, 1970'li yıllarda Türkiye'nin gerisinde bir ülke iken 1980'lerde sanayi stratejisinden teknoloji stratejisine geçiş yaparak ekonomide büyük bir atılım

gerçekleştirmiştir (Tunçsiper ve Fırat, 2016:851). Güney Kore, Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan 2016 yılı İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne göre 18. sırada yer almaktadır. Ülke, 1.4 trilyon dolarlık GSYH'ya ve kişi başına 36.500 dolar gelire sahip olup küresel inovasyon endeksinde 11. sıradadır. Dünya Bankası'nın raporlarına göre dünyanın 15. büyük ekonomisine sahip olan G.Kore, Çin ve Japonya'nın ardından Uzak Doğu'nun en büyük ekonomisidir (TETSİAD, 2014:1).

G.Kore'nin 1980'den itibaren büyük bir ekonomik sıçrama yapmasında inovasyona verdiği önem temel etken olmuştur. Tablolardan da anlaşılabileceği gibi ülke, Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı, patent başvuru sayısı, bilimsel-teknik makale sayısı, patent başvuru sayısı gibi inovasyonu etkileyen birçok bileşende üst sıralarda yer almıştır. Diğer yandan G.Kore inovasyona geçişin ilk dönemlerinde “imitasyon (taklit) inovasyonu” olarak adlandırılabilir bir süreç izlemiştir (Memiş, 2015:6, Tunçsiper ve Fırat, 2016:851). Prof. Oded Shenkar 2010 yılında kaleme aldığı “How Smart Companies Use Imitation to Gain a Strategic Edge (Akıllı Şirketler Stratejik Üstünlük Sağlamak İçin İmitasyonu Nasıl Kullanıyor)” adlı kitabında taklit etmenin kötü bir şey olmadığını ve çağlar boyunca hep var olduğunu, Wall-Mart, McDonalds, Apple gibi pek çok şirketin imitasyonla geliştiğini ileri sürmüştür (Yavuz, 2010). G.Kore hükümeti imitasyon çalışmaları kapsamında yüksek teknolojiye sahip ülkelere istihbaratçı ve araştırmacılar göndermiştir.

Ulusal inovasyon sistemi ise dar tanımla yeni bilginin yayılım ve kullanımı destekleyen kurumlara odaklanırken geniş tanımla bu kurumların yanı sıra (firmalar, üniversiteler, araştırma kurumları vd.) ticaret politikasını ve inovasyonu destekleyen diğer politikaları içermektedir (Sertkaya, 2012:38). İnovasyonun konusunu oluşturan bilgilerin önemli bir kısmı know-how olarak ele alınan örtük bilgidir, bu nedenle inovasyondaki üstünlüğü örtük bilgideki üstünlük olarak kabul etmek mümkündür (Göker vd., 2003:11). Hükümetlerin sürekli olarak teknoloji ithal eden politikalar sürdürmesi sağlıklı bir teknolojik yapı ve inovasyon temeli oluşturmalarını engeller. Yaparak ve araştırarak öğrenme yoluyla know-how edinilmesi ve bunun belirli bir sistematığa bağlanması açısından ulusal inovasyon sistemlerine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca inovasyon üretimde özel sektör tek başına yeterli olmayacağından devlet kurumları aracılığıyla ulusal bir inovasyon sistemi ve politikası oluşturulması ihtiyacı doğmuştur.

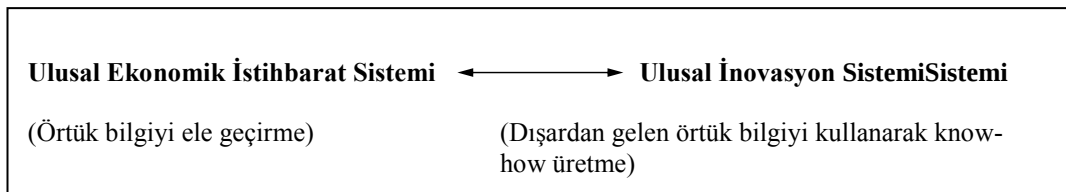
Türkiye’de ulusal inovasyon sistemi, politik sistem unsurları²⁹ (Maliye Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Planlama Kurulu, Para Kredi Koordinasyon Kurulu, KOSGEB, YÖK, TÜBİTAK, Türk Patent ve Marka Kurumu, TÜİK, TSE, SPK vd.), finansal sistem unsurları (Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü, KOSGEB, TÜBİTAK-TEYDEB, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Kalkınma Ajansları, Eximbank, Kredi Garanti Fonu vd.), bilgi kuruluşları (üniversiteler, meslek yüksek okulları, STK’lar vd.), sanayi araştırma merkezleri ve aracı kuruluşlar (TÜBİTAK MAM, TÜBİTAK Ar-Ge Merkezleri, Kamu Araştırma Kuruluşları, Teknoparklar, TOBB vd.) ve yararlanıcılardan (KOBİ’ler, girişimciler, özel ve yarı-kamu STK’lar, sektörel dış ticaret şirketleri vd.) oluşmaktadır (Sertkaya, 2012:38-41). Söz konusu kurumlar içerisinde TÜBİTAK kritik bir öneme sahiptir. TÜBİTAK’ın başlıca görevleri, akademik ve endüstriyel araştırma geliştirme çalışmalarını ve yenilikleri desteklemek, ulusal öncelikler doğrultusunda araştırma-teknoloji-geliştirme çalışması yürüten Ar-Ge enstitülerini işletmek, bilim ve teknoloji politikalarını belirlemektir (TÜBİTAK,2017). TÜBİTAK bahse konu görevleri doğrultusunda 2004’te “Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi”ni hazırlamıştır. Söz konusu belgenin oluşturulması sürecinde “Vizyon 2023 Öngörü Çalışması” gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada “Bilgi Yoğunluğu ve Katma Değeri Yüksek Ürünler Geliştirebilme ve Tüketim Malları için Küresel bir Tasarım ve Üretim Merkezi Olma” ve “Bilgi Toplumu” gibi konular ele alınmıştır. Teknolojik faaliyetleri gerçekleştirmek üzere 8 ana üretim alanı belirlenmiş ve Ar-Ge için ayrılacak kamu kaynaklarının kullanılmasında önceliğin bu stratejik sektörler verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰ Bunun yanında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçiş sonrasında oluşturulan Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politika Kurulu’nun gerek Ar-Ge faaliyetleri gerekse de bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi çerçevesinde kapsamlı görevleri bulunmaktadır.

²⁹ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle birlikte Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı ile birleştirilerek Hazine ve Maliye Bakanlığı olmuştur. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı birleştirilerek Sanayi ve Kalkınma Bakanlığı adını almıştır. Ekonomi Bakanlığı ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile aynı çatı altında Ticaret Bakanlığı olarak faaliyet yürütecektir.

³⁰ Söz konusu sektörler, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Biyoteknoloji ve Gen Teknolojileri, Nanoteknoloji, Mekatronik, Üretim Süreç ve Teknolojileri, Malzeme Teknolojileri, Enerji ve Çevre Teknolojileri, Tasarım Teknolojileridir. Daha fazla bilgi için bkz. Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi.

Ulusal inovasyonun gelişimi ve desteklenmesinin üç boyutu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, AR-GE harcamalarını artırmak ve ülke için kritik görülen sektörlerde teşvikler sunmaktır. İkincisi, kurumlar arası işbirliğinin sağlanmasıdır örneğin son dönemde inovasyonu geliştirmek amacıyla üniversite-devlet-sanayi işbirliği sıklıkla dile getirilmektedir. Üçüncü boyutu ise bilgi birikiminin inovasyon sistemleri yaklaşımının temelini oluşturan dinamiklerden birisi olduğudur (Erdil vd., 2013:99). Bu boyut, aynı zamanda ekonomik istihbarat ile inovasyonun kesişim noktasıdır. Bilgi birikimi, hem ekonomik istihbaratın hem de inovasyonun temelini oluşturmaktadır.

Çoğunluğu “örtük” bir niteliğe sahip ekonomik bilginin yanı sıra teknik ve bilimsel bilgiler de ekonomik istihbaratın sorumluluk alanına girmektedir. Bu noktada ulusal inovasyon sisteminin ihtiyaç duyduğu örtük bilgilerin (know-how, ticari sır vb.) elde edilmesi başta istihbarat servisleri olmak üzere ulusal ekonomik istihbarat sistemi bünyesinde yer alan diğer kurum ve kuruluşları da ilgilendirmektedir. Bu çerçevede ulusal ekonomik istihbarat sistemi ile ulusal inovasyon sistemi arasında karşılıklı bir işbirliği ve eşgüdüm gereklidir. Ulusal ekonomik istihbarat sisteminin aktörleri örtük bilgiyi elde ettikten sonra bunun ulusal inovasyon sistemindeki aktörlere iletmelidir. İki sistem arasındaki karşılıklı eşgüdüm ve işbirliği sayesinde Türkiye’nin inovasyonda G.Kore’yi yakalaması mümkündür. Diğer yandan bu ilişki bazı yönleri itibarıyla G.Kore tarafından geçmişte yapılan taklit inovasyonu yönteminin izlenmesini gerektirebilir. Yani, ekonomik istihbarattan sorumlu kurum ve kuruluşlarca elde edilen ekonomik bilgiler öncelikle bir ürünün taklit edilerek üretilmesi aşamasında kullanılabilir. Üretimde belirli bir uzmanlaşmaya gelindiğinde ise inovasyona geçiş daha kolay hale gelecektir. Bu çerçevede devletin sürükleyici bir rol oynadığı, kamu-özel sektör birlikteliğine dayanan bir inovasyon sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 4.8. Sistemler Arası Etkileşim

Diğer yandan iki sistem arasındaki işbirliğinin niteliğini “bilgi toplumu” haline gelmekle ölçmek mümkündür. Günümüzde zenginlik elde edilmesinde sermaye, emek ve doğal kaynakların yerini bilginin alması sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi gerektirmektedir. Bilginin toplumsal olarak üretilmesi ve paylaşılmasının öncelikli hedef olarak benimsenmesi ve bunun zamanla kültür haline gelmesi bilgi toplumu olma yolunda atılmış önemli bir adımdır. Bilgi toplumu olmada bir başka önemli husus ise bilimsel ve teknik bilginin nasıl saklanacağı ve kullanıcılarına nasıl ulaştırılacağıdır. Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşları farklı sistemlerde hazırladıkları bilgileri kendi web siteleri ve basılı yayımları aracılığıyla kamuoyuyla paylaşmaktadır. Bununla birlikte kurumların sahip olduğu ticari ve ekonomik değeri olan birçok bilginin (patent, rekabet, inovasyon, know-how bilgisi vb.) genel kullanıma açılması uygun değildir. Bu bilgilerden sistemlerin aktörlerinin ulaşabilmesi ve gerekli koordinasyonun sağlanması amacıyla ulusal bir bilgi merkezine ihtiyaç vardır. TÜBİTAK bünyesinde faaliyet gösteren ULAKBİM bu doğrultuda atılmış bir adım görülmelidir.

4.3.3. Ekonomik Karşı İstihbarat

Ekonomik karşı istihbarat, en geniş anlamda düşman/rakip servis ve/veya kuruluşlar tarafından yürütülen ekonomik istihbarat faaliyetlerini önleme adına yürütülen çalışmalar olarak tanımlanır. Türkiye’de ekonomik karşı istihbarat faaliyetlerini reel ve finansal piyasaların yanı sıra sağlık hizmetleri, ulaşım, enerji, finans, ulusal savunma gibi stratejik sektörlerle ilişkilendirmek mümkündür.

Endüstriyel casusluk faaliyetlerine karşı koyma reel piyasalardaki ekonomik karşı istihbarat faaliyetidir. İç piyasalara giren doğrudan yabancı sermayenin kontrolüne ve finansal verilerin güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetler ise finansal piyasalardaki karşı ekonomik istihbarattır. Sermaye girişleri, yabancı devletler tarafından finansal yıkıcı aktiviteler oluşturulması adına kullanılabilir. “Sıcak para” olarak da tabir edilen “kısa vadeli sermaye hareketleri”nin bu amaçla kullanılabileceği sıklıkla dile getirilmektedir. Yüksek riskli yatırım fonu olarak adlandırılan hedge fonların da istihbarat servislerince kontrol edilip örtülü ekonomik savaşın bir aracı olduğu ifade edilmektedir (Aydın, 2009:86). Diğer yandan “kara para” makroekonomik göstergeleri bozarak ekonomi üzerinde kırılganlık oluşturduğundan karşı ekonomik istihbarat faaliyetlerinin konusunu oluşturur. Bu kapsamda devletler, ekonomik güvenliklerini

sağlamak amacıyla zaman zaman yabancı sermaye girişlerine kontroller ve sınırlandırmalar getirmektedir.

Ekonomik karşı istihbaratın reel piyasalara bakan yönlerinden biri sınai mülkiyet haklarını ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerine karşı korumaktır. Sınai mülkiyet hakları, endüstriyel ve ekonomik casusluk faaliyetlerinin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Türk Patent ve Marka Kurumu’nun amaç, misyon ve görevleri ele alındığında temel olarak ülkemizde sınai mülkiyet haklarının³¹ korunmasında temel görevler üstlendiğini söylemek mümkündür. Sınai mülkiyet haklarının korunmasında kamu kurumlarının çabası her zaman yeterli olmamaktadır. Bu sebeple şirketlerin de kendi önlemlerini almaları gerekmektedir. Örneğin dünyada bazı büyük şirketler olası ekonomik/endüstriyel casusluk faaliyetlerinden korunmak amacıyla bir kısım devletlerin istihbarat servislerine bütçesini aşan miktarda bütçe ayırmaktadır. Bunun yanında ABD’de bazı şirketler ticari sırlarını korumak ve rakip firmaların bilgilerini elde etmek amacıyla Rekabet İstihbarat Ofisleri kurmaktadır.

Ekonomik karşı istihbarat bağlamında ekonomik casusluk faaliyetlerinde devletler arasında gerçek bir dostluk ilişkisinden bahsetmenin mümkün olmaması bir realitedir, dost ve müttefik olarak nitelendirilen ülkeler dahi birbirlerine karşı bu alandaki faaliyetlerini sürdürmektedir. Schwizer (1993’ten aktaran Nasheri, 2005:14-15) bu hususu net bir şekilde vurgulamıştır:

Sanırım, bir müttefikin kapsamına giren ve girmeyen sahaların neler olduğunu çok açık bir şekilde ayırmamız gerekir. Müttefik olduğumuz zaman belli sektörlere sahip olduğumuz açıktır. Silahlanmadan bahsediyorum. Normal olarak istihbarat toplama çalışmanızın gerektiği diplomatik meseleleri düşünüyorum. Fakat diğer sahaların hepsinde müttefik olmak devletlerin rakip olmalarını önlemez. Soğuk Savaş sırasında bile devletler arasındaki ekonomik rekabet politik askeri seviyeden ekonomik ve teknolojik seviyeye kaymaktadır. Sanırım Soğuk Savaş sırasında dahi müttefik olduğunuz bir ülkenin ekonomik, teknolojik ve endüstriyel meseleleri müttefik olduğunuz gerçeğiyle uyumlu değildir.

“Sıfır toplamı bir oyun olan endüstriyel/ekonomik casuslukla” (Danielson, 2009:546) mücadelede ve dolayısıyla da ekonomik karşı istihbaratta en büyük eksiklik bu konuda devletler arasında ortak bir iradenin sağlanamamış olmasıdır. NAFTA ve

³¹Patentler ve faydalı modeller, markalar, endüstriyel tasarımlar ve coğrafi işaretler sınai mülkiyet hakları olarak adlandırılmaktadır.

DTÖ, ekonomik casuslukla mücadelede kendi sözleşmelerine bazı maddeler koymuş olsa da bu konuda uluslararası çabalar istenen seviyede değildir, çünkü devletler ve şirketler ekonomik/endüstriyel casusluğu uygulanması konusunda kendilerine özgü bir ilgiye sahiptir. Bu çerçevede ekonomik karşı istihbarat ulusal seviyeyi aşamamaktadır. Oysa ki birçok devletin katılımıyla ekonomik ve endüstriyel casusluğa karşı yaptırımlar getiren anlaşmaların imzalanması küresel ekonomik büyümeye olumlu bir katkı sağlayacaktır.

Ekonomik karşı istihbaratı politik yönüyle de ele almak mümkün olup John Perkins konuya bu açıdan yaklaşmıştır. Birçok uluslararası şirkette üst düzey yöneticilik yapmış olan ABD’li Perkins, 2004’te kaleme aldığı ve tüm dünyada yankı uyandıran “Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı” adlı kitabında küresel şirketlerin istihbarat servisleriyle eşgüdüm halinde özellikle gelişmekte olan ülkelere otoyollar, elektrik santralleri, limanlar gibi yatırımlar yaparak söz konusu ülkenin doğal kaynaklarını kontrol altına aldığından ve bir sömürü düzeni oluşturduğundan bahsetmektedir. Söz konusu şirketlerde bir dönem çalışan Perkins (2017:7)’e göre kendisi bir ekonomik tetikçidir. Bu noktadan hareketle ulusal ekonomilerin kalkınmasına yardım eder görüntüsü altında aslında ülkelerin doğal kaynaklarının sömürülerek orta ve uzun vadede ülkeleri ekonomik istikrarsızlıkları sürükleyen ekonomik tetikçilerin izlenmesi ekonomik karşı istihbarat bağlamında önemli hale gelir. Bu açıdan istihbarat servisleri, ulusal ekonomik çıkarlar aleyhine ekonomik tetikçi benzeri faaliyet gösteren ekonomik kuruluş, şirket ve şahısların ülke içindeki faaliyetlerini ve dış bağlantılarını tespit ederek siyasi karar alıcılara gerekli uyarılarda bulunmalıdır.

Günümüzde ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerinin önemli bir kısmının internet ağları üzerinden yapılması nedeniyle siber dünyada yürütülen ekonomik karşı istihbarat faaliyetleri ve siber güvenlik oldukça önemli bir hale gelmiştir. Ne yazık ki, siber dünyada yaşanan gelişmelerin henüz çok azı devletler ve firmalar tarafından anlaşılmıştır. Siber dünyadan gelen tehlikelerin diğerlerine nazaran sofistike olması bu alandaki ekonomik karşı istihbarat faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.

Lewis (2013:8); fikri mülkiyetteki kayıp, siber suçların neden olduğu direkt finansal kayıp, hassas ticari bilgilerin kaybı (örneğin müzakere stratejileri), fırsat maliyetleri (hizmetlerde bozulma, online güvende azalma, hacker saldırısına uğramış şirketlerin yaptığı işlerin başka şirketlere kaçması), ağ güvenliğinin sağlanmasının ek

maliyeti ve siber saldırılardan kurtulmak için yapılan harcamalar, hacker saldırısına uğramış şirketlerin itibarlarında yaşadıkları zararın zararlı siber faaliyetler sonucunda ortaya çıkan kayıplar olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte siber dünyanın son derece kontrolsüz ve geniş olması, ticari işletmelerin güven kaybına uğrama korkusu gibi nedenlerden dolayı siber saldırılar sonucundaki toplam zararı tam olarak ölçmek oldukça zordur.

Siber saldırıların yaygınlaştığı ve devasa boyutlarda mali kayıplara³² neden olduğu çağımızda Türkiye de tehdit altındadır. Türkiye, dünyada en çok siber tehdit alan 10 ülke arasındadır (Atalay, 2015). Bunun yanında 2023 yılına kadar siber suçların ülkemize olan maliyetinin 8-28 milyar dolar arasında olacağı tahmin edilmektedir (Miiiliyet, 2017). Türkiye’de siber güvenliğe yönelik kurumsallaşma çalışmaları eskiye dayanmamaktadır. Siber güvenlikle ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından alınacak önlemleri belirlemek, hazırlanan plan, program, standartları onaylamak ve bunların uygulamasını, koordinasyonunu sağlamak üzere 2012’de Siber Güvenlik Kurulu oluşturulmuştur. Daha sonra siber güvenlik alanında 2012 Aralık ayında önemli bir adım atılarak Ulusal Siber Güvenlik Strateji Belgesi yayınlanmış ve Ulusal Siber Güvenlik Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Siber Güvenlik 2013-2015 ve 2015-2017 Eylem Planlarında stratejik hedefler belirlenmiş, siber tehditlere karşı alınacak önlemlere yer verilmiştir, bu eylem planlarıyla siber güvenliğin kurumsal hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca siber güvenliğe yönelik toplumsal ve kurumsal farkındalığı artırmak amacıyla BTK tarafından çalışmalar yürütülmektedir. BTK, kurumlara yönelik sunumlar yapmakta, sosyal ve görsel medya üzerinden toplumu bilgilendiren mesajlar sunmaktadır. Siber tehditlerle mücadele bağlamında siber güvenlik programlarının yerli veya ithal olması ayrıca önemlidir. Ne var ki hâlihazırda Türkiye’de siber güvenlik pazarında yabancıların payı %97’dir. Siber tehditlerden gelen ekonomik kayıpları en aza indirmek için yerli siber güvenlik programları üretilmelidir. Bu doğrultuda TÜBİTAK tarafından yürütülen inovasyon çalışmaları önem arz etmektedir. Türkiye’de siber

³² Hiscox Siber 2017 Raporuna göre siber suçların 2016 yılında küresel ekonomiye maliyeti 450 milyar dolardır. Başka bir rapora göre siber suçların 2021 yılına kadar yılda ortalama olarak 6 trilyon dolar maliyeti olacağı belirtilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. “Cybercrime Costs the Global Economy 450 \$ billion” Luke Graham, 7 Şubat 2017 tarihli yazısı, “The True Cost of Cybercrime for Busines” Nick Eubanks, Forbes Dergisi 2017.

risklerle mücadelede teknoloji yatırımlarının yanı sıra insan ve süreç faktörünün de birlikte ele alınması ve kullanılması gerekmektedir (Dalan, 2016).

Türkiye’de ekonomik karşı istihbarattan sorumlu kurum ve kuruluşlar ve görevleri Tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Türkiye’de Ekonomik Karşı İstihbarattan Sorumlu Kurumlar ve Görevleri

BDDK	- Finansal güvenlik ve istikrarın sağlanması
MASAK	- Kara paranın takibi
Türk Patent ve Marka Kurumu	- Sınai mülkiyet haklarının korunması
Dijital Dönüşüm Ofisi	-Siber güvenlik ve bilgi güvenliğini artırıcı projeler geliştirmek
Bilgi ve Teknoloji Kurumu	- Ağ ve bilgi güvenliğini sağlama - Siber güvenlik konusunda toplumsal farkındalık oluşturma
İstihbarat Kurumları	- Ekonomik istihbarat faaliyetlerine karşı kamu ve özel kurumları bilinçlendirme - Ekonomik karşı istihbarat faaliyetlerinde kolluk görevi üstlenme
TÜBİTAK ve Üniversiteler	- Siber güvenlikte yerli teknolojiler geliştirme
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	- Ağ ve bilgi güvenliği konusunda önlemler alma
Özel Sektör	- Ağ güvenliği konusunda önlemler alma - Sınai mülkiyet haklarını korumak üzere önlemler almak
Sivil Toplum Kuruluşları	- Siber güvenlik hakkında toplumsal farkındalık oluşturma

Sonuç olarak ekonomik karşı istihbarat faaliyetleri, ister geniş anlamda ulusların birbirine yönelik yürüttüğü ekonomik istihbarat faaliyetleri isterse de dar anlamda siber suçlarla mücadele bağlamında ele alınsın burada ana aktör olarak kabul edilen istihbarat servislerini aşan bir problem haline geldiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede Türkiye’de yürütülen ekonomik karşı istihbarat faaliyetleri istihbarat servislerinin yanı

sıra diğer kurumları da içine alan geniş bir organizasyonunun konusudur. Zira başta MİT olmak üzere istihbarat ve güvenlik birimlerinin rolü sınırlı kalmaktadır. Çünkü ekonomik verinin önemli bir kısmı BDDK, MASAK, Merkez Bankası ve BİST gibi kurumlar tarafından tutulmaktadır.

4.4. Türkiye’de Ekonomik İstihbaratın Kaynakları ve Bir Ekonomik İstihbarat Sistemi Oluşturulması

Türkiye’nin başarılı bir ekonomik istihbarat sistemi oluşturulabilmesi için öncelikle hangi kurumların ne tür ekonomik istihbarat bilgilerine sahip olduğu ve bu çerçevede kurumlara hangi görevler verilebileceği belirlenmelidir. Sonrasında ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen açık, yarı açık ve gizli bilgilerin belirli bir sistematik çerçevesinde ele alınarak işlenmesi ekonomik istihbarat üretimini kolaylaştacaktır. Türkiye’deki ekonomik istihbarat üretiminde kullanılacak bilgilerin kaynakları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Türkiye’de Ekonomik İstihbaratın Kaynakları

Uluslararası ekonomik ve finansal kuruluşlar (Dünya Bankası, IMF vd.) tarafından yayımlanan rapor ve istatistikler	Üniversiteler ve think-tank kuruluşlarınca yapılan akademik çalışmalar
Açık kaynaklar (internet, gazete, basılı kitap vd.) ve sosyal medyadan elde edilebilen her türlü ekonomik bilgi	MASAK tarafından hazırlanan raporlar ve kurumun veri tabanı
İstihbarat birimlerince gerçekleştirilen ekonomik örtülü operasyonlar sonucunda elde edilen bilgiler	Farklı kurumların (Dışişleri Bakanlığı, MİT, Genelkurmay Başkanlığı, Ticaret Bakanlığı vd.) yurtdışındaki birimlerinde görev yapan bürokratlar tarafından hazırlanan raporlar/istihbarat raporları
Türkiye’deki ekonomi ile ilgili kurum/kuruluşlar (Ticaret Bakanlığı, Maliye ve Hazine Bakanlığı, Merkez Bankası vd.) ve denetleyici/düzenleyici kurumlar (BDDK, SPK, RK, EPDK vd.) tarafından hazırlanan raporlar, düzenlenen sempozyumlar ve bu kurumlara ait veri tabanları	Özellikle büyük şirketlerin rekabet, iş ve ticaret istihbaratına yönelik hazırladıkları raporlar
İstihbari görevleri bulunan kurumlar (MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü, Genelkurmay Başkanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı) tarafından hazırlanan istihbarat ve haber raporları ve bunlara ait veri tabanları	

Tablo 4.9. Türkiye’de Ekonomik İstihbarat Sistemi

TÜRKİYE EKONOMİK İSTİHBARAT SİSTEMİ			
Genel Amaçlar	Ulusal Güvenlik Ulusal Güç		
Görevli Kurum ve Kuruluşlar	Daha önce bahsedilen tüm kurum ve kuruluşlar ekonomik istihbarat sisteminde genel amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir.		
Spesifik Amaçlar	İhracatı Artırma	İnovasyonu Destekleme ve Geliştirme	Ekonomik Karşı İstihbarat
Görevli Kurum ve Kuruluşlar	- Ticaret Bakanlığı - TİKA - MİT - Üniversite ve think-tank’ler - Mesleki üst kuruluşlar, ekonomik örgütler ve STK’lar - Dışişleri Bakanlığı	- TÜBİTAK - Üniversite ve think-tank’ler - Bakanlıklar (Ticaret, Maliye ve Hazine) - Türk Patent ve Marka Kurumu - Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu	- Türk Patent ve Marka Kurumu - TÜBİTAK - MASAK - MİT - EGM, Jandarma ve Genelkurmay Bşk. - Üniversite ve think-tank’ler - Bilgi Teknolojileri Kurumu

Türkiye ekonomisinin küresel ekonomik rekabette ayakta kalmasını teminen kurum ve kuruluşların müşterek katılımıyla oluşturulan bir ekonomik istihbarat sistemine gereksinim bulunmaktadır. Bu çerçevede Tablo 4.9’da Türkiye Ekonomik İstihbarat Sistemi’nin hangi genel ve spesifik amaçları yerine getirmesi, bu sistem bünyesinde yer alması gereken kurum ve kuruluşlar özet bir şekilde gösterilmiştir. Söz konusu kurumlar haricinde sistemin merkezinde ekonomik istihbaratın koordinesi ve planlanmasından sorumlu ulusal ekonomik istihbarat kurumu veya ulusal ekonomik güvenlik kurumu adı altında bir yapı oluşturulabilir. Bu kurumda iktisatçılar, güvenlik uzmanları, istihbaratçılar ve akademisyenler gibi farklı meslek gruplarından kişiler istihdam edilmelidir. Farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler bu kurumda toplanmalı ve burada işlenip analize tabi tutularak karar alıcılara iletilmelidir. Kurum, mali ve idari açıdan özerk bir yapıya sahip olmalıdır.

Öte yandan çalışmada bahsedilen diğer devletlere benzer şekilde sistemdeki kurumlar arasında ilişkiyi gösteren ayrı bir şekle yer verilmemiştir. Bunun yanında sistem ihracatı artırma, inovasyonu destekleme ve geliştirme, ekonomik karşı istihbarat spesifik fonksiyonlarının yerine getirilmesinde belli kurumların sorumluluğu bulunmaktadır. Genel bir amaç olan ulusal güvenlik ve ulusal gücün sağlanmasında ise başta tablo 4.9’da yer alan kurumlar olmak üzere bahsedilmeyen diğer kurumların da sorumluluğu bulunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçilmesi Türkiye’de olması gereken bir ekonomik istihbarat sistemi açısından bir avantaj olabilir. Zira kurul ve ofisler, kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör arasında koordine mercileri olarak ekonomik istihbarat üretim ve akışını daha sağlıklı yerine getirilmesini sağlayabilir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi kadar eskilere dayanan istihbaratın bir çeşidi olan ekonomik istihbarata ait geçmiş yüzyıllarda adı konmasa dahi birçok uygulamaya rastlamak mümkün olsa da kavramsal olarak ön plana çıkması Soğuk Savaş dönemine rastlamaktadır. Ekonomik istihbarat, karşılıklı ekonomik bağımlılıkların artması ve askeri hedeflerin ekonomik hedefler karşısında öneminin azalması sebebiyle akademik dünyada daha fazla tartışılır hale gelmiş ve ülkeler politikalarını bu çerçevede gözden geçirme ihtiyacı duymuştur.

Ekonomik istihbaratla eşanlı olarak jeoekonomi kavramı da yükselişe geçerek ülkeler arası ilişkilerde politik bir araç olmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni durumda ise ulusal güvenlik ve ulusal güç kavramları yeniden tanımlanmıştır. Ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik içindeki, ekonomik gücün ise ulusal güç içindeki yeri artmıştır. Daha fazla ekonomik aktörün yer almaya başladığı bu jeoekonomik dönemde ekonomik istihbaratın yanı sıra benzer kavramlar (ekonomik casusluk, endüstriyel casusluk, rekabet istihbaratı vd.) küresel rekabette birer araç olarak daha fazla kullanılmaktadır. Ekonomik istihbaratı gerçekleştirerek ulusal refahın artırılması amacıyla devletler çok yönlü ve sistematik ekonomik istihbarat sistemlerine ihtiyaç duymuşlardır. Bu çerçevede ekonomik istihbarat sistemleri, ekonominin genel özelliklerinin yanı sıra kamu kurumların geçmişten gelen yapılarıyla da bir anlamda şekillenmiştir.

Buna karşın ekonomik istihbarat gerek teorik gerekse de pratik anlamda ülkemiz açısından yeni bir kavramdır. Türkiye’de bazı devlet kurumlarınca gerçekleştirilen ekonomik istihbarat faaliyetlerine rastlamak mümkün olsa da çalışmada ele alınan devletlerin aksine Türkiye’de devlet öncülüğünde oluşturulmuş sistematik bir ekonomik istihbarat sisteminin varlığından söz etmek mümkün değildir. Oysa ki, Türkiye’nin bölgesel ve küresel bir güç hale gelebilmesi açısından kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarını da kapsayan çok aktörlü bir ekonomik istihbarat sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer yandan bu sistemde aktörlerin görevleri net bir şekilde belirlenerek kamu kurum ve kuruluşlarının öncü bir rol edinmesine çalışılmalıdır. Zira kamu kurum ve kuruluşlarının sistem içinde öncü bir rol üstlenmesini Acemoğlu A., ve J.A. Robinson (2014) tarafından kapsayıcı/sömürücü

ekonomik ve siyasi kuruluşların ulusların yükselişi ve düşüşünde oynadıkları kritik role vurgu yapmaları ile de açıklamak mümkündür.

Bu meyanda Türkiye’de kurulacak bir ekonomik istihbarat sisteminin ekonomik güvenliğin sağlanması ve ekonomik gücün artırılması gibi klasik fonksiyonlarının yanında İhracatı Artırma, İnovasyonu Destekleme ve Geliştirme, Ekonomik Karşı İstihbarat şeklinde özetlenecek ve birbiri ile bağlantılı üç fonksiyonu yerine getirmelidir. Ekonomik istihbaratın bu fonksiyonları yerine getirmesi Türkiye’nin kronik hale gelen ekonomik problemlerinin çözülmesine ve Türkiye’nin 2023 yılı için koyduğu hedefleri gerçekleştirmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, Daron ve J.A.Robinson, (2014), Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri (3. baskı), Doğan Kitap, İstanbul.

Akpınar, H., İ., Edin, “Rekabet İstihbaratı”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007/7(28), ss. 1-8.

Akram, T., A., Waheed, “Impact of Competitive Intelligence on Organizational Performance”, Journal of Applied and Emerging Sciences, 2012/3(2), ss. 186-190.

Albini, J., L., J., Anderson, “Whatever Happened to the KGB?”, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 1998/11(1).

Aligica, P. D., V., Tarko, “State Capitalism and the Rent-Seeking Conjecture”, Constitutional Political Economy, 2012/23, ss. 357-379.

Aras, O., (2015) “Ekonomik Güvenlik ve Yolsuzluk İlişkisi:Türkiye Örneği”, Ekonomik Güvenlik (1.basım), ed. Süleyman Aydın, Adalet Yayınevi, Ankara.

Arenas, E. O., (2014) “Strategic Intelligence and Economic Security”, Economic Intelligence in a Global World, 1. press, Spanish Institute for Strategic Studies, Spain.

Atalay, A.H. (2015), “Siber Güvenlik ve Siber Suçlar”<
http://www.ahmethamdiatalay.com/s/2435/i/CYSPA_SİBER_GÜVENLİK_ve_SİBER_SUÇLAR-AHA_Şubat2015.pdf > (11.10.2017).

Atay, M. (1996). Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı, Strateji Dergisi.

Ateş, H., (2014), Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları, (1.baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.

Avcı, G., (2004), İstihbarat Teknikleri Aktörleri-Örgüteri ve Açmazları, (1. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul.

Aydın, S., (2009), Küreselleşme Sürecinde Türkiye’nin Ekonomik Güvenliği, (1 baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.

Aykın, A., (2015) “Jeopolitikten Jeoekonomiye: Ekonomik Güvenliğin Yükselişi”, Ekonomik Güvenlik (1.basım), ed. Süleyman Aydın, Adalet Yayınevi, Ankara.

Baltacı, H., (2015) “Ekonomik Güvenlik Bağlamında Ekonomik İstihbaratın Rolü ve Önemi”, Ekonomik Güvenlik (1.basım), ed. Süleyman Aydın, Adalet Yayınevi, Ankara.

Benabess, N., (2017) "The Evolution of Geoeconomics and The Need for New Theories of Governance", *Advances in Geoeconomics* (1. press), ed. J. M. Munoz, Routledge: CRC Press, New York.

Beşe, E., M., Seren, "Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi", *Polis Bilimleri Dergisi*, 2011/13(3), ss. 123-145.

Brand, C. J., (1996) "Economic Intelligence-A Key To economic Powers", US Army War College.

Brander, J., (1998) "The Economics of Economic Intelligence", *Economic Intelligence and National Security* (1. press), ed. E. H. Potter, Carleton University Press, Canada.

Briciu, S., M., Vrîncianu, F., Mihai, "Towards a New Approach of the Economic Intelligence Process: Basic Concepts, Analysis Methods and Informational Tools", *Theoretical and Applied Economics*, 2009/04(533), ss.21-34.

Bryant, R. E. (2005) "Potential Metrics Models for Determining the Actions and Status of Tools of National Power for Homeland and National Security" <https://ia802801.us.archive.org/28/items/DTIC_ADA465819/DTIC_ADA465819.pdf> (11.07.2017).

Calia, K. G. (2003, September) "Economic Espionage and Trade Secret Theft : An Overview Of The Legal Landscape and Policy Responses" <https://cchs.gwu.edu/sites/cchs.gwu.edu/files/downloads/Covington_SpecialIssueBrief.pdf> (11.08.2015).

Crowley, J., (2011) "10 Most Notorious Acts of Corporate Espionage" <<http://www.businesspundit.com/10-most-notorious-acts-of-corporate-espionage>> (15.03.2017).

Clerc, P., (1997), "Economic Intelligence", *World Information Report 1997-1998*, Yves Courrier ve Andrew Large (Der.), UNESCO, 304-317.

Csurgai, G., (1998) "Geopolitics, Geoeconomics and Economic Intelligence", *CSIS Research Associate Strategic Datalink* 69.

Csurgai, G., (2017) "Geoeconomic strategies and economic intelligence", *Advances in Geoeconomics* (1. press), ed. J. M. Munoz, Routledge: CRC Press, New York.

Çelik, C., “Türkiye’nin İhracat Potansiyelinin Artırılması Kapsamında Çin’in İhracat Politikalarının Değerlendirilmesi” Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, 2016, Ankara.

Çınar, B., (1997), Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terör, (1.baskı), Sam Yayınları, Ankara.

Dalan, Necla, “Siber Suçun Maliyeti 28 Milyar Doları Bulur!” Vatan Gazetesi, 17.10.2016.

Danielson, M. E., “Economic Espionage A Framework for a Workable Solution”, Minn.J.L.&Tech., 2009, 10(2), ss. 503-548.

Dedeoğlu, B., (2014), Uluslararası Güvenlik ve Strateji, (3. baskı), Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.

Değer, M.K., M.C., Genç, “İhracatta Ülke Çeşitliliğinin Toplam İhracat ve Hasıla Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Testleri (1980-2007)”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi 2010/20, ss. 66-85.

Dışişleri Bakanlığı (2018), Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/mevzuat-2013.pdf>> (10.01.2018).

Duramaz, S., A.R., Gökbnar, “Ekonomik İstihbarat Sisteminin Oluşturulmasına Yönelik Türkiye için Yeni Bir Model Önerisi”, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 2017/12(47), ss. 49-69.

Ekonomik İstihbarat Konusuna İlişkin Tez ve Makaleler < www.academia.edu, www.yok.tez.gov.tr > (18.11.2017).

Ercan, H., (2006), Tarihi Derinlik İçinde Soğuk Savaş Sonrası Dünyada Yeni İstihbarat Kavramı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erdil, E., M.T., Pamukçu, İ.S., Akçomak, Y., Erden, “Değişen Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Üniversite Örgütlenmesi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2013/68(2), ss. 95-127.

Eubanks, N., (2017) “The True Cost of Cybercrime for Business” <<https://www.forbes.com/sites/theyec/2017/07/13/the-true-cost-of-cybercrime-for-businesses/#5bd1a9b14947>> (11.10.2017).

Euronews (2015), “Almanya ABD’den Ekonomik İstihbarat Topladı” <<http://tr.euronews.com/2015/07/02/abd-almanya-dan-ekonomik-istihbarat-topladi>> (15.10.2015).

Euronews (2015), “Wikileaks’ten NSA için Casusluk İddiası” <<http://tr.euronews.com/2015/06/30/wikileaks-ten-nsa-icin-endustriyel-casusluk-iddiasi>> (15.10.2015).

Fidan, H., (1999) Intelligence and Foreign Policy: A comparison of British, American and Turkish intelligence systems (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Fougy, F. (2012), “The Emergences of Economic Intelligence”, HES <<http://okina.univ-angers.fr/publications/ua10620>> (10.05.2014).

Gal, Z., & Schmidt, A. (2017) “Goeconomics in Central Europe: Implications of FDI”, Advances in Goeconomics (1. press), ed. J. M. Munoz, Routledge: CRC Press, New York.

Girgin, K., (2003), Uluslararası İlişkiler, Modern İstihbarat ve Türkiye, (1.baskı), Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.

Global Innovation Index (2017), Ükelere ait dış ticaret istatistikleri <<https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>> (20.11.2017).

Göker, A., D. D. Arıkan, M. Akyos, P. M. Durgut (2003), “Ulusal İnovasyon Sistemi: Türkiye Ulusal İnovasyon Sistemini Kurabildi mi?” TÜSİAD Yayınları, 2003/10/362, ss. 19-122.

Graham, L., (2017) “Cybercrime Costs the Global Economy 450 \$ billion” <https://www.cnbc.com/2017/02/07/cybercrime-costs-the-global-economy-450-billion-ceo.html> (15.10.2017).

Gül, Z., “Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Mayıs 2015/4(1), ss. 109-130.

Güldiken, N., “Bilginin Elde Edilmesi Ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2006/7(2), ss. 169-182.

Herman, M., (1996), Intelligence Power in Peace and War, (1.press), Cambridge University Press, Australia.

Höhn, K. H., (2011), Geopolitics and the Measurement of National Power (yayımlanmamış doktora tezi), Hamburg University, Hamburg.

İnan, Ş., (2008) Jeoekonomi ve Türkiye'nin Jeoekonomisi (yayımlanmamış doktora tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

İnan, Ş. (2011), "Dünyada ve Türkiye'de Jeoekonomi Çalışmaları ve Jeoekonomi Öğretimi", Bilge Strateji, Bahar 2011, 3(4), ss. 83-122.

Kaplan, H., F., Tur, "Türkiye'de İhracatın Sektör ve Pazar Çeşitliliği Çerçevesinde Yaşadığı Yapısal Dönüşüm", Ege Akademik Bakış, 2017/17(1), ss. 59-74.

Karaöz, M., M., Albeni, "Ekonomik Kalkınma ve Modern Yenilik Teorisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 2003/8(3), ss. 27-48.

Kayıran, M., "Kamu Malları: Piyasa Başarısızlığı mı Teorilerin Başarısızlığı mı?", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2013/68(4), ss. 147-184.

Kent, S. (2003), Stratejik İstihbarat, çev. B. Özbek, & N. Arıca, (1.baskı), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Kibritçioğlu, A., "Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım", MPM Verimlilik Dergisi, 1996, 96(3), ss. 109-122.

Koç, Y., (2014), Dış Ticaret İstihbarat Kanalları, (1.baskı), İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul.

Kodaman, T., İ. B. Gonca, "Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2016/5(5), ss. 1251-1261.

Konstantopolous, I. L., (2006), "Macroeconomic Espionage: Incentives and Disincentives", Research Institute for European and American Studies, Greece < <https://www.files.ethz.ch/isn/31738/rieas103.pdf> > (10.05.2017).

Köni, H., "İstihbarat Pazarlaması ve Dış Politika", Avrasya Dosyası, Bahar 1995, 2(1), ss. 236-250.

Köseli, M., (2011), İstihbarat: Temel Hususlar ve Güncel Konular, (1.baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.

Köseoğlu, Mehmet Ali ve E. Akdeve, (2013), Rekabet İstihbaratı, (1. Baskı), Nobel Yayınları, Ankara.

Levytskyi, V., (2001) Economic Intelligence of the Modern State (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Naval Postgraduate School, California.

Lewis, J., (2013) “The Economic Impact of Cybercrime and Cyber Espionage, Center for Strategic and International Studies”, US < <http://docplayer.net/583742-The-economic-impact-of-cybercrime-and-cyber-espionage.html>> (20.05.2017).

Martre, H., (1994), “Commissariat General du Plan: Intelligence économique et stratégie des entreprises”, La Documentation Française, France.

MASAK (2017), MASAK Görev ve Yetkiler < <http://www.masak.gov.tr/tr/content/gorev-ve-yetkiler/39>> (28.11.2017)

McDowell, D., (2009), Strategic Intelligence, A Handbook for Practitioners, Managers and Users., (Revised Edition), The Scarecrow Press Inc., UK.

Memiş, S.A., (2015), “G20 Ülkelerinde Bilim, Teknoloji ve İnovasyon”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı <<https://docplayer.biz.tr/211413-Tepav-nisan2015-n201506-degerlendirme-notu-g20-ulkelerinde-bilim-teknoloji-ve-inovasyon-turkiye-ekonomi-politikalari-arastirma-vakfi.html>> (10.07.2017).

Milliyet (2016), “2023’te Siber Suçların Türkiye’ye Maliyeti 8 – 28 milyar \$ Arasında Olacak!” < <http://www.milliyet.com.tr/2023-te-siber-suclarin-turkiye-ye-teknoloji-haber-2325379/?Page=129>> (12.10.2017).

Miman, A. T., (2007), Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat, (1.baskı), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Müderrişoğlu, Okan, “İşi Yatıran Yunan Bankasındaki Emekli Casusmuş” Sabah Gazetesi, 09.08.2007.

Nasheri, H., (2005), Economic Espionage and Industrial Spying, (1. press), Cambridge University Press, USA.

Neu, C. R., W. Charles, (1994), The Economic Dimensions of National Security, (1. press), RAND Cooperation, US.

Öğütçü, M., (1998), Türkiye’de Yeni Bir Ekonomik ve Ticari Diplomasi Stratejisine Doğru, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.

Özdağ, Ü., (2014), İstihbarat Teorisi, (10. baskı), Kripto Yayınları, Ankara.

Özkan, A. F., “Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti”, Ankara Barosu Dergisi, Güz 2009/67(4), ss. 75-94.

Özkan, T., (1995), MİT’in Gizli Tarihi, (1.baskı), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Öztürk, E., (2003), Türk İdare Sisteminde Rekabet Kurumun Yeri ve Diğer Bağımsız İdari Otoritelerle Karşılaştırılması, (1. baskı), Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara.

Perkins, J. (2004), Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı, çev. Murat Kayı, (1.baskı), April Yayıncılık, İstanbul.

Perry, D. L., (2009), Partly Cloudly: Ethics in War, Espionage, Covert Action and Interrogation, (1. press), The Scarecrow Press Inc., US.

Porteous, S., "Economic Espionage: Issue Rising from Increased Governmental Involvement with Private Sector", Intelligence and National Security, 1994/9(4).

Porteus, S., (1998) "Economic and Commercial Interests and Intelligence Services", Economic Intelligence and National Security (1. press), ed. E.H. Potter, Carleton University Press, Canada.

Potter, E.H., (1998) "The System of Economic Intelligence-Gathering in Canada", Economic Intelligence and National Security (1. press), ed. E.H. Potter, Carleton University Press, Canada.

Rekabet Kurulu (2017) < <http://rekabet.gov.tr/tr-tr/hakkımızda/tarihçe.aspx> > (19.12.2017).

Richelson, J. T., (1995), A Century of Spies, Intelligence in the Twentieth Century, (1. press), Oxford University Press, US.

Savaş, V. F., (2016), Politik İktisat (8. baskı), Beta Yayınları, İstanbul.

Sertkaya, A., "Türkiye’de Ulusal İnovasyon Sistemi", Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, 2012.

Seigle C., Coissard S., Echinard Y. (2008), "Economic Intelligence and National Security, Contributions to Conflict Management", Peace Economics and Development, 6, ss. 235-248.

<https://www.researchgate.net/publication/242346496_Economic_intelligence_and_national_security> (15.10.2017).

Seren, M., (2017), Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik (1.baskı), Orion Yayınları, Ankara.

Sever, Ç., "Türkiye’de Düzenleyici Kurumların Yapısı İşlevi ve Dönüşümü", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015/64(1), ss. 195-236.

Seyidoğlu, H., (2007), Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama (16. baskı), Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Seyrek, İ., M. Sarıkaya, “Teknoloji Politikaları ve Türkiye: Bir İnceleme”, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008/8 (15), ss. 53-79.

Singer, P.W., & A. Friedman, (2015), Siber Güvenlik ve Siber Savaş, çev. Ali Atav, (1. baskı), Buzdağı Yayınevi, Ankara.

Soybilgen, B., (2017), “Türkiye’de İnovasyon: Nicelik Var Nitelik Yok” <<http://betam.bahcesehir.edu.tr/2013/12/turkiyede-inovasyon-nicelik-var-nitelik-yok>> (11.11.2017).

SPK (2017), Sermaye Piyasası Kurulunun Görev ve Yetkileri <<http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/0/1/1>> (12.11.2017).

Stergiou, D., (2012) “The Evolution Of Geoeconomics: From Its Historical Origins To A Geoeconomic Network” <http://economics.soc.uoc.gr/macro/docs/Year/2016/papers/paper_1_135.pdf> (12.05.2017).

Stergiou, D., (2014) “Geoeconomics through State Scale Entities” <http://economics.soc.uoc.gr/macro/docs/Year/2016/papers/paper_1_135.pdf> (12.05.2017).

Strategic and Competitive Intelligence Professionals (SCIP) (2016), Code of Ethics <<http://www.scip.org/?page=CodeofEthics>> (10.03.2016).

Şanlı, Ufuk, “Sanayi Casusları”, Aksiyon Dergisi, 19.12.2000.

Şanlı, Ufuk, “Dev Şirketlere MİT Kalkanı” Vatan Gazetesi, 30.08.2011.

TCCB (2018), Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri <<https://kararnameler.com>> (03.08.2018).

TDK (2017), Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ace2d90e11b56.65984502> (21.11.2017)

Tellis, A., vd., (2000) Measuring National Power in the Postindustrial Age, (1. press), RAND Corporation, Santa Monica.

TETSIAD (2012), Güney Kore Ekonomik Raporu <<http://www.tetsiad.org/files/raporlar/guneykore.pdf>> (20.08.2017).

Thirlwell, M. P. (2010) “The Return of Geo-economics: Globalisation and National Security”, Lowy Institute

< https://www.files.ethz.ch/isn/121234/Thirlwell,%20The%20return%20of%20geo-economics_web%20and%20print.pdf> (12.05.2017).

Tılısbık, N., Akbal, Ö., (2006). İstihbarat ve Türkiye, (1. Baskı), Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya.

TİKA (2017), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı < <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>> (19.12.2017).

TİM (2017), Türkiye’de İhracatın Gelişimi 2001-2016 < <http://www.tim.org.tr/files/downloads/İhracatın%20Gelişim%202001-2016.pdf>> (05.10.2017).

Torun, A., (2012) Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tunçsiper, B., E., Fırat, “Kalkınmada Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi; Güney Kore Örneği”, Oturum 3E: Teknoloji ve Rekabet, 2016, ss. 847-855.

TÜBİTAK (2017), Ar-Ge Harcamaları İstatistikleri <www.tubitak.gov.tr> (07.11.2017).

Tüfekçi, Ö. K., “İşletmelerin İnkübatörü Olarak Rekabetçi Zekanın Stratejik Rolü”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2014/5(11), ss. 178-195.

TÜİK (2017), Dış Ticaret İstatistikleri < <http://www.tuik.gov.tr> > (08.10.2017).

Ünsal, E., (2005), Mikro İktisat (6. baskı), İmaj Yayınevi, Ankara.

Yavuz, A., Albeni, M., & Kaya, D. G. (2009), “Ulusal İnovasyon Politikaları ve Kamu Harcamaları: Çeşitli Ülkeler Üzerine Bir Karşılaştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), ss. 65-90.

Yavuz, H. “Kopyalamama, İnovasyondan Daha mı Değerli?” Capital Dergisi, 2010.

Yılmaz, M.L., (2013), “Güvenlik Kavramında Yeni Bir Boyut; Ekonomi Güvenliği, Türkiye Ne Kadar Güvende?” Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, S., (2015), Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi (4. baskı), Kripto Yayınları, Ankara.

Yücelik, R., (2015). “Ekonomik İstihbarat Modelleri ve Türkiye İçin Öneri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri.

Williams, B. H. (2012), Economic Welfare and Economic Intelligence (Cilt XV), Industrial College of The Armed Forces.

